

**REVISTA ROMÂNĂ
DE BIBLIOTECONOMIE
ȘI ȘTIINȚA INFORMĂRII**

An 4, nr. 3-4
2008

**REVISTA ROMÂNĂ DE BIBLIOTECONOMIE
ȘI ȘTIINȚA INFORMĂRII**

**REVISTĂ TRIMESTRIALĂ EDITATĂ DE
ASOCIAȚIA BIBLIOTECARILOR DIN ROMÂNIA**

<http://www.abr.org.ro/rrbsi.html>

*BIBLIOTECILE DIGITALE DE CERCETARE
ȘI ACCESUL LA INFORMAȚIE*

Număr coordonat de:
Drd. Tiberius Ignat

ISSN 1841-1940

© *Asociația Bibliotecarilor din România (ABR)*

BIBLIOTECILE DIGITALE DE CERCETARE ȘI ACCESUL LA INFORMAȚIE

R

- Rezumatele articolelor 5
- *Argument: Biblioteca digitală și rolul său în activitățile de cercetare ale instituțiilor pe care le deservește*
Tiberius Ignat 9
- *Europeana - perspectiva LIBER: cum putem contribui?*
Paul Ayris 11
- *Evoluții (europene) actuale în comunicarea științifică*
David C. Prosser 24
- *În ce scopuri majore dorim să măsurăm utilizarea resurselor electronice?*
Jean Bernon 31
- *Cerere și ofertă: colecții speciale și digitizare*
Ricky Erway 34
- *Accesul liber la rezultatele cercetării și arhivele deschise*
Adriana Dumitrescu 41
- *Bibliotecile universitare și accesul deschis la informația științifică*
Robert Coravu 50
- *Contribuția lui Donald J. Urquhart la descoperirea și dezvoltarea bibliometriei*
Tiberius Ignat 59

A

M

MISCELLANEA

D

- *Marketingul de bibliotecă publică. Evoluția și implementarea marketingului în bibliotecile românești*
Iuliana Ceară 62
- *Bibliotecarul virtual preia ștafeta*
Marcela Groza 74

S

RECENZIE

- *BULUȚĂ, Gheorghe; PETRESCU, Victor. Bibliologie românească: idei, portrete, controverse.*
Mircea Regneală 77
- *Documente audiovizuale și multimedia în biblioteci: ghid IFLA. Traducere și adnotare de Mircea Regneală; anexe traduse de Gabriela Raicu și Corina Dovîncă*
Robert Coravu 80

RESEARCH DIGITAL LIBRARIES AND THE INFORMATION ACCESS

- Abstracts 7
- *Argumentation: The Digital Library and Its Role in the Reseach Activities*
Tiberius Ignat 9
- *Europeana - The View From LIBER*
Paul Ayris 11
- *Current (European) Developments in Scholarly Communication*
David C. Prosser 24
- *For Which Major Purposes Do We Want to Measure the Use of Electronic Resources?*
Jean Bernon 31
- *Supply and Demand: Special Collections and Digitisation*
Ricky Erway 34
- *Open Access to Research Results and the Open Archives*
Adriana Dumitrescu 41
- *Academic Libraries and Open Access to Scientific Information*
Robert Coravu 50
- *Donald J. Urquhart Contribution to the Bibliometry Discover and Developments*
Tiberius Ignat 59

MISCELLANEA

- *Public Library Marketing. The Evolution and Implementation in the Romanian Libraries*
Iuliana Ceară 62
- *The Virtual Librarian Is Taking the Torch*
Marcela Groza 74

REVIEWS

- *BULUȚĂ, Gheorghe; PETRESCU, Victor. Bibliologie românească: idei, portrete, controverse.*
Mircea Regneală 77
- *Documente audiovizuale și multimedia în biblioteci: ghid IFLA. Traducere și anotare de Mircea Regneală; anexe traduse de Gabriela Raicu și Corina Dovîncă*
Robert Coravu 80

Paul Ayris

Europeana - perspectiva LIBER: cum putem contribui?

Această lucrare va arunca o privire asupra stadiului curent al digitizării în Peisajul Informațional. Va descrie apoi cum ar putea LIBER să contribuie în acest peisaj, prin dezvoltarea de portaluri, atragerea de fonduri, identificarea și documentarea asupra celor mai bune practici, lobby la nivel european și prin administrarea trecerii de la hârtie la furnizarea informației pe suport digital. Lucrarea se încheie cu o încercare de a identifica cum vor folosi utilizatorii resursele electronice puse din ce în ce mai mult la dispoziție de către biblioteci.

Cuvinte cheie: *digitizare; Europeana; dezvoltarea portalurilor*

David C. Prosser

Evoluții (europene) actuale în comunicarea științifică

Orice lucrare care încearcă să descrie noile evoluții din domeniul politicilor și mandatelor privind accesul deschis riscă să fie depășită aproape înainte de a fi publicată. În fiecare săptămână sunt anunțate noi politici ale guvernelor, ale organismelor de finanțare a cercetării și ale instituțiilor individuale din toată lumea. Această lucrare încearcă să descrie câteva dintre cele mai importante politici și mandate și pune aceste politici în contextul unei presiuni sociale mai largi asupra comunicării academice. În cele din urmă, lucrarea încearcă să schițeze câteva dintre modalitățile în care comunitatea bibliotecilor

poate reacționa la schimbarea mediului comunicării academice.

Cuvinte cheie: *management; proiecte culturale; cooperare; asociații profesionale*

Jean Bernon

În ce scopuri majore dorim să măsurăm utilizarea resurselor electronice?

O prezentare completă a activității unei biblioteci necesită realizarea unei statistici complete și de încredere privind atât utilizarea resurselor tipărite, cât și a celor electronice. Această statistică se bazează pe trei seturi de definiții: tipurile de documente, tipurile de utilizări și tipurile de utilizatori. Există un model acceptat în ceea ce privește documentele tipărite, dar rămân multe întrebări și probleme tehnice în ceea ce privește resursele electronice. În 2006, un grup național de studiu francez a analizat aceste întrebări. Studiul s-a bazat pe standardul COUNTER, dar l-a găsit insuficient și a subliniat necesitatea unor instrumente locale, cum ar fi markerii web și analiza aprofundată a înregistrărilor conectărilor realizate prin server proxy. În cadrul consorțiului național francez, COUPERIN, un nou grup de lucru testează ERMS, standardul SUSHI, autentificarea SHIBOLLETH, împreună cu standardul COUNTER, pentru a îmbunătăți evaluarea utilizării resurselor electronice. În acest moment, această evaluare este insuficientă și îmbunătățirea ei poate reprezenta o provocare la nivel european pentru următorii

ani.

Cuvinte cheie: *resurse informaționale; statistici de utilizare; studii de utilizare; Franța; COUNTER*

Ricky Erway

Cerere și ofertă: colecții speciale și digitizare

Având în vedere că utilizăm din ce în ce mai mult o colecție colectivă de cărți, colecțiile speciale sunt cele care vor diferenția instituțiile noastre. Totuși, în mod ciudat, tocmai colecțiile speciale sunt în pericol de a fi marginalizate. Dacă acestea nu sunt accesibile, atunci nu sunt utilizate; dacă nu sunt utilizate, pot să plece. Neglijarea lor poate duce la obsolescență. Acest articol va sublinia câteva dintre aceste idei. Nu toate au sens în orice situație, dar unele dintre ele vor fi aplicabile pentru majoritatea colecțiilor. A doua parte a lucrării oferă exemple de locuri unde aceste principii sunt puse în practică.

Cuvinte cheie: *digitizare; standard; cantitate în biblioteci; servicii de bibliotecă*

Adriana Dumitrescu

Accesul liber la rezultatele cercetării și arhivele deschise

Exploatarea rațională a rezultatelor cercetării științifice depinde în primul rând de accesul la aceste rezultate. Acest principiu a determinat apariția în mediile de cercetare a mișcării arhivelor deschise (Open archives), în scopul de a promova un acces liber și gratuit la literatura științifică mondială.

Articolul prezintă principalele re-

■ REZUMATELE ARTICOLELOR ■

pere ale originilor și evoluțiilor mișcării Open Access și a arhivelor deschise (Open Archives) în contextul comunicării științifice.

Este definit conceptul de arhivă deschisă, precum și tipologia documentelor și arhivelor existente la nivel european.

Sunt abordate aspectele juridice ale arhivelor deschise, în ceea ce privește garantarea accesului liber și gratuit la documentele depuse, neutilizarea lor comercială și respectarea dreptului de autor.

Concluziile prezintă principalele avantaje, atât pentru cercetători, cât și din punct de vedere instituțional ale publicării într-o arhivă deschisă, cu referire la obiectivul stabilit la nivel european privind dezvoltarea unei infrastructuri europene de depozite digitale.

Cuvinte cheie: *arhivă deschisă; acces deschis; acces liber la informații științifice; autoarhivare; comunicare științifică; ediție științifică electronică; publicare științifică*

Robert Coravu **Bibliotecile universitare și accesul deschis la informația științifică**

Articolul prezintă efectele demersurilor pentru promovarea ideii de acces deschis asupra procesului de publicare științifică și, implicit, asupra politicilor de furnizare a accesului la informație în bibliotecile universitare.

Cuvinte cheie: *biblioteci universitare; cercetare; editori; reviste științifice; acces deschis*

Tiberius Ignat **Contribuția lui Donald J. Urquhart la descoperirea și dezvoltarea bibliometriei**

Donald J. Urquhart a extins revoluția modelului probabilistic la bibliologie, jucând un rol de pivot în crearea bibliotecilor moderne și a științei informației. Ca rezultat, munca sa a adus o contribuție majoră atât la dezvoltarea științei ca întreg, cât și la dezvoltarea bibliometriei în particular. În ceea ce privește contribuția la dezvoltarea științei, Urquhart a fost un susținător puternic al curentului științific care a subliniat faptul că realitatea se bazează pe o lege normală a erorii (sau cum mai este uneori nuanțată, „a haosului”), curent impulsivat puternic de teoria evoluționistă a lui Darwin și studierea statisticilor biometrice.

Cuvinte cheie: *bibliometrie, statistică, utilizare, acces*

Iuliana Ceară **Marketingul de bibliotecă publică. Evoluția și implementarea marketingului în bibliotecile românești**

Marketingul bibliotecilor a apărut ca o consecință a specializării marketingului general, raportat direct la marketingul non - profit, marketingul serviciilor și cultural, prezentând o diversitate de elemente comune. El are la bază atât cunoașterea instituției, cât și a utilizatorului, putând constitui, astfel, o relație între ele prin cunoașterea și studierea lor în profunzime.

Implementarea marketingului la nivelul bibliotecii publice se

justifică prin relațiile dintre produsele și serviciile sale și ansamblul utilizatorilor, ca o confruntare dintre oferta globală și un set de cereri diferențiate. Realizarea sa la nivelul bibliotecilor românești este greu de valorificat deoarece dezbaterile specialiștilor români pe această temă sunt în număr redus.

Bibliotecile publice sunt atrase de noua tehnologie, dar schimbările dramatice la nivel financiar determină abordarea tipică economiei de piață a produselor și serviciilor lor, impunându-se, astfel, și necesitatea găsirii unor metode și strategii de finanțare.

Cuvinte cheie: *marketing; bibliotecă publică; implementare; informare; mediu tehnologic; finanțare; măsurarea activității*

Marcela Groza **Bibliotecarul virtual preia ștafeta**

Această lucrare prezintă instrumentația tehnică care se dezvoltă la momentul actual și care permite automatizarea și augmentarea operațiilor specifice pe care un bibliotecar le realizează.

Cuvinte cheie: *colecții digitale; Web 3.0; catalogare automată; Second Life*

Paul Ayris
Europeana - the View from
LIBER: How Can We
Contribute?

This paper will look at a snapshot of the current state of digitisation in the Information Landscape. It will then look at what LIBER can contribute to that landscape through portal development, funding, identifying and documenting Best Practice, lobbying at a European level, and managing the transition from paper to digital delivery. The paper ends by trying to identify how the user will use the digitised resources which are increasingly being made available by libraries.

Keywords: *digitisation; Europeana; portal development*

David C. Prosser
Current (European)
Developments in Scholarly
Communication

Any paper describing new developments in open access policies and mandates risks being out-of-date almost before it is finished. New policies from governments, research funding bodies, and individual institutions around the world are announced weekly. This paper attempts to describe some of the most recent and important policies and mandates, and puts these policies into the context of wider social pressures on scholarly communication. Finally, the papers attempts to sketch some of the ways in which the library community can react to the changing scholarly communication environment.

Keywords: *management; cultural projects; cooperation; professional associations*

Jean Bernon
For which major purposes do we
want to measure the use of
electronic resources?

A complete overview of the library activity implies a complete and reliable counting of the use of both electronic resources and printed materials. This counting is based on three sets of definitions: document types, use types and user types. There is a common model of definitions for printed materials, but a lot of questions and technical issues remain for electronic resources. In 2006 a French national working group studied these questions. It relied on the COUNTER standard, but found it insufficient and pointed out the need for local tools such as web markers and deep analysis of proxy logs. Within the French national consortium, COUPERIN, a new working group is testing ERMS, SUSHI standard, SHIBBOLETH authentication, along with COUNTER standard, to improve the counting of the electronic resources use. At this stage this counting is insufficient and its improvement can be a European challenge for the next years.

Keywords: *information resources - use studies; library statistics; library use studies - France; COUNTER*

Ricky Erway
Supply and Demand: Special
Collections and Digitisation

As we increasingly share a collective collection of books, it is the special collections that will distinguish our institutions. Yet ironically, special collections run the risk of being marginalised. If they aren't accessible, they aren't used; if they aren't used, they may go away. Neglect can lead to obsolescence.

This article will highlight some of those ideas. They don't all make sense in every situation, but some of them will be applicable for most collections. The second part of the paper provides examples of places where the principles are being put into practice.

Keywords: *digitisation; standard; library quantity; library service*

Adriana Dumitrescu
Open Access to Research Results
and the Open Archives

The rational exploitation of the results of scientific research first depends on the level of access to these results. This principle has determined the appearance in the research communities of the Open Archives movement, with the purpose of promoting a free access to the world scientific literature. The article presents the main marks regarding the origins and evolution of the Open Access and Open Archives movement in the context of scientific communication. It is defined the concept of open archive, and also the type of documents and archives that already exist at a European level. There are

also approached the legal aspects regarding the open archives, the free and open access to the submitted documents, the forbiddance to use them in commercial activities and the respect to author rights. The conclusion presents the main advantages, for researchers, but also for the institution, to publish in an open archive, with reference to the established European objectif regarding the development of a European infrastructure of digitalized deposits.

Keywords: *open archive; open access to scientific information; autoarchive; scientific communication; scientific electronic edition; scientific publishing*

Robert Coravu
Academic Libraries and Open Access to Scientific Information

The article presents the effects of the efforts of promoting the idea of open access for the process of scientific publication and also for politics of supplying access to information in academic libraries.

Keywords: *academic libraries; research; publishers; scientific journals; open access*

Tiberius Ignat
Donald J. Urquhart
Contribution to the Bibliometry Discover and Developments

Donald J. Urquhart has extended the biology probabilistic model, thus playing a main role in the evolution of modern libraries and of the informational science. As a result, his work has brought a major contribution to the scientific

development as a whole but also to the bibliometrics development in particular. Regarding his contribution to the scientific development, Urquhart has been a main supporter of the scientific stream which pointed the fact that the reality is based on a normal error law (or as it is sometimes presented as „law of chaos”), a stream that has also been strongly influenced by the Darwin’s Evolutionism Theory and the study of bibliometric statistics.

Keywords: *bibliometry; statistics; usage; access*

Iuliana Ceară
The Public Library Marketing. Evolution and Implementation of Marketing in Romanian Public Libraries

The library marketing has appeared as a consequence of the specialization of the general marketing, directly related to non profit marketing, services and cultural marketing, bonding them together a diversity of common elements. Its foundation is the knowledge of institution and user as well, constructing a relationship by knowing and studying them profoundly.

The marketing implementation in public library is justified by the relationships between its products and services and the total amount of users, as a confrontation of global offer and a set of diversified requests. Its achievement in Romanian libraries is difficult to advantage because the Romanian specialists’ debates on this matter are a few.

Public libraries are attracted by the new technology, but the financial dramatic changes determine the market economy approach of their products and services, dictating, therefore, the necessity of finding methods and strategies to finance its activity.

Keywords: *marketing; public library; implementation; technological environment; finance; activity measurement*

Marcela Groza
The Virtual Librarian Is Taking the Torch

This paper presents the technical instrumentation which is currently developing and which allows the automation and augmentation of the specific tasks a librarian performs.

Keywords: *digital collections; Web 3.0; automated cataloging; Second Life.*

Argument

Biblioteca digitală și rolul său în activitățile de cercetare ale instituțiilor pe care le deservește

Tiberius Ignat

Autorul

Drd. Tiberius Ignat este director general al Institutului Național de Informare și Documentare (INID)
E-mail: tignat@inid.ro

Context

Asistăm cu toții la o schimbare a raportului sferelor de responsabilitate în universități. Responsabilitatea educației lasă din ce în ce mai mult loc responsabilității cercetării științifice. Acest fapt nu dovedește diminuarea procesului de educare superioară, ci modificarea lui: educare prin descoperire, contribuție, prin cercetare.

Vedem astfel cum universitățile contribuie la inovația mondială și uneori chiar joacă un rol activ în transferul tehnologic.

O altă schimbare majoră la care asistăm cu toții este reprezentat de mediul din ce în ce mai deschis al comunicărilor științifice, iar bibliotecile trebuie să evolueze și să țină pasul cu principiile și tehnologiile acestei noi dimensiuni a comunicării.

Prin accesul din ce în ce mai larg la informațiile bibliografice, dar și prin deschiderea din ce în ce mai mare către arhivele deschise, activitatea de selecție și procurare de material documentar se va reduce în

bibliotecii, iar acestea vor fi obligate să adopte noi funcții în mediul pe care îl deservește.

Noi funcții

În acest context, bibliotecile, și mai ales cele care deservește activități de cercetare, vor căpăta noi funcții. O funcție va fi aceea de a acționa ca diseminator al lucrărilor cercetătorilor în instituțiile autohtone. Astfel, în afară de rolul de a acționa ca un filtru de informații pentru cititori, biblioteca poate funcționa ca un factor de comunicare a muncii efectuate în instituția pe care o deservește. Aceasta aduce beneficii pentru cercetători prin diseminarea mai mare a muncii lor, dar de asemenea și pentru instituție, pentru că întreaga cercetare va putea fi văzută și accesată.

O altă funcțiune, mai de nisa ar fi aceea de a se implica în publicarea formală a cercetării universitare prin organizarea activităților editoriale, a serviciilor de alertă, căutarea de instrumente documentare noi etc. Ar putea

Argument
**■ Biblioteca digitală și rolul său în activitățile
de cercetare ale instituțiilor pe care le deservește ■**

crea și găzdui medii virtuale de cercetare, care să profite de instrumentele Web 2.0 pentru a îndeplini necesitățile de e-știință ale cercetătorilor.

Oportunități

1. Extinderea EUROPEANA la nivelul bibliotecilor de cercetare

La nivel european, bibliotecile de cercetare nu au un portal comparabil cu The European Library, de unde să poată fi adunate metadatele pentru conținutul digitizat. Acest lucru se poate face printr-un serviciu de acumulare pentru bibliotecile de cercetare, în care să poată fi colectate, de către un serviciu agregat, metadatele pentru materialele digitizate de la fiecare bibliotecă.

2. Repozitorul tezelor de doctorat și al disertațiilor masterale

3. Repozitorul articolelor afiliate instituției lor pe care biblioteca le deservește.

4. Suport la publicarea articolelor în reviste și baze de date de circulație națională și internațională.

5. Servicii de documentare în vederea cercetării; studii bibliografice la zi.

6. Ecluze informaționale, veghe științifică etc.

Concluzii

Serviciul de documentare științifică rămâne un ingredient de bază al cercetării științifice, însă își schimbă proprietățile extrem de repede într-o perioadă importantă a progresului științific. El este puternic influențat de noile aspecte ale comunicării științifice, în care metodele tradiționale sunt rapid înlocuite de mijloace noi de colaborare în construcția informației și diseminarea ei.

Dacă până acum biblioteca atrăgea utilizatorii către informație, de acum rolul său va fi acela de a împinge informația către utilizator! Întotdeauna însă, serviciul de informare-documentare-comunicare științifică se va afla în „Laboratorul Central al Progresului Științific”.

Prin Decizia nr. 1931 din data de 24 aprilie 2008 a Comisiei de autorizare a furnizorilor de formare profesională a adulților din cadrul Direcției de Muncă și Protecție Socială a Municipiului București, Asociația Bibliotecarilor din România a fost autorizată, pe o perioadă de patru ani, să organizeze cursuri de perfecționare (formare continuă) a bibliotecarilor cu studii superioare - cod COR 243202.

La încheierea acestor cursuri, participanții vor primi un certificat de absolvire avizat de Ministerul Educației, Cercetării și Tineretului și Ministerul Muncii, Familiei și Egalității de Șanse. Acest certificat de absolvire are recunoaștere europeană și valabilitate pe perioada nedeterminată.

Modulele de studiu aprobate sunt:
1. Managementul colecțiilor - achiziția, evidența și eliminarea documentelor;
2. Catalogarea - indexarea documentelor;
3. Comunicarea colecțiilor și relațiile cu utilizatorii;
4. Promovarea serviciilor de bibliotecă și educația utilizatorilor;
5. Management și marketing de bibliotecă.

Paul Ayris

Autorul

Paul Ayris este directorul Bibliotecii University College din Londra și președintele Diviziunii de Acces a LIBER.
E-mail: p.ayris@ucl.ac.uk

Articol prezentat în cadrul celei de-a 37-a Conferințe Generale Anuale a Asociației Europene a Bibliotecilor de Cercetare (*Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche - LIBER*)

1. Digitizarea Peisajului Informațional

Bibliotecile s-au reorientat de la proiectele mai mici de digitizare spre proiectele mari, care vor pune la dispoziție colecții întregi, inclusiv milioane de cărți. Agențiile de finanțare susțin proiectele de cercetare și de demonstrații care ajută bibliotecile și instituțiile de moștenire culturală în a înțelege mai bine procesele de digitizare. Toate acestea au avut loc fără un corpus coerent de politici de îndrumare a procesului de luare a deciziilor în digitizare.

Atelier de lucru: Politica de digitizare, Chicago, aprilie 2006

http://www.ala.org/ala/washoff/oitp/dig_pol_w_participants.pdf

Concluzia acestui *Atelier de lucru* („*Politica de digitizare*”) din Chicago, în 2006, aduce schimbări modului de lectură. Astfel, oare trecerea la digitizarea în masă a conținutului a condus la crearea unui coș de gunoi digital? Cum pot prelua utilizatorii conținutul și cum se exprimă relațiile dintre diferitele ediții ale lucrărilor tipărite, sau dintre text și imaginile la care se referă din diverse arhive? Ce poate face LIBER pentru a ajuta?

2. Portaluri

Portalul *Europeana* (1) urmează a fi lansat în noiembrie 2008. *Europeana* - bibliotecă, muzeu și arhivă digitală europeană - este un proiect vechi de doi ani, început în iulie 2007. Va produce un website prototip ce va oferi utilizatorilor acces direct la aproximativ 2 milioane

de obiecte digitizate, inclusiv material de film, fotografii, picturi, sunete, hărți, manuscrise, cărți, ziare și acte de arhivă. Conținutul digital va fi selectat pornind de la cel care este deja disponibil în formă digitală în muzee, în biblioteci, în arhive, dar și în colecții audio-vizuale europene. Prototipul are scopul de a avea un conținut reprezentativ pentru toate cele patru din aceste domenii ale patrimoniului cultural, și, de asemenea, de a avea o gamă largă de conținut din întreaga Europă.

Europeana dorește să lucreze cu portaluri naționale desemnate și/sau specifice domeniului. Se vor culege metadate de la aceste portaluri și se vor afișa în *Europeana*. *Europeana* va prezenta, astfel, utilizatorului o singură interfață publică, care va îndruma persoana interesată spre arhiva locală corespunzătoare în care este stocat obiectul digital dorit. Domeniile care contribuie la *Europeana* trebuie:

- să formeze parteneriate bine organizate;
- să ofere o acoperire cuprinzătoare a termenilor colecțiilor;
- să aprobe standardele de descriere a metadelor;
- să pună metadatele la dispoziția *Europeana*, cu ajutorul unui portal național sau specific domeniului.

În cazul bibliotecilor naționale, există TEL (*The European Library - Biblioteca Europeană*) (2). Biblioteca Europeană este un serviciu gratuit care oferă accesul la resursele a 48 de biblioteci naționale din Europa în 20 de limbi. Resursele pot fi atât di-

gitale, cât și bibliografice (cărți, postere, hărți, înregistrări de sunete, înregistrări video, etc.). Astăzi, Biblioteca Europeană oferă acces la peste 150 de milioane de titluri din întreaga Europă. Însa cantitatea de colecții digitale la care am făcut referire crește constant. Calitatea și autenticitatea sunt garantate de cele 48 de biblioteci naționale colaboratoare din Europa. Bibliotecile care fac parte din Biblioteca Europeană sunt membre ale Conferinței Bibliotecarilor din Bibliotecile Naționale Europene (CENL) (3), o fundație al cărei scop este creșterea și întărirea rolului bibliotecilor naționale din Europa. Membrii CENL sunt bibliotecari din bibliotecile naționale ale statelor membre ale Consiliului European.

Bibliotecile de cercetare europene nu au un portal comparabil cu TEL de unde să poată fi adunate metadatele pentru conținutul digitizat. În acest caz, există o oportunitate pentru LIBER. Ceea ce poate face LIBER este de a crea un serviciu de „agregare” pentru bibliotecile membre, în care să poată fi colectate, de către serviciul de acumulare LIBER, metadatele pentru materialele digitizate de la fiecare bibliotecă membră pentru a fi transmise automat către *Europeana*, astfel încât cercetătorii Europeana să descopere materialele digitizate de bibliotecile membre LIBER.

LIBER deține deja expertiza în această activitate de agregare prin intermediul activității sale la portalul DART-Europe (4). DART-Europe este un parteneriat al

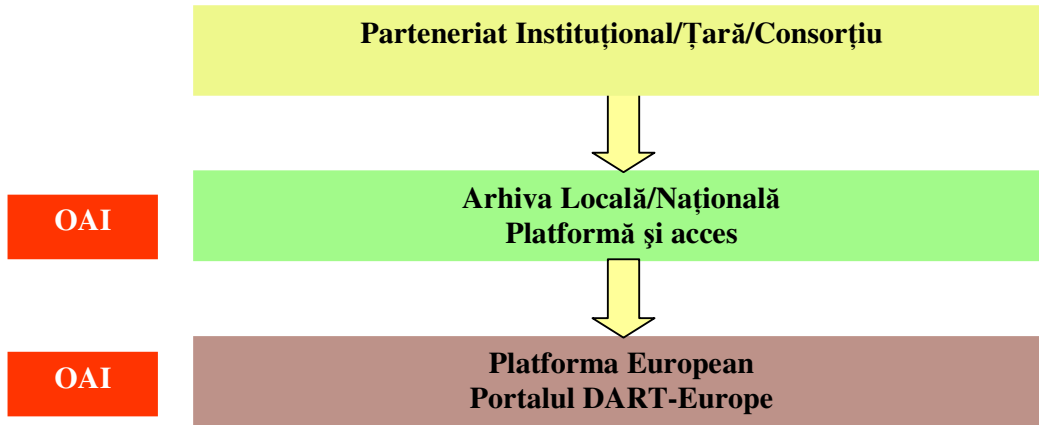
bibliotecilor de cercetare și consorții de biblioteci care lucrează împreună pentru îmbunătățirea accesului global la tezele de cercetare europene. DART-Europe este aprobat de LIBER ca parte a activității Diviziei de Acces a LIBER și este Grupul de Lucru European al Bibliotecilor Digitale în Rețea ce cuprind Teze și Dizertații (NDLTD) (5).

Arhitectura DART-Europe este de ajutor în stabilirea modului în care trebuie să arate arhitectura sponsorizată de LIBER pentru descoperirea materialelor digitizate de la bibliotecile membre LIBER. Portalul DART-Europe, reprezentat schematic în **figura 1** de mai jos, conține trei niveluri. Nivelul superior constă din parteneri locali sau naționali care pun la dispoziție texte integrale ale tezelor de cercetare. Nivelul de mijloc reprezintă platforma locală sau națională care găzduiește textul integral al tezelor de cercetare stocate. Metadatele, folosind Dublin Core Simple, sunt de asemenea găzduite la acest nivel. Platformele de stocare cuprind arhive instituționale, regionale și naționale. Al treilea nivel este portalul DART-Europe, care este serviciul de agregare oferit de Divizia de Acces a LIBER. Portalul adună metadatele de la nivelul de stocare într-o formă finală unificată către utilizator, prin intermediul portalului DART-Europe. Detalii suplimentare despre dezvoltarea portalului sunt disponibile într-o lucrare a lui Martin Moyle din *LIBER Quarterly*, care oferă o prezentare făcută de acesta la

conferința anuală LIBER de la Istanbul din 2008, intitulată „Îmbunătățirea accesului la tezele europene în format electronic: programul DART-Europe” (6). Prin extensie, este posibil să se extrapoleze modul în care poate arăta forma de servicii de agregare pe care le-ar putea dezvolta LIBER pentru alimentarea Europeană. În vreme ce platforma tehnologică de bază pentru dezvoltarea serviciului de agregare poate diferi, setul de roluri și relații pentru activitatea de digitizare la nivel european nu sunt, în esență, diferite de modelul rolurilor și relațiilor care guvernează dezvoltarea portalului DART-Europe. O posibilă arhitectură pentru digitizarea materialelor din bibliotecile de cercetare din Europa, care au calitatea de membru LIBER, este prezentată în **figura 2**.

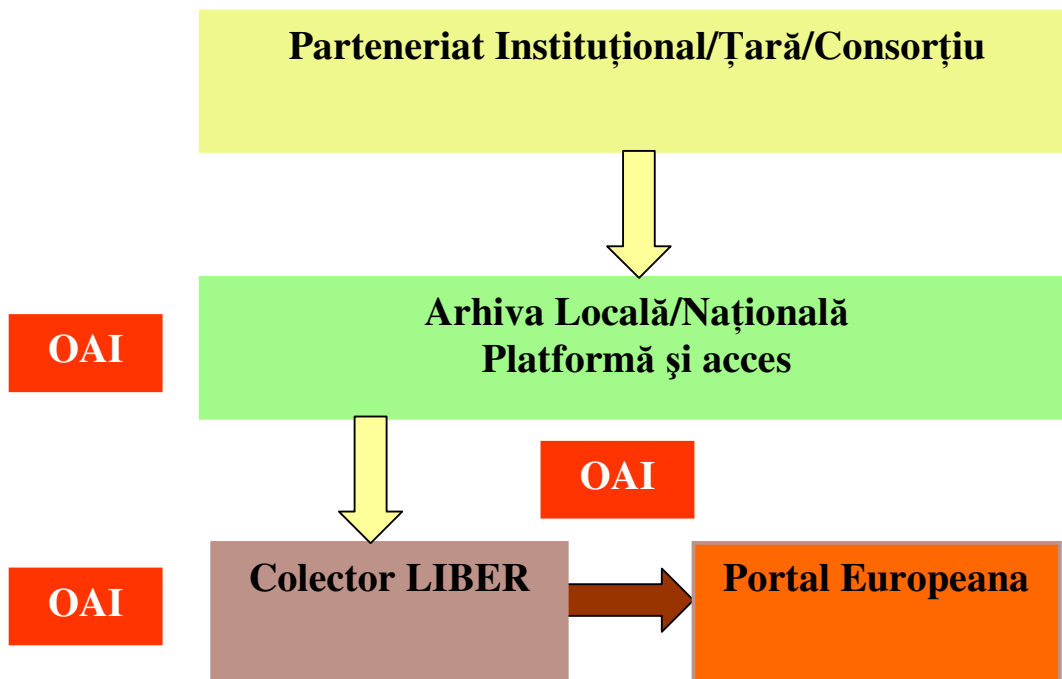
În **figura 2** de mai jos, platformele locale și naționale care sunt primele două niveluri ale arhitecturii pot rămâne aceleași ca în diagrama DART-Europe. Portalul DART-Europe din figura 1 a fost înlocuit de serviciul de agregare LIBER din figura 2, care este o acumulare primară de metadate ce nu este disponibilă consultării publice. În schimb, ea alimentează portalul *Europeana*, care este spațiul public pentru descoperirea și redarea resurselor de către utilizatorii care doresc să găsească un anumit conținut. Totuși, ca în figura 1, protocolul OAI-PMH este o tehnologie de legătură care asigură relațiile și furnizează înregistrările de metadate către portalul *Europeana*.

■ *Europeana* - perspectiva LIBER: cum putem contribui? ■

Portalul DART-Europe E-Theses <http://www.dart-europe.eu>

Figura 1: *Arhitectura DART-Europe*

**Arhitectura propusă pentru serviciul de acumulare LIBER
pentru alimentarea Europeana**

Figura 2: *Arhitectura posibilă a unui serviciu de acumulare LIBER*

De ce un portal?

Tehnologia portalurilor nu este singura care poate furniza conținut digitizat utilizatorilor. Însuși Google răsfoiește web-ul și oferă o interfață de căutare front-end cu rezultate cuprinzătoare. Raportul OCLC, *Percepția studenților despre biblioteci și resursele de informații* (7), un subset al extinsului *Raport al percepțiilor legate de biblioteci* aparținând OCLC, arată că 89% din căutările de informații efectuate de studenți pornesc de la un motor de căutare. Google a fost favoritul principal (68%). Google este, cu siguranță, o alegere populară în rândul studenților și în rândul utilizatorilor generali. Totuși, sunt anumite probleme referitoare la această abordare, care este, în principal, una de tipul „adună cât mai mult, vinde cât mai ieftin”. Rezultatele oricărui motor de căutare sunt atât de numeroase încât adesea este dificil de găsit rezultatul corect/ cel mai bun din totalul rezultatelor. O căutare după un singur cuvânt „Alpi” întoarce în momentul de față peste 29.000.000 de intrări în Google, într-un amestec de materiale și formate. Expresia „munții Alpi” întoarce aproximativ 400.000 de intrări - în principal articole text. Gama de rezultate și amestecul ordinii în care sunt prezentate rezultatele către utilizatorul final face ca astfel de motoare de căutare să fie spații de informații care dezorientază.

În ceea ce privește rezultatele întoarse cu privire la cărțile electronice, de exemplu, ceea ce lipsește unui astfel de

motor este căutarea rafinată. Ar fi foarte util pentru astfel de căutări să fie „FRBR-izate rezultatele” [FRBR=Functional requirements for bibliographic records, adică „Cerințe funcționale pentru înregistrările bibliografice”], astfel încât elementele înrudite să poată fi grupate împreună. În termeni de conținut digitizat, ar fi utilă aducerea laolaltă a edițiilor succesive a unei lucrări, astfel încât utilizatorul să poată stabili care ediție o cercetează. De-duplicarea rezultatelor ar fi, cu siguranță, esențială. Una din problemele activității curente de digitizare este aceea că nu există coordonare a acestei activități între continente sau chiar între țări. Este foarte posibil ca aceeași lucrare să fie digitizată de mai multe ori. În acest caz, ceea ce este necesar pentru digitizarea în masă sunt înregistrări de identificatori recurenți și baze de date care să stocheze aceste informații și care pot fi utilizate ca parte a procesului de descoperire și întoarcere de rezultate a resurselor.

Google și Google Scholar pot oferi soluții rapide care să furnizeze cantități mari de conținut, dar cercetarea actuală începe să arate faptul că utilizatorii consideră că rezultatele în masă creează confuzie. Raportul „Google Generation” de la Școala de Bibliotecă, Arhive și Studii de Informații ale UCL a identificat tendințe în comportamentul căutării de informații care sunt provocatoare (8). Studiul a fost efectuat de Grupul de cercetare CIBER al UCL (Colegiul Universitar Londra). Raportul a

identificat faptul că trăsăturile asociate în mod normal cu „Google Generation” sunt de fapt comune tuturor grupelor de vârstă. Astfel, utilizatorii:

- se bazează foarte mult pe motoarele de căutare;
- privesc rezultatele mai mult decât să le citească;
- nu posedă abilitățile critice sau analitice necesare pentru evaluarea informațiilor pe care le găsesc pe web.

Raportul a fost larg mediatizat și concluziile sunt grave. Într-un mediu de învățământ superior, cultivarea conștientizării critice și dezvoltarea abilităților care vor permite utilizatorului să facă judecăți de valoare cu privire la valoarea academică a informațiilor individuale este, pe bună dreptate, parte a aptitudinilor de bază pe care studenții sunt de așteptat să le obțină. În cazul în care raportul „Google Generation” este corect, bibliotecile universitare se confruntă cu o provocare de formare prin integrare a abilităților cheie în planul de învățământ.

Unul dintre lucrurile pe care bibliotecile îl pot face pentru a îmbunătăți instrumentele aflate la dispoziția utilizatorului final este de a adopta tehnologia de „portal”. Portalurile, prin natura selecției și a descrierii conținutului la care oferă accesul, pot oferi resurse de calitate, care vor ajuta utilizatorul final să obțină cele mai bune informații posibile. Portalurile nu vor înlocui motoarele de căutare, cum ar fi Google, ca mijloc de descoperire a resurselor. Mai degrabă, ele pot sta alături de

■ *Europeana* - perspectiva LIBER: cum putem contribui? ■

astfel de motoare de căutare și pot acționa ca instrument care filtrează masa de conținut disponibil pe web, îl identifică pe cel mai bun și îl prezintă utilizatorului final sub forma unor resurse, descrieri și conținuturi academice corecte.

3. Cereri de finanțare

Una dintre sarcinile preluate recent de către LIBER este identificarea fluxurilor de finanțare pentru activitatea de digitizare. Modelul de acțiune care susține activitatea de digitizare din bibliotecile de cercetare europene nu este unul direct. Majoritatea acestor biblioteci nu consideră în acest moment digitizarea conținutului

pe format de hârtie ca fiind o activitate centrală. În consecință, bugetele bibliotecilor pot să nu conțină un buget separat care să finanțeze activitatea substanțială de digitizare.

Există diverse modalități de abordare a acestei probleme. O modalitate este aceea de a căuta finanțarea proiectului la finanțatori externi pentru sprijinirea unei astfel de activități. LIBER a trimis recent o ofertă către programul de finanțare E-contentPlus pentru a întreprinde digitizarea materialelor bibliotecilor tradiționale pe tema Călătoriilor și a Turismului european (*Europeana Travel*). Fie că oferta

este de succes sau nu, modelul la care LIBER a contribuit prin participarea la această temă poate stabili foarte bine tendința în cazul unor proiecte similare.

În continuare aveți modelul pentru *Europeana Travel*. El reprezintă un parteneriat între bibliotecile naționale europene (reprezentate de CENL) și bibliotecile de cercetare europene (reprezentate de LIBER). Proiectul este susținut și de Fundația EDL. Cei 19 membri ai consorțiului includ 17 membri de bibliotecă care furnizează conținut din 16 țări europene, ce provine atât de la membrii CENL cât și LIBER din întreaga Europă.

Tipul de conținut	Unități rezultate
Imagini	33,300
Pagini	193,650
Hărți	5,857
Cărți	15,879
Documente	18,300
Plăci sticlă	3,733
Negative film	25,000
Obiecte foto	11,600
Pagini de jurnal	155,000
Picturi	300
Cărți poștale	180,000
Manuscrite	4
Fișe grafice	600

Figura 3: Tabel cu evaluarea inițială a unităților rezultate în *Europeana Travel*

La data scrierii articolului, unitățile de măsură nu au fost standardizate; totuși, figura de mai sus nu conține dubluri. Astfel, cele 15879 de „Cărți” (care conțin poate 3000000 de pagini) sunt diferite de cele 193650 de „Pagini” de material care au fost de asemenea luate în considerare.

Cum vor fi descoperite și folosite materialele aduse de bibliotecile membre LIBER de către utilizatori? Dacă există finanțare, LIBER va dezvolta serviciul de agregare descris în secțiunea 2. Acest serviciu, care va fi dezvoltat de UCL (Colegiul Universitar Londra), va aduna metadatele de la

bibliotecile LIBER care contribuie în acest sens. Serviciul este unul de agregare (acumulare) primară de date și de concepere a metadelor, colectate prin protocolul OAI-PMH, disponibil portalului Europeana. În acest mod, utilizatorii europeni vor putea descoperi și utiliza lucrările

bibliotecilor de cercetare europene, precum și lucrările bibliotecilor naționale în aceeași căutare. Proiectul ar începe să susțină crearea unei mase critice de conținut în zona călătoriilor și a turismului, lucru care va susține dezvoltarea unui portal pan-european.

Bogăția tipurilor de conținut este una din caracteristicile impresionante ale *Europeana Travel*. Bibliotecile europene dețin o masă de conținut care este extrem de dificil de accesat pentru utilizatorul comun. Cetățeanul european nu poate călători între numărul mare de biblioteci pentru a vizualiza conținutul. Prin digitizare, aceste materiale nevăzute vor fi puse la dispoziția publicului spre binele acestuia, îmbogățindu-i experiențele în ceea ce privește călătoriile și turismul în Europa.

4. Identificarea celei mai bune practici

Ca suport pentru membrii LIBER, Divizia de Acces LIBER susține o serie de linii de activități care sunt proiectate să abordeze cerințele de bază ale bibliotecilor de cercetare pentru activitatea de digitizare europeană.

4.1 Digitizare: Lista de activități

Un obiectiv principal este construirea unei liste de activități ale procesului de digitizare, care are patru obiective:

1. Construirea unei echipe de lucru care să cerceteze cea mai bună cale de a crea un Registru european pentru materialele unei biblioteci digitale, cu finanțare UE.

2. Pregătirea unui atelier de lucru de monitorizare având ca temă Digitizarea, după atelierul de lucru de la Copenhaga din octombrie 2007 (9).

3. Identificarea finanțării externe pentru activitatea de digitizare europeană

4. Încurajarea bibliotecilor de cercetare europeană de a contribui la activitățile de digitizare europeană.

În acest moment sunt întreprinse acțiuni pentru liniile de activitate 2-4. Acțiunile 3 și 4 sunt acoperite de cererea de ofertă

EuropeanaTravel menționată în secțiunea 3 a acestei lucrări. Acțiunile 1 și 2 provin din Atelierul de lucru de mare succes pe tema Digitizării din Copenhaga, 24-26 octombrie 2007, care a fost organizat de LIBER și EBLIDA. Pe parcursul acestor trei zile, participanții au ajuns la un număr de concluzii și au dorit să facă un număr semnificativ de recomandări Comisiei Europene (10). Recomandările, reproduse în întregime și discutate în articolul meu la nota 10, sunt împărțite în 7 categorii:

1. Stabilirea unei viziuni a activității de digitizare europeană

2. Probleme de conținut

3. Descoperiri

4. Dreptul de autor și drepturile proprietății intelectuale

5. Standarde și politici: meta-date

6. Standarde și politici: modele de acțiune

7. Conservarea digitală

4.2 Activități de lobby: discuții cu Comisia Europeană

La data de 2 iunie, membrii EBLIDA și LIBER s-au întâlnit cu reprezentanții Comisiei Europene. Într-o ședință care a durat aproape o oră și jumătate, au fost dezbătute, într-o gamă largă de discuții, toate cele șapte zone subliniate mai sus în secțiunea 4.1, descrise în amănunt în anexa de mai jos.

În ceea ce privește viziunea pentru activitatea de digitizare europeană, delegația LIBER-EBLIDA a pus accentul pe faptul că bibliotecile de cercetare europene dețin materiale care sunt de interes cetățenilor europeni. Astfel de materiale nu multiplică materialele deținute de bibliotecile naționale europene, ci mai degrabă le completează. Referitor la manuscrise, arhive, fotografii și, într-o măsură mai mică, la cărțile tipărite, acestea sunt unice. De aceea, este un lucru normal ca metadatele unor astfel de depozite naționale (odată ce materialele au fost digitizate) să fie adăugate portalului Europeana. Delegația LIBER-EBLIDA a evidențiat faptul că bibliotecile de cercetare din Europa joacă un rol vital în deschiderea conținutului digitizat către cetățenii europeni și că acest rol trebuie recunoscut în mod explicit în dezvoltarea viitoare a Europeana. Valoarea pe care LIBER și EBLIDA o pot adăuga activității de digitizare europene este aceea de coordonare. Astăzi, nu există un acord, un domeniu sau o coordonare reală pentru această activitate în Europa.

Una dintre ideile puse în discuție de participanții la Atelier a fost nevoia unei strategii de colectare europeană pentru digitizare și faptul că aceasta a fost o activitate ce ar putea fi încurajată de LIBER și EBLIDA. Există o nevoie de criterii formale de selecție pentru materialele care urmează a fi digitizate, iar acest lucru ar susține activitatea de coordonare în Europa. Au existat încercări de a concepe astfel de criterii de selecție în trecut - inclusiv un set de criterii realizate de autorul de față.¹¹ Astfel de criterii tind să nu fie adoptate pe scară largă de acele biblioteci care întreprind activitatea de digitizare. În acest sens există un număr de motive. Mai întâi, digitizarea nu este văzută, de obicei, ca activitate centrală ce poate fi finanțată de la bugetul de bază. Dacă are loc digitizarea, aceasta este de obicei finanțată tip proiect și astfel de fonduri sunt relaționate unor teme și obiective anume. În al doilea rând, nu există în momentul actual în Europa un mecanism de colaborare și coordonare a activității de digitizare în biblioteci. Oferta LIBER Europeana *Travel* este astfel un exemplu interesant de activitate în comun care *ar putea* avea loc în toată Europa.

Întâlnirea din iunie dintre LIBER-EBLIDA și Comisia a adus în discuție și conservarea digitală. În anumite direcții, aceasta a fost una din cele mai aprinse discuții a zilei, cu multe puncte de vedere interesante din ambele părți. LIBER și EBLIDA au subliniat un număr de activități naționale în Europa

în acest sens:

- e-Depot (12) în Olanda;
- activitatea ABES (13) în Franța;
- proiecte cu finanțare UE, cum ar fi PLANETS (14);
- modele de costuri produse de proiectul LIFE cu finanțare JISC (o activitate comună a Diviziilor de Conservare și de Acces ale LIBER (15).

Recomandările 24 și 25, făcute de LIBER și EBLIDA Comisiei, se referă la faptul că LIBER ar contribui cu plăcere la dialogul european cu privire la activitatea de conservare digitală. Care este viitorul model al serviciilor de conservare digitală europene? Trebuie să existe o hartă de parcurs pentru identificarea drumului, un așa-numit „road-map”. Încrederea este o problemă cheie în identificarea acestui demers. Reprezentanții Comisiei au accentuat nevoia ca bibliotecile, galeriile, arhivele și muzeele europene să întreprindă eforturi practice pentru realizarea activității de conservare. Studiile și rapoartele sunt toate bune și folositoare, dar în final apare nevoia de a întreprinde acțiuni susținute de conservare digitală a conținutului.

Aceasta este o provocare pe care LIBER trebuie să și-o asume. O parte a răspunsului constă în activitatea în care este implicată conducerea Diviziei de Acces în echipa Blue Ribbon cu privire la conservarea digitală pe baze economic durabile. Finanțat de Fundația Națională pentru Știință din SUA, împreună cu alți finanțatori, reprezentanți ai SUA, proiectul LIFE și Centrul

de Refacere Digitală din Marea Britanie se vor întâlni în 2008 și 2009 pentru a stabili necesitățile pentru ca acțiunea de conservare digitală pe baze economic durabile să aibă loc. Acest lucru include modele de afaceri și de costuri, infrastructura, procesele de luare a deciziilor și lobby făcut de factorii de decizie pentru identificarea acțiunii corecte în scopul alocării unor resurse suficiente pentru începerea activității de conservare digitală practică. În afara bibliotecilor naționale, nu există nici un dubiu că aceasta este o provocare a sectorului bibliotecilor de a face din conservarea digitală o prioritate instituțională de mare însemnătate. Echipa Blue Ribbon ia în considerare activitățile de conservare digitală într-un număr de sectoare: film, televiziune, domeniul bancar, industriile de mediu și furnizorii comerciali. Primul raport al Blue Ribbon este așteptat în decembrie 2008 (16).

4.3. Grupul comun de experți LIBER-EBLIDA referitor la digitizare și acces online (JEGDO)

Una din nevoile activității de digitizare europeană este îndrumarea cu privire la standardele și bunele practici care trebuie urmate/adoptate în această activitate. LIBER și EBLIDA au înființat un Grup comun de digitizare și acces online (JEGDO). Una din activitățile întreprinse de acest grup de experți este compunerea unei liste de verificare care să vină în sprijinul materialelor de digiti-

■ Europeana - perspectiva LIBER: cum putem contribui? ■

zare cu privire la standardele/îndrumările acceptate. Lista este în curs de dezvoltare, dar se intenționează ca acest document să ofere îndrumări în următoarele domenii:

1. Criterii de selecție pentru a susține Strategia de colectare europeană.
2. Standardele tehnice - pentru digitizare, pentru identificarea cu ajutorul registrelor/identificatorilor recurenți etc.
3. Drepturile de autor și problemele IPR.
4. Modele de costuri.
5. Standarde de metadate
6. Elemente de căutare și obținere de rezultate:

- EROMM (Registrul Euro-

pean al Microformatelor și Șabloanelor Digitale), RDM (Registrul Șabloanelor Digitale), TEL (Biblioteca Europeană), EDL (Biblioteca Digitală Europeană), MICHAEL, Europeană (17)

- Nevoia unui portal european pentru a uni resursele disparate

- Compatibilitatea OAI

7. Modele de acțiune: acces deschis/public + parteneriate private

8. Pregătirile preliminare în vederea conservării digitale.

4.4 Conservarea digitală și LIFE

LIBER, deși proiect LIFE, abordează problema costurilor conservării digitale. Utilizând o metodologie tip ciclu de viață, echipa LIFE a identificat o formulă care va ajuta persoanele sau instituțiile să stabilească costurile de obținere/creare a bunurilor digitale și de a le face disponibile pe termen lung, în care conservarea digitală este o parte explicită a ciclului de viață. Acest model al ciclului de viață (v.2) de mai jos, din figura 4, reflectă o formulă a ciclului de viață dezvoltată de echipa LIFE, pe baza unui număr de studii de caz.

Etapă ciclu de viață	Creare sau cumpărare (19) C		Achiziție	Absorbție	Conservare	Conservare	Acces
			Aq	I	Bit-stream	conținut	Ac
Elemente ciclu de viață		Selecție	Asigurarea calității	Administrare arhivă	Monitorizare conservare	Asigurare acces
		Acord respectare	Metadate	Asigurare stocare	Planificare conservare	Control acces
		IPR & Licențiere	Stocare	Împrospătare	Acțiune conservare	Asistență utilizator
		Comanda & Facturarea	Actualizare proprietăți	Backup	Re-absorbție	
		Obținerea	Legături referințe	Inspecție	Aranjare	
		Înregistrarea				

Figura 4: Modelul LIFE (v. 2)

Folosind calcule de cost pe bază de activitate, echipa LIFE a creat un număr de studii de caz care pot stabili costurile reale ale conservării digitale pe

termen lung. Faza 1 LIFE a cercetat un număr de studii de caz - ziare electronice achiziționate pe bază comercială, publicații electronice stocate pe bază

de voluntariat la Biblioteca Britanică și arhivarea Web, de asemenea la Biblioteca Britanică (18).

La faza 2 LIFE, activitățile

■ *Europeana* - perspectiva LIBER: cum putem contribui? ■

suplimentare au depășit unele costuri reale pentru conservarea digitală și managementul ciclului de viață, într-o serie de studii de caz ulterioare care au analizat costurile materialelor de conservare din arhivele instituționale, pentru un serviciu de arhivare centralizat referitor la conținutul stocat și pentru materialul analog care a fost digitalizat - în comparație cu costurile conservării tradiționale versus conservarea digitală a acelorași materiale. În acest al doilea studiu de caz, au fost folosite ziare Burney de la Biblioteca Britanică.

Studiul de caz Burney este important deoarece a folosit modelul ciclului de viață LIFE pentru stabilirea costurilor conservării digitale a materialelor digitalizate. Colecția Burney este o colecție de ziare achiziționată de la preotul Dr. Charles Burney în 1818 pentru suma de 13.500 lire sterline. Conține peste 1100 de volume din cele mai vechi ziare cunoscute din istoria tipăriturilor. Aceste 1100 volume, la rândul lor, au aproape 1.000.000 de pagini de text din secolele 17 și 18.

Datorită vechimii și rarității sale, colecția a fost gestionată de-a lungul ciclului său de viață analog de către departamentul de colecții seriale speciale de la Biblioteca

Britanică. În diferite momente din istoria colecției, au fost luate decizii de mărire a vieții colecției și de permitere a accesului sporit în scopul cercetării și în alte scopuri. Principalele două decizii care au fost de interes pentru LIFE sunt decizia de a trece colecția pe microfilm și de a o digitaliza. Ambele acțiuni de păstrare a originalelor au format o parte a ciclului de viață digital pentru acest studiu de caz. Este important să reținem că, chiar dacă Burney este o colecție analogă de ziare, conținutul digitalizat Burney este cel care a fost utilizat pentru comparația cu stocarea legală analogă a ziarelor în scopul stabilirii costurilor și în scopul analizei.

O concluzie majoră a fazei 2 LIFE a acestui studiu de caz este că modelul LIFE poate fi folosit pentru evaluarea costurilor asociate atât cu obiectele analoge, cât și cu cele digitale. Acesta este un pas înainte util și deschide calea multor comparații de acest fel pe viitor. Costurile digitalizării și ale managementului colecției sunt cunoscute bine de către Biblioteca Britanică datorită activităților zilnice. Costurile de personal sunt previzibile și perioadele de timp necesare pentru a întreprinde sarcinile sunt înregistrate de manageri la nivel opera-

țional. Mai puțin cunoscute sunt costurile conservării digitale și ale managementului pe termen lung a obiectelor digitale. Totuși, pentru că bibliotecile digitale sunt în plină dezvoltare, echipa LIFE se așteaptă ca această parte a comparației costurilor să fie mai exactă.

Prin considerarea costurilor totale din cele două cicluri de viață, LIFE a putut anticipa nu numai zonele în care apar cele mai multe costuri, ci și costul ciclului de viață pe obiect care poate fi util în procesul decizional pentru deciziile viitoare referitoare la managementul colecției bibliotecii. Nu au apărut costuri de creare de conținut pentru ziarele Burney în format analog, în afara prețului de achiziție original. Astăzi, o astfel de colecție ar fi achiziționată de Biblioteca Britanică în conformitate cu legislația de stocare în vigoare. Acest lucru a adus o provocare considerabilă modelului LIFE și este discutat în amănunțime în raportul LIFE 2 (19). În cele din urmă, echipa LIFE a considerat că cea mai bună comparație ar fi costul obiectului digital minus costurile de creare versus costul obiectului analog echivalent, care rezultă în costul per entitate din **figura 5**. Costurile sunt pentru Anul 1.

	C	Aq	I	M	BP	CP	Ac	Total
Digital		£1.20	£0.90	£0.20	£0.30	£0.10	£0.40	£3.10
Analog		£1.20	£1.50	£0.30	£0.90	£0.30	£0.40	£4.60

Figura 5: Costul total per entitate minus costul de creare (Anul 1)

■ Europeana - perspectiva LIBER: cum putem contribui? ■

Ar fi prea simplist să spunem că întreținerea ciclului de viață digital este mai ieftină decât cea analogă: trebuie întreprinse și alte activități asupra altor colecții. Totuși, LIBER a început această activitate centrală și a stabilit o abordare prin care se poate efectua o comparație a costurilor unui ciclu de viață

analog și digital, inclusiv conservarea.

O altă comparație a fost făcută de către echipa LIFE cu privire la costurile pe 5 ani, iar rezultatele sunt prezentate în **figura 6**.

5. Identificarea nevoilor utilizatorului

Unul dintre rezultatele decisive ale revoluției digitale continue este împuternicirea utilizatorului, așezându-l-o în centrul Peisajului Informațional. Cum arată acest mediu în mediul universitar? Prezentăm în **figura 7** o reprezentare grafică a mediului.

	C	Aq	I	M	BP	CP	Ac	Total
Digital	£2.40	£1.20	£0.90	£0.20	£0.30	£0.10	£0.40	£5.50
Analog	£0.00	£1.20	£1.50	£0.30	£0.90	£0.30	£0.40	£4.60

Figura 6: Costuri per obiect digitizat totaluri pe 5 ani minus costurile de creație

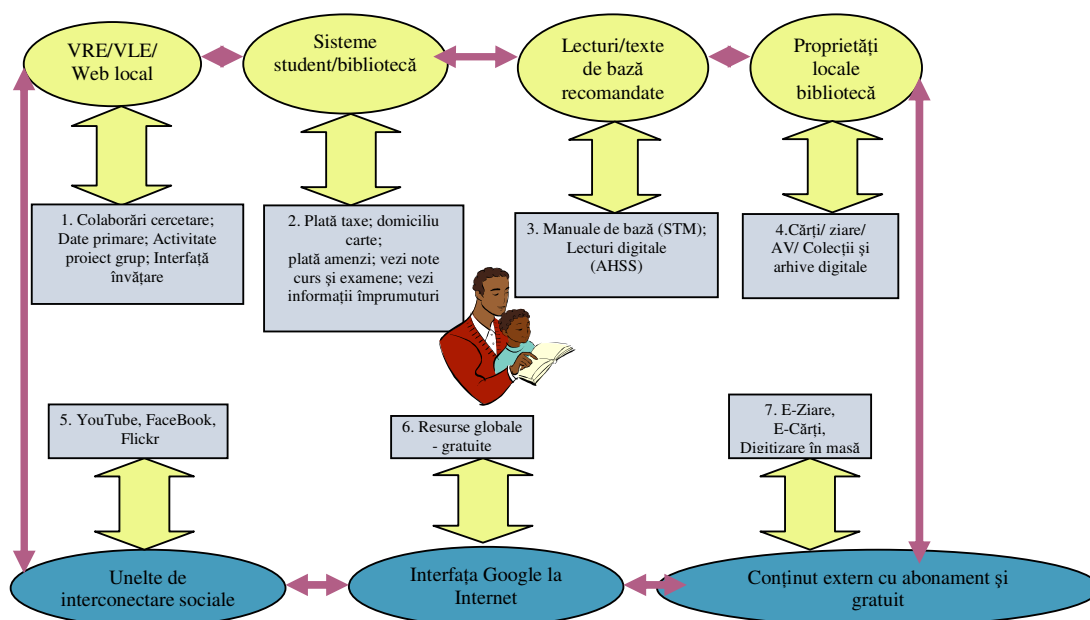

Figura 7: Mediul de informații pentru un student/cercetător european

Utilizatorul din centrul acestui Mediu de informații european este numit Charlie. El poate fi un student la cursuri sau un student doctor sau un membru academic al persona-

lului. Oricare ar fi rolul lui/ei, el/ea are cerințe de informații. Care sunt acestea? Depinde de rolul pe care el/ea îl deține în instituția universitară.

Dacă Charlie este student,

va dori să plătească taxele sau să rezerve o cameră/ un apartament în clădirea de rezidență. Va dori să facă acest lucru pe cale electronică. Va dori, de asemenea, să consulte informa-

țiile administrative din bibliotecă, cum ar fi numărul de cărți la împrumut, sau să plătească orice amendă electronic prin plată cu card de credit .

Dacă Charlie este membru al personalului de cercetare, el/ea va dori să întreprindă colaborări de cercetare. Dacă el/ea este un om de știință sau lucrează în domeniul tehnologiei sau medicinei, el/ea va dori să consulte datele primare - de exemplu, date astronomice sau lecturi despre un senzor care verifică controlul vibrațiilor la motoarele aeronavelor pe parcursul multor luni de testare.

Oricine ar fi Charlie, el/ea va dori să consulte resursele de informații. Acestea pot fi locale și pot fi resurse în format de hârtie înregistrate în catalogul bibliotecii; sau ar putea fi conținut digital disponibil pe plan local sau prin Internet. Printre aceste conținuturi digitale, vor fi resurse care au fost digitizate din resurse analoge. În **figura 7** de mai sus, materiale din categoriile 3, 4, 5, 6 și 7 ar putea fi foarte bine materiale digitizate formate analoge.

Concluzia acestei priviri de ansamblu asupra Peisajului Informațional este că materialul digitizat formează o parte importantă a furnizării a 5 din cele 7 categorii globale. Ca atare, este clar că digitizarea conținutului este de o importanță majoră pentru utilizatorii europeni și, prin extensie, pentru biblioteca de cercetare europeană.

Ce poate oferi LIBER în acest mediu? Se poate spune că modelul tradițional de bibliotecă de cercetare este Biblioteca Muzeului Britanic din Londra.

Aici, sala de lectură a se-

colului al XIX-lea din Muzeul Britanic oferă modelul tradițional al modului în care trebuie să arate o bibliotecă. Utilizatorul este atras în spațiul bibliotecii, la orele în care biblioteca este deschisă, și acționează în calitate de principal furnizor de conținut în acest spațiu. Biblioteca îl **trage** pe utilizator în spațiul bibliotecii. Cu toate acestea, într-un mediu global de informații, biblioteca este doar *un* furnizor de conținut. De aceea, biblioteca trebuie să **împingă** informațiile acolo unde se află utilizatorul. În UCL (Colegiul Universitar Londra), pentru a cita doar un exemplu, cercetătorii în știință, tehnică și medicină (STM) rareori calcă în bibliotecă. Materialul digital este *împins* către ei pe desktopul lor 24/7, indiferent unde se află aceștia.

La începutul secolului 21, bibliotecile de cercetare europene se confruntă cu o mare provocare. Cum pot răspunde ele? Este digitizarea în masă a conținutului bibliotecilor *împins* către utilizator prin rețea, una din trăsăturile unei biblioteci și serviciu de informații de secol douăzeci? Nu contribuie acest lucru la redefinirea a ceea ce este o bibliotecă de cercetare europeană?

6. Concluzii

Această lucrare a încercat să redea o imagine actuală a activității europene de digitizare și să așeze această activitate în contextul actual de dezvoltare a Peisajului Informațional. Nu există îndoială că utilizatorul se află acum în centrul acestui peisaj, și de faptul că bibliotecile sunt pur și simplu

un furnizor de conținut pe care el / ea va dori să îl utilizeze.

În acest peisaj, LIBER încearcă să ajute utilizatorul european și, într-un număr de moduri, bibliotecile de cercetare europene. LIBER lucrează împreună cu Europeana pentru a ajuta bibliotecile să cerceteze conținutul prin intermediul acestui portal pan-european. LIBER caută în mod activ oferte substanțiale de finanțare de la UE pentru a ajuta bibliotecile de cercetare europene să și digiteze conținutul. LIBER, împreună cu EBLIDA, ajută la identificarea bunelor practici de digitizare, face lobby la Comisie pentru a putea încorpora punctele de vedere ale bibliotecilor de cercetare europene în planurile UE. În proiecte cum ar fi LIFE, LIBER încearcă, de asemenea, să estimeze costurile reale ale conservării digitizate pe termen lung și a folosit rezultatele activității de digitizare drept unul din studiile sale de caz.

LIBER, ca organizație pe bază de membri, are un rol important în susținerea bibliotecilor de cercetare europene în această epocă digitală. Atenția LIBER este îndreptată atât asupra bibliotecii, cât și asupra cercetătorului și cetățeanului european. Este un moment interesant pentru toți factorii interesați, deoarece apare noul Peisaj Informațional.

Anexă

Recomandări către Comisia Europeană elaborate în cadrul Atelierului de lucru LIBER - EBLIDA de la Copenhaga din octombrie 2007.

1. *Viziunea activității de digitizare europeană*

1. LIBER și EBLIDA așteaptă efectele pozitive ale Bibliotecii digitale europene (EDL) de îmbunătățire a situației actuale referitoare la digitizarea conținutului, care în momentul de față nu a ajuns la nici un acord, domeniu sau coordonare reală a activității de digitizare în Europa.

2. Coordonarea nu este doar o problemă europeană. Obiectele culturale europene sunt ținute în bibliotecile, galeriile muzeale și arhivele din întreaga lume. Este important ca Europa să poată să vizualizeze care ar trebui să fie activitatea de digitizare relevantă și unde să aibă loc.

3. Digitizarea nu este un simplu element adăugat la ceea ce face în momentul actual o bibliotecă. Digitizarea are capacitatea de a transforma experiența utilizatorului care folosește materialele instituțiilor culturale europene. Acest lucru ajută la definirea sensului de cetățenie europeană.

4. Responsabilitatea de a controla această transformare este împărțită între instituțiile europene și Statele Membre.

5. LIBER și EBLIDA sunt fericite să conlucreze cu Comisia Europeană și alți parteneri pentru a obține acest acord unanim.

2. *Conținutul*

6. Există nevoia unor criterii de selecție formală pentru identificarea materialului care urmează a fi digitizat, deoarece acest lucru ar ajuta la coordonarea între țările europene.

7. Există o nevoie corespunzătoare Strategiei de colectare europene. LIBER și EBLIDA sunt bucuroase să conlucreze cu Comisia și EDL

pentru a continua această activitate.

8. Dezvoltarea unei mase critice de conținut digitizat trebuie realizată cât mai repede cu putință și trebuie realizată o hartă de parcurs care să stabilească modul în care trebuie obținută aceasta.

9. Este important ca dorințele utilizatorului să fie parte din procesul decizional și trebuie luate măsuri pentru identificarea a ceea ce dorește de fapt cetățeanul european cu privire la conținutul digitizat.

3. *Descoperirea*

10. Este nevoie de finanțare pentru a se permite conversia metadatelor ne-automate pentru materialele bibliotecii/arhivei. Catalogele care rămân în format analog obstrucționează efectiv accesul la materialul pe care îl reprezintă.

11. Trebuie să existe un „Spațiu al Resurselor Europene”, un portal al tuturor resurselor europene, care să unifice ofertele EDL, TEL, EROMM, RDM și ale altor baze de date europene.

12. Domeniul TEL trebuie extins dincolo de bibliotecile naționale, pentru a cuprinde bibliotecile de cercetare academice importante și alte colecții de bibliotecă importante. LIBER poate juca un rol important în negocierea unor parteneriate.

13. Este nevoie de mai multă susținere pentru a aduce laolaltă conținutul arhivelor, muzeelor și bibliotecilor.

4. *Dreptul de autor și drepturile de proprietate intelectuală*

14. În pofida rezistenței evidente de a redeschide problema, reiese clar, din discrepanțele în aplicarea Directivei privind Societatea Informațio-

nală (Copyright-ul) în diferite State Membre, că Directiva este departe de a fi satisfăcătoare. Recomandăm Comisiei să cerceteze cu atenție raportul din noiembrie 2006 pe care l-a comandat, *Remodelarea drepturilor de autor și a drepturilor conexe pentru o economie bazată pe cunoștințe*, ca preambul la revizuirea Directivei.

15. Trebuie să existe un regim al dreptului de autor uniform în întreaga Europă, la un nivel care restabilește echilibrul intereselor și este clădit pe Directiva privind Societatea Informațională.

16. Unele State Membre au prevăzut faptul că statutul legii drepturilor de autor nu poate fi depășit prin contracte. Această prevedere este în conformitate cu articolul 15 din Directiva privind bazele de date și prin urmare trebuie să facă parte din acquis-ul comunitar. Prevederea este esențială pentru a încurajarea (în conformitate cu prevederile 14 și 34 din Directiva privind Societatea Informațională) utilizărilor creative, educaționale și științifice care nu îi afectează pe deținătorii de drepturi. Credem că aceasta este cea mai importantă clarificare ce poate fi adusă regimului dreptului de autor în Comunitate.

17. Pentru materialele vechi, Comisia trebuie să încurajeze adoptarea unei soluții pragmatice, prin identificarea unei reper în timp (să spunem că acesta ar fi 50 de ani de la data publicării) începând cu care se acceptă digitizarea fără alte formalități, cu condiția ca orice deținător legitim de drepturi să primească o compensație.

5. *Standarde și politici: Metadate*

18. Registrele/identificatorii recurenți trebuie stabiliți/adoptați ca structură de rezistență a infrastructurii unei Europe digitizate.

19. Sunt necesare îndrumări pentru susținerea selecției și utilizarea unui spectru larg de metadate; trebuie definite standardele minime; deși trebuie reținut că obținerea conținutului se face și prin metadatele stabilite dar și prin indexarea textului complet.

20. Bibliotecile trebuie să susțină dezvoltarea unor centre de competențe EC stabilite.

21. Trebuie să existe cataloage de înalt nivel cu înregistrări ale conținutului digitizat. Acest lucru ar ajuta la conștientizarea a ceea ce se întâmplă în cadrul activității de digitizare europeană. Unele din elementele de vază sunt la locul lor și WorldCat are ca scop furnizarea unui nivel de acoperire consistent în această zonă. Bibliotecile trebuie încurajate să creeze înregistrări locale ale materialelor digitizate, pentru a putea fi adunate de servicii de tipul World Cat.

6. *Standarde și politici: Modele de afaceri*

22. Comisia Europeană nu finanțează în prezent crearea conținutului digitizat, dar această poziție trebuie reconsiderată. Comisia recomandă formarea unor parteneriate public/privat, dar acestea necesită finanțare pentru ca instituțiile publice să poată face oferte.

23. Finanțarea privată a activității de digitizare poate restricționa accesul utilizatorilor, fapt care nu vine în favoarea intereselor cetățenilor europeni. LIBER și EBLIDA nu consideră acest lucru ca o

cale de preferat pentru finanțarea conținutului digital.

7. *Conservarea digitală*

24. Activitățile naționale din Europa E-Depot (Olanda), Nestor (Germania), ABES (Franța) și proiectele UE cum ar fi PLANETS trebuie să formeze baza unei abordări mai coordonate cu privire la activitățile de întreținere digitală în întreaga Europă. LIBER are marea plăcere să contribuie la dialogul european referitor la modul în care se pot realiza aceste colaborări.

25. Care este viitorul model al serviciilor europene de conservare digitală? Trebuie să existe o hartă de parcurs care să ajute la identificarea căii care trebuie urmată. Încrederea este un element-cheie în identificarea călătoriei.

NOTE ȘI BIBLIOGRAFIE

1. Vezi <http://www.europeana.eu>.
2. Vezi <http://www.theeuropeanlibrary.org/portal/index.html>.
3. Vezi <http://www.cenl.org>.
4. Vezi <http://www.dart-europe.eu>.
5. Vezi <http://www.ndltd.org>.
6. Moyle, Martin. *Improving access to European e-theses: the DART-Europe Programme*. Comunicare prezentată în cadrul celei de-a 37-a Conferințe Anuale a LIBER, 1-5 iulie 2008, Koç University, Istanbul. Disponibil la: <http://eprints.ucl.ac.uk/9009/1/9009.ppt>
7. Vezi <http://www.oclc.org/reports/perceptionscollege.htm>
8. Vezi <http://www.bl.uk/news/2008/pressrelease20080116.html>, intitulat *Comportamentul informațional al cercetătorului viitorului*.
9. Vezi <http://www.libereurope.eu/node/142>.
10. Vezi Paul Ayris, „Atelierul de lucru cu tema Digitizarea al LIBER-EBLIDA” în *Liber Quarterly*, vol. 18 (nr. 1), disponibil în acest moment numai

membrilor LIBER și abonaților la <http://liber.library.uu.nl/>. Jurnalul va deveni în curând o publicație cu acces deschis integral.

11. Aceste criterii de selecție sunt reproduse în articolul autorului din Atelierul de lucru cu tema „Digitizarea” al LIBER-EBLIDA. Vezi nota 10 pentru detalii.

12. Vezi <http://www.kb.nl/dnp/depot/e-depot-en.html>.

13. Vezi <http://www.abes.fr/abes/en/index.html>.

14. Vezi <http://www.planets-project.eu/>.

15. Vezi <http://www.life.ac.uk/>. Faza a doua a proiectului LIFE își va prezenta raportul în vara lui 2008 și unul din studiile de caz abordează utilizarea formulelor de cost LIFE în calcularea costurilor conservării digitale per termen lung a materialelor digitizate, utilizând ziarele Burney din Biblioteca Britanică ca bază a studiului de caz. Pentru raportul LIFE 2, vezi <http://eprints.ucl.ac.uk/11758/>.

16. Vezi <http://blueribbontaskforce.sdsc.edu>.

17. Pentru EROMM, vezi <http://www.eromm.org/>; pentru RDM, vezi <http://firstsearch.oclc.org/WebZ/FSPrefs?entityjsdetect=:javascript=true:screenize=large:sessionid=fsapp7-42581-fkkv472a-fco9k3:entitypagenum=1:0>; pentru TEL, vezi <http://search.theeuropeanlibrary.org/portal/en/index.html>; pentru EDL, vezi <http://www.edlproject.eu/>; pentru MICHAEL, vezi <http://www.michael-culture.org/en/home>; pentru Europeana, vezi <http://www.europeana.eu>.

18. Vezi <http://www.life.ac.uk>.

19. Această etapă poate fi dincolo de sfera activităților de stabilire a costurilor. Crearea poate avea loc în afara razei de acțiune a instituției care stabilește costurile. De aceea, ea trebuie considerată opțională. Acolo unde se încadrează în sfera de activitate, elementele trebuie ajustate ciclului de viață specific cazului în discuție.

David C. Prosser

Autorul

David C. Prosser este directorul SPARC Europa (Scholarly Publishing and Academic Resources Coalition Europe)

E-mail:

david.prosser@bodley.ox.ac.uk

Articol prezentat în cadrul celei de-a 37-a Conferințe Generale Anuale a Asociației Europene a Bibliotecilor de Cercetare (Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche)

Factorii politici care influențează comunicările științifice

În lucrarea anterioară de la *LIBER Quarterly* (1), am identificat un număr de factori globali pentru schimbare, care acționau într-un mediu de comunicări științifice. Acestea includeau:

„*Economia cunoașterii*”: dorința țărilor de a construi economii noi, bazate pe cunoaștere și informații.

„*Responsabilitate și evaluare*”: dorința de a se asigura că banii investiți în cercetare-dezvoltare și educație sunt bine cheltuiți.

E-Știința/E-Cercetarea. Atenția în creștere acordată cercetării interdisciplinare și colaborării internaționale, folosind Internetul ca instrument de cercetare.

Aceste probleme dificil de rezolvat nu au fost diminuate de la lucrarea anterioară și în multe cazuri s-au intensificat. În orice caz, la aceștia se adaugă un număr de alți factori, inclusiv în ceea ce privește accesul la date și arhivarea datelor de cercetare, o presiune socială aflată în creștere.

Accesul la date

Permițând ca datele să fie utilizate, reutilizate, împărtășite, exploatate etc., le facem mai valoroase. Unul din cele mai mari exemple în acest sens este Proiectul genomului uman. Mai întâi, când genomul uman a fost secvențializat, nu a fost clar dacă datele rezultate vor fi făcute disponibile public sau vor fi păstrate în mod privat, cu cercetători obligați să achizițio-

neze acces. Accesul public câștigat prin perseverență și fructele sale se văd zilnic când cercetători din lumea întreagă beneficiază de accesul liber. Alte exemple se găsesc în experimentele clinice, date despre climă și mediu, stucturi chimice etc.

Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE) a arătat că punerea la dispoziție a datelor din sectorul public prezintă beneficii economice mai mari decât venitul care poate fi realizat din vânzarea accesului la date.

De aceea, în iunie 2008 s-a elaborat o recomandare a Consiliului pentru intensificarea accesului și folosirea mai eficientă a informațiilor din sectorului public (2), care a pus în valoare:

- **Deschiderea**. Maximizarea disponibilității sectorului de informații publice pentru utilizarea și reutilizarea bazată pe prezumpția de sinceritate ca o regula uzuală de facilitare a accesului și reutilizării;

- **Calitatea**. Asigurarea colectării metodice a datelor și practicilor de custodie pentru a îmbunătăți calitatea și siguranța.

- **Noile tehnologii și conservarea pe termen lung**. Îmbunătățind arhivarea interoperabilă, tehnologiile de căutare și recuperare și cercetările conexe, incluzând cercetarea îmbunătățirii accesului și disponibilității informațiilor serviciului public în mai multe limbi;

- **Accesul și utilizarea internațională**. Căutând o consistență mai mare a regimului de acces și a administrării pentru facilitarea utilizării trans-

frontaliere și implementarea altor măsuri de îmbunătățire a interoperativității transfrontaliere, inclusiv în situații unde au fost restricții pentru utilizatorii non-publici.

Această Recomandare a fost construită de către OECD pe baza lucrării precedente despre accesul la date de cercetare, care în 2004 s-a concretizat într-o Declarație Ministerială privind: „Activitatea de stabilire a regimurilor de acces pentru cercetarea digitală din domeniul public, în concordanță cu următoarele obiective și principii: deschidere, transparență, legalitate, responsabilitate formală, profesionalism, protecția proprietății intelectuale, interoperabilitate, calitate și securitate, eficiență, răspundere” (3).

Accesul la date este abordat, de asemenea, la nivelul organismelor de finanțare. Un exemplu este oferit de către Institutul Național de Sănătate [National Institute of Health (NIH)] din SUA, care include printre condițiile sale de acordare a granturilor cerințe privind partajarea datelor rezultate în urma cercetărilor:

„În opinia NIH, toate datele trebuie luate în considerare pentru distribuire. *Datele trebuie să fie puse la dispoziție pe scară cât mai largă și cât mai liber cu putință. Acest lucru este posibil atâta vreme cât este protejată intimitatea participanților și confidențialitatea și proprietatea datelor*” (4).

Atât la nivel național cât și la nivelul finanțatorului a fost acordată mai multă atenție distribuirii datelor și multe dintre rațiunile aplicate datelor sunt aplicate literaturii de

cercetare de asemenea. De exemplu, cele patru aliniate din paragraful Recomandării din 2008, de mai sus (deschidere, calitate, tehnologii noi și conservarea pe termen lung și accesul și utilizarea internaționale) pot fi aplicate toate literaturii de cercetare. Este chiar posibil să fie făcut un pas mai departe și să se argumenteze că literatura de cercetare reprezintă date de cercetare (în mod special pentru căutătorii de date), astfel încât nu sunt diferențe semnificative între acestea două.

Presiuni sociale

Deși unele guverne s-au luptat cu conceptul în sine, există un număr în creștere de păreri că procesele guvernelor trebuie să fie „deschise”. Aceasta se observă prin mișcarea din ultimile câteva decenii către legislația privind Libertatea Informației, care conferă cetățenilor dreptul de acces la informații. Aceasta a funcționat în paralel cu mișcarea descrisă mai sus, către sectorul deschis de informații publice, către o audiență mai largă, atât prin reducerea costului de acces (uneori la zero), cât și prin relaxarea condițiilor de reutilizare. În timp ce nici Libertatea de Informare, nici Sectorul de Informații Publice nu sunt sisteme exact analoage pentru literatura de cercetare, există o probabilitate în creștere ca aceste tipuri de informații să fie disponibile pe Internet la cost mic sau gratis.

Această așteptare este întărită de schimbul de generații care are loc odată cu

aparitia „generației Facebook”. Aceasta este un grup de utilizatori ai computerului a căror ipoteză de lucru este că totul poate fi partajat. Această generație poate fi mai puțin interesată de constrângerile legate de licență și de copyright decât au fost generațiile anterioare.

Acces deschis

Păstrând în minte factorii de schimbare descriși mai sus, este utilă o analiză rapidă a stadiului actual al accesului deschis înainte de observarea recentelor schimbări politice. În decembrie 2001 a avut loc o întrunire în Budapesta pentru a se aborda chestiuni referitoare la rezolvarea problemelor din jurul literaturii de cercetare pentru a identifica noi modele potențiale și pentru a investiga cele mai bune căi prin care tehnologia digitală ar putea fi utilizată. Ca rezultat al acestei întruniri, a fost publicată în februarie 2002 Inițiativa de Acces Liber Budapesta [Budapest Open Access Initiative (BOAI)] (5).

BOAI a identificat două strategii paralele și complementare, care ar putea fi utilizate pentru deplasarea către un sistem de comunicare mai corect, mai echitabil și mai eficient. Acestea au fost jurnalele auto-arhivate și cu acces deschis:

Auto-arhivarea: oamenii de știință ar trebui să aibă dreptul de a depozita articolele din revistele lor de referință în arhive electronice gratuite sau arhive personale.

Reviste cu acces deschis: reviste care nu taxează pentru

accesul la articole, dar fac disponibile electronic lucrările tuturor și caută alte modele financiare pentru a acoperi costurile revistei și costurile de publicare. Ei nu invocă drepturi de autor sau licențe exclusive pentru a restricționa accesul la articolele publicate în reviste, ci mai degrabă încurajează diseminarea cercetării, limitată doar de accesul și extinderea Internetului.

De la elaborarea declarației, s-a manifestat o creștere masivă a interesului pentru revistele cu acces liber. OpenDOAR este directorul de Acces Deschis la listele de păstrare ale peste 1200 deținători din întreaga lume, cuprinzând conținutul științific peer-review (6), în timp ce Directorul de Acces Deschis la Reviste [Directory of Open Access Journals (DOAJ)], listează peste 3600 reviste cu acces deschis, cu o largă gamă de subiecte (7).

Organisme de finanțare a cercetării în Europa

Am descris multe din evoluțiile politicilor majore de acces deschis dinaintea de mijlocul lui 2007, în lucrarea, menționată anterior, *LIBER Quarterly* (incluzând Declarația de la Berlin, investigația Comitetului Științei și Tehnologiei a Camerei Comunelor din Marea Britanie și politicile rezultate ale Consiliului de Cercetare al Marii Britanii și politica de înmagazinare voluntară a NIH). În orice caz, în lumea cu mișcare rapidă a accesului deschis multe se pot întâmpla într-un interval de timp scurt și o actualizare a datelor este

intotdeauna potrivită.

Comisia Europeană a continuat să investigheze piața științifică de comunicații, să consulte posibilele schimbări și să implementeze politici noi. În 2007 este elaborată *Cartea Verde în domeniul cercetării europene: noi perspective* (8). Prin culegerea multor teme de cunoaștere economică (facută explicit de Agenda Lisabona 2000), Cartea Verde identifică faptul că generarea, difuzarea și exploatarea cunoștințelor sunt în nucleul sistemului cercetării și că în cadrul Domeniului European de Cercetare cunoașterea trebuie „să circule fără bariere prin întreaga societate”. În continuare cartea descrie cum se va baza Europa pe împărtășirea efectivă a cunoașterii, despre care se spune că se compune din: “acces deschis și facil la baza publică de cunoaștere; canale de comunicare inovativă pentru a da acces publicului larg la cunoașterea științifică, mijloace de discutare a agendelor de cercetare și curiozitatea de a învăța mai mult despre știință.”

În cadrul lucrării ideea este pusă în fața Europei stimulând “continuu” informarea științifică accesibilă și interconectată. Nu există deosebire între date neprelucrate de interes general și publicații științifice și astfel, acestea nu ar trebui să facă subiectul unor regimuri diferite de acces. Utilitatea ambelor este crescută prin diseminarea și utilizarea mai largă.

Analiza feedback-ului recepționat ca parte a consultării Cărții Verzi, arată că 84% din respondenți cer „acces imediat și îmbunătățit și

diseminarea publicațiilor științifice finanțate public” (9). Aceasta este mai evidentă prin sprijinul mării majorității a publicului pentru acces deschis. Este probabil că, având acest sprijin în vedere, Comisia a anunțat lansarea unui proiect pilot pentru a asigura că rezultatele proiectelor de cercetare finanțate de UE sunt făcute disponibile public. Planul este de a se face liber disponibile aproximativ 20% din articolele provenite din Cel deal Șaptelea Program Cadru de Cercetare către toți cititorii interesați. În mod evident, acest fapt este un ajutor binevenit din partea Comisiei, dar este dezamăgitor că este doar un pilot și că lipsesc 80% din programele FP7. Sunt patru ani de când Comisia a anunțat lansarea „*Studiului evoluției economice și tehnice ale piețelor publicațiilor științifice din Europa*”. În orice consultare ulterioară acestui studiu a existat un sprijin covârșitor pentru accesul deschis. Vine un timp când consultarea și ghidurile experimentale necesită mișcarea într-o acțiune concertată. Comisia sigur a trecut acum de acest punct.

Un domeniu din interiorul Comisiei a fost că a existat o mișcare pozitivă a Consiliului de Cercetare Europeană [European Research Council (ERC)]. Cu un buget de 7,5 miliarde Euro, ERC tinde „să sprijine cele mai intense eforturi științifice din Europa pe de o parte, iar de alta a tuturor domeniilor științei, realizările academice și ingineriei”. În decembrie 2007, ERC a elaborat un set de *Îndrumări pentru acces deschis* (10).

Îndrumările identifică faptul că „în era Internetului, accesul liber și eficient la informații, inclusiv la publicații științifice și date originale, va fi cheia pentru un progres susținut” și că „publicarea este de o importanță fundamentală în asigurarea certificării și diseminării cercetării de înaltă calitate”.

De aceea, ERC a stabilit următoarele poziții interimare de acces deschis:

- ERC cere ca toate recenziile științifice ale publicațiilor finanțate de proiectele de cercetare ERC să fie depozitate spre publicare într-un depozit corespunzător de cercetare, unde să fie disponibile, așa cum este PubMed Central, ArXiv sau un deținător instituțional și ulterior să fie făcut acces deschis în intervalul a 6 luni de la publicare.

- ERC consideră esențială ca datele primare trebuie depozitate în bazele de date relevante cât de curând posibil, de preferat imediat după publicare și, în orice caz, nu mai târziu de 6 luni de la data publicării.

- ERC este extrem de conștient de dorința de scurtare a perioadei dintre accesul deschis dincolo de standardul curent acceptat de 6 luni.

Una din cele semnificative politici în 2007 a venit din Irlanda, mai exact de la Consiliul de Cercetare Irlandez pentru Știință, Inginerie și Tehnologie [The Irish Research Council for Science, Engineering and Technology (IRCSET)]. Această politică a fost importantă nu pentru dimensiunea IRCSET - va aloca aproximativ 26 milioane Euro în 2008 pentru

dezvoltarea etapelor de început ale carierelor de cercetare - ci pentru numeroasele lucrări în domniul științific, reprezentând un mandat ideal de acces deschis. Politică stabilește (11) că acolo unde apare o publicație de cercetare în întregime sau în parte din cercetare finanțată de către IRCSET, următoarea politică îi va fi aplicată începând din 1 mai 2008...

- Toți cercetătorii trebuie să își depună publicațiile **cel mai târziu în termen de șase luni calendaristice;**

- Autorii trebuie să depoziteze **post-tipărirea** (sau versiunea editurii dacă este permis) plus metadatele articolelor acceptate pentru publicare;

- **Depunerea trebuie făcută cu acordul revistei/conferinței.** Deținătorii trebuie să înceteze imediat mandatele cu restricții de acces la întregul text al articolului de aplicat, așa cum este cerut. **Accesul deschis trebuie să fie posibil cât de curând posibil după embargoul cerut de către autor sau șase luni, în funcție de care termen se împlinesc primul.**

Textul a fost îngroșat pentru a scoate în evidență punctele importante ale politicii. Separă depunerea în repozitor a articolului de deschiderea accesului la el. Astfel autorilor nu li se cere să își amintească la șase luni de la publicare că au obligația să își depună lucrările în repozitor. Lucrările au fost deja depuse, iar software-ul automat de stocare poate asigura că după expirarea a perioadei de embargo, lucrările sunt făcute accesibile. Acest fapt trebuie să facă autorul să se conformeze

politicii. De asemenea, versiunea cerută a lucrării este aceea de post-referință, asigurând că textul va fi același ca cel publicat la final (cu excepția oricărei modificări de ultim moment a editorului). La final, politica stabilește o perioadă maximă de embargo de șase luni. Această politică este una pe care alți finanțatori vor fi sfătuiți să o aplice.

Un semn al interesului continuu în ceea ce privește mandatările accesului deschis a venit de la Coordonatorii Europeni ai Consiliilor de Cercetare [European Heads of Research Councils (EUROHOCs)], care sunt reprezentate de agențiile de finanțare din 23 de țări europene (12). În mai 2008, Adunarea Generală a EUROHORCs a fost de acord să recomande un standard minimal de acces deschis pentru organizațiile sale membre.

Scopul standardului minimal este descris ca un „pas intermediar” către un sistem în care accesul liber la toate informațiile științifice este garantat fără a pune în primăjdie sistemul de supraveghere, de control al calității și de păstrare pe termen lung. Acesta își încurajează membrii să reducă perioada de embargo la nu mai mult de șase luni, cu intenția să se reducă cu timpul la zero (13).

În plus, EUROHORCs împreună cu Fundația Europeană de Științe [European Science Foundation (ESF)] au elaborat o *viziune comună asupra domeniului cercetării competitive europene globale și planul de acțiune pentru a ajuta imple-*

mentarea sa, în care este declarat că domeniul european de cercetare [ERA (European Research Area)] necesită acces deschis la rezultatele cercetării finanțate public și acces permanent la date de cercetare de interes primordial (14).

Politica comună a accesului deschis și accesului permanent la datele de cercetare

- În timp ce rolul crucial al publicațiilor recenzate este recunoscut, există de asemenea presiune pentru a se asigura că rezultatele cercetării finanțate public sunt disponibile repede și public. Organizațiile membre EUROHORCs, care însumează mai mult de 18 miliarde Euro pentru finanțarea cercetării în Europa, vor dezvolta o declarație comună a accesului liber. Formularea și adoptarea unei asemenea politici comune ar avea un impact imediat, benefic și unificator.

- Colectarea datelor de cercetare este o investiție imensă. Accesul permanent la asemenea date, în condiții de calitate controlată și în formate interoperabile permite altor cercetători să le folosească, permite de exemplu re-analiza publicațiilor pe termen lung și ar putea juca un rol în asigurarea integrității cercetării. EUROHORCs și ESF vor preciza cum să se promoveze cel mai bine și să asigure asemenea acces permanent la datele generate prin finanțările acordate.

Politicele de acces deschis în America de Nord

Foarte posibil ca cel mai semnificativ avans al politicii

de acces deschis să vină din SUA unde, după un efort titanic, NIH [National Institute of Health (Institutul Național al Sănătății)] a adoptat în final un mandat de depunere a articolelor în repozițor. Se văreamintesc că, nu mai departe de anul 2004, Congresul SUA a însărcinat NIH să dezvolte o nouă politică de acces la cercetările pe care le finanțează. Cu un buget anual de cercetare de peste 29 miliarde USD, NIH este cel mai mare finanțator mondial în cercetare, nemilitar iar de la cercetarea finanțată de NIH rezultă peste 80.000 de lucrări editate în fiecare an.

În propunerea originală de politică elaborată de către NIH, copii ale tuturor lucrărilor de raportare a cercetării finanțate de NIH ar trebui depozitate în PubMed Central, în șase luni de la publicare. În orice caz, politica finală, elaborată în 2005 a schimbat cerința de depunere a unei „cereri” și a schimbat perioada de embargo de la șase luni la „până la 12 luni” după publicare (15). Această slăbire a politicii propuse înseamnă că preluarea este dezamăgitor de scăzută, de circa 4% din toate lucrările posibile și astfel nu au finalitate preocupările Congresului că „nu există suficient acces public la comunicări și date rezultate din cercetarea finanțată de NIH” (16).

În cursul anului 2007 s-a acționat pentru a se asigura că trece prin Congresul SUA o lege nouă pentru a îmbunătăți politica voluntară printr-un ordin obligatoriu și, pe 26 decembrie 2007, Președintele Bush a semnat Actul de Alocare Consolidat al anului

2007 (H.R. 2764), care include o prevedere pentru Institutul Național de Sănătate (NIH) de a pune la dispoziția publicului un acces deschis online la descoperirile din cercetarea pe care a finanțat-o (17). Cercetătorilor care primesc fonduri NIH li se cere acum să depoziteze electronic copii ale manuscriselor lor editate în arhiva Bibliotecii Naționale de Medicină, PubMed Central. Textele întregi ale articolelor vor fi public disponibile și posibil de găsit online nu mai târziu de 12 luni de la publicarea în revistă.

Legiferarea acestui act normativ și implementarea politicii NIH a fost un triumf major al mișcării pentru acces deschis. Din nefericire, un mic număr de editori au reacționat într-o manieră negativă și încearcă să submineze această politică, argumentând că acționează împotriva legii SUA a dreptului de autor. Este improbabil că această falsă obiecțiune va avea succes, dar este distrasă atenția de la obiectivul principal: cum să se adapteze cel mai bine jucătorii la noul mediu al acces deschis.

Politici de auto-arhivare

Instituțiile individuale nu trebuie să aștepte ordine naționale de la finanțatori. Un număr crescând caută să dezvolte politicile în cadrul propriilor lor instituții. Un cadru al acestui efort a fost furnizat de Asociația Universității Europene [European University Association (EUA)]. EUA reprezintă și sprijină instituții de învățământ superior din 46 de țări, iar în martie 2008 a fost elaborat un set de recomandări

privind accesul deschis (18). Dintre recomandări, o serie a fost adresată conducerii universitare, incluzând:

- Universitățile ar trebui să dezvolte politici și strategii instituționale, care să adopte disponibilitatea rezultatelor cercetărilor lor controlate calitativ pentru cea mai largă gamă posibilă de utilizatori, maximizând vizibilitatea lor, accesibilitatea și impactul științific.

- Abordarea de bază ar trebui să fie crearea unui repozitor instituțional sau participarea la repozitoare comune.

- Politicile instituționale ale universităților ar trebui să ceară cercetătorilor lor depunerea articolelor (auto-arhivarea), a publicațiilor lor științifice în repozitorul instituțional încă din momentul primirii acceptului pentru publicare. Embargourile permise ar trebui să fie aplicate doar textului integral și nu datelor bibliografice ale articolului.

- Ar trebui să fie responsabilitatea universităților să informeze cercetătorii facultăților lor despre managementul drepturilor de autor.

- Politicile instituționale universitare ar trebui de asemenea să exploreze cum ar putea fi găsite resurse și puse la dispoziția cercetătorilor, ca remunerații de autor, astfel încât să se sprijine nou-apărutul „model de plată a autorului” specific accesului deschis.

Aceste recomandări au plecat către rectorii și prorectorii majorității universităților europene și pot fi folosite ca punct de pornire când se încearcă angajarea administratorilor universitari în subiecte de acces deschis.

În 2008, SUA a cunoscut câteva ordine instituționale cu semnificație foarte ridicată. La Universitatea Harvard, atât Facultatea de Arte și Științe, cât și Facultatea de Drept au votat punerea în practică a ordinelor de auto-depozitare. Apoi, în luna iunie a acestui an, Facultatea de Educație a Universității Stanford a votat în unanimitate o moțiune (bazată pe cea de la Harvard) având ca efect că (19):

- Membrii facultății acordă Universității Stanford permisiunea de a face disponibile public articolele lor științifice și de a exercita dreptul de autor în acele articole.

- Aceștia acordă Universității Stanford o licență neexclusivă, irevocabilă, mondială de a exercita oricare și toate drepturile de autor în legătură cu articolele lor științifice în orice mediu și de a autoriza pe alții să facă la fel, în condițiile în care articolele sunt atribuite corespunzător autorilor și nu vândute pentru profit.

- Decanul sau cel desemnat de către decan va renunța la aplicarea politicii prin cerere scrisă de la facultatea care dorește să publice un articol cu un editor care nu acceptă termenii acestei politici.

- Nu mai târziu de data publicării, membrii facultății vor furniza fără costuri o copie electronică a versiunii finale a articolului reprezentantului corespunzător al biroului de educație al decanului, care va face articolul disponibil către public într-un repozitor cu acces deschis, operat de Universitatea Stanford.

Politicile de acces deschis. Rolul bibliotecii

Pe măsură ce devine mai deschis mediul în care comunică oamenii de știință și rolul bibliotecii are nevoie să evolueze. Accentuarea selecției și procurării de material se va reduce și va fi necesar să se adopte noi funcții. O funcție va fi să acționeze ca diseminator al lucrării cercetătorilor în instituțiile autohtone. Mai degrabă decât de a acționa doar ca un filtru de informații pentru cititori în cadrul instituției, biblioteca poate funcționa ca un emițător al muncii efectuate local. Aceasta aduce beneficii pentru cercetători prin diseminarea mai mare a muncii lor arhivate, dar de asemenea și pentru instituție dacă întreaga cercetare poate fi văzută și accesată.

Mai speculativ, biblioteca ar putea începe să preia unele roluri implicate în publicarea formală a cercetării - prin organizarea revistei, servicii de alertă, căutând instrumente etc. S-ar putea crea și găzdui medii virtuale de cercetare, care să profite de instrumentele Web 2.0 pentru a îndeplini necesitățile de E-știință ale cercetătorilor. De asemenea, se pot prelua responsabilități pentru conservarea pe termen lung a rezultatelor intelectuale ale instituției (teze, date, publicații, etc.).

Aceste roluri noi vor necesita ca biblioteca să se re poziționeze în lanțul valorii de comunicare științifică și să dezvolte noi modele de acțiune. Într-un număr de cazuri această muncă este deja începută. Multe dintre repozitoarele instituționale cu acces deschis, listate

în OpenDOAR, sunt găzduite în biblioteca instituției. De asemenea, multe rezpozitoare pe subiect sunt ținute în biblioteci. (De exemplu unul din cele mai cunoscute, arXiv-ul fizicii, este găzduit de către Biblioteca Universității Cornell). Bibliotecile și, prin extensie, instituțiile lor, ar putea câștiga renume găzduind rezpozitoare pe subiect sau portaluri.

În mod similar, renumele poate fi dobândit găzduind reviste cu acces deschis. Mai degrabă decât separând rezpozitoarele, revistele pot deveni mai specializate pe subiect adăugând certificări lucrărilor depozitate după un model care a fost denumit „Overlay journal”. Recent, Proiectul RIOJA a conceput un modul generic făcând posibilă interoperabilitatea dintre software-ul revistei și depozitele publice în sprijinul obținerii certificării de calitate (20). Acest modul ar putea fi folosit pentru a permite direcțiilor editoriale să realizeze revista pe baza articolelor depozitate.

Pe măsură ce volumul de informații continuă să crească, cercetătorii vor avea nevoie de alte instrumente pentru îmbunătățirea navigării și căutării. Acesta este un domeniu în care biblioteca poate avea un rol de jucat. Nu se invocă un rival al lui Google, dar se pot acoperi servicii de alertare ale subiectelor specifice (ca cele opuse revistei sau serviciilor bazate pe editor), servicii de rating și de clasificare (poate similare lui BMC „Facultatea celor 1000” de concepte), etc.

Biblioteca are un rol virtual în formularea, arhivarea și conservarea strategiilor - nu doar

pentru versiunea „definitivă” a articolului, dar de asemenea și pentru pre-tipări, articole de lucru, bloguri și oricare alte metode de comunicare, care poartă conținut științific. Nu în ultimul rand, un număr de biblioteci dețin fonduri pentru taxele de publicare ale revistelor, iar acest lucru trebuie luat în considerare.

Biblioteca poate fi focarul unui campus de integrare a rezultatelor cercetării științifice. Rețeaua internațională a deținătorilor de informație științifică va acționa ca fundație a noilor instrumente care combină funcționalitatea web 2.0 și creșterea dorinței utilizatorului pentru o muncă mai colaborantă cu scopul de a crea resurse care să fie utile comunității în noi moduri, prin furnizarea nu numai a conținutului, ci și a mediului complet de cercetare. În acest model, rezpozitoarele instituționale devin parte a infrastructurii care permite științei să se manifeste (pe tot cuprinsul frontierelor disciplinare și geografice).

NOTE

1. Prosser, D. C., Public Policy and the Politics of Open Access. *LIBER Quarterly* 17 (2).
2. <http://www.oecd.org/dataoecd/0/27/40826024.pdf> - accesat pe 15 septembrie 2008.
3. http://www.oecd.org/document/0,2340,en_2649_34487_25998799_1_1_1_1,00.html - accesat pe 15 septembrie 2008.
4. http://grants2.nih.gov/grants/policy/data_sharing/data_sharing_guidance.htm - accesat pe 15 septembrie 2008.
5. <http://www.soros.org/openaccess> - accesat pe 15 septembrie 2008.
6. <http://www.opendoar.org> - acce-

- sat pe 15 septembrie 2008.
7. <http://www.doaj.org/> - accesat pe 15 septembrie 2008
8. http://ec.europa.eu/research/era/pdf/era_gp_final_en.pdf - accesat pe 15 septembrie 2008.
9. http://ec.europa.eu/research/era/pdf/era-public-consultation-results_en.pdf - accesat pe 15 septembrie 2008
10. http://erc.europa.eu/pdf/ScC_Guidelines_Open_Access_revised_Dec07_FINAL.pdf - accesat pe 15 septembrie 2008.
11. http://www.ircset.ie/news/releases/080501_OpenAccessPolicy.html - accesat pe 15 septembrie 2008.
12. <http://eurohorcs.drift.senselogic.se/members.4.7671d7b110e3dcb1fd800051117.html> - accesat pe 15 septembrie 2008.
13. <http://eurohorcs.drift.senselogic.se/download/18.770467ab119dd5c597080004322/EUROHORCS+Recommendations+on+Open+Access+200805.pdf> - accesat pe 15 septembrie 2008.
14. http://eurohorcs.drift.senselogic.se/download/18.45b270a411a9ed8e12780003647/EUROHORCS_ESF_ERA_RoadMap.pdf - accesat pe 15 septembrie 2008.
15. <http://grants.nih.gov/grants/guide/notice-files/NOT-OD-05-022.html> - accesat pe 15 septembrie 2008.
16. http://thomas.loc.gov/cgi-bin/cpquery/?&db_id=cp108&r_n=hr636.108&sel=TOC_338641& - accesat pe 15 septembrie 2008.
17. <http://www.taxpayeraccess.org/media/release07-1226.html> - accesat pe 15 septembrie 2008.
18. http://www.eua.be/fileadmin/user_upload/files/Policy_Positions/Recommendations_Open_Access_adopted_by_the_EUA_Council_on_26th_of_March_2008_final.pdf - accesat pe 15 septembrie 2008
19. <https://mx2.arl.org/Lists/SPARC-OAForum/Message/4450.html> - accesat pe 15 septembrie 2008.
20. <http://arxivjournal.org/rioja/> - accesat pe 15 septembrie 2008.

În ce scopuri majore dorim să măsurăm utilizarea resurselor electronice?

Jean Bernon

Autorul

Jean Bernon este directorul Serviciului public de documentare din cadrul Universității *Jean Moulin* din Lyon.
E-mail: bernon@univ-lyon3.fr

Articol prezentat în cadrul celei de-a 37-a Conferințe Generale Anuale a Asociației Europene a Bibliotecilor de Cercetare (*Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche*)

În anul 2006, Departamentul Bibliotecii al Ministerului Francez pentru Învățământ Superior (SDBIS) a solicitat directorului Agenției Bibliografice Naționale (ABES), doamna Sabine Barral, un raport privind statisticile de utilizare națională a resurselor electronice. În acest sens, a fost desemnat un grup de directori de bibliotecă pentru a o asista la fiecare pas al studiului. Raportul (1) a fost definitivat la începutul anului 2007.

Am participat în grupul de lucru, iar remarcile următoare sunt extrase în cea mai mare parte din discuțiile grupului și din raport.

Cunoașterea activității bibliotecii reprezintă scopul principal al măsurării utilizării resurselor electronice. Avem nevoie măcar de același nivel de cunoștințe pentru resursele electronice ca în cazul colecțiilor tipărite. Cunoașterea activității în cazul colecțiilor tipărite este bazată pe faptul că diferitele biblioteci au un model de descriere comun, bazat pe trei seturi de definiții: definirea tipului de document (cărți, publicații seriale, hărți etc.), definirea modului de utilizare (împrumut, consultare, fotocopiere), definirea tipului de utilizator (student, masterand, doctorand, cercetători, profesori, cadre universitare, utilizatori externi). Aceste seturi de definiții nu sunt foarte clare în cazul colecțiilor electronice și grupul de lucru a încercat să le adapteze.

Au fost adoptate următoarele *tipuri de documente*: baze de date bibliografice, baze de date cu text integral, cu

publicații seriale, baze de date care conțin și date și publicații seriale, cărți electronice și monografii, site-uri web. Dar grupul a subliniat faptul că activitatea electronică a bibliotecii nu era completă numai monitorizând revistele și bazele de date ale editurilor spre care se concentra modelul de numărare. Utilizarea cataloagelor online, a portalelor locale, a documentelor de arhivă cu acces liber, a documentelor digitizate, a serviciilor de referințe online, ar trebui deasemenea măsurată pentru a avea o imagine completă.

Definirea *tipului de utilizare* este mai dificilă din cauza mării diversități: conexiune, sesiune, număr de rezultate obținute, căutare directă, accesul prin motoare de căutare, acces prin rețea internă, navigare, afișare, tipărire, descărcare și salvare în diverse formate. Bibliotecarii sunt deseori nelămuriiți în privința standardului exact de măsurare a utilizării folosit de fiecare furnizor de documente electronice, acest fapt îngreunând procesul de comparare. Grupul a urmat definițiile modelelor de raportare, păstrând trei moduri de utilizare principale spre a fi urmărite: sesiunile și întreruperile (sesiuni nepermise), căutările efectuate în bazele de date, documentele descărcate (articole din publicații seriale sau capitole de cărți). Rapoartele de utilizare trebuie să fie făcute lunar și anual pentru fiecare produs. Ele trebuie să detalieze serviciile atunci când o bază de date oferă mai multe servicii și să detalieze revistele atunci când un serviciu oferă acces la mai

multe reviste.

Cunoașterea *categoriilor de utilizatori* ai diferitelor resurse electronice este cel mai puțin important criteriu în măsurarea activității unei biblioteci, însă rămâne și cel mai dificil de definit. Utilizatorii sunt identificați prin dispozitive tehnice de rețea. Adresele IP pot fi private sau publice, statice sau dinamice și nu pot fi atribuite cu ușurință unui anumit grup de utilizatori. Accesul prin intermediul unui director este mult mai eficient, dar diferitele tehnologii (LDAP, CAS, Shibboleth) nu oferă întotdeauna utilizatorului aceleași informații, sunt nefolositoare pentru accesul anonim la resurse gratuite și în plus toate informațiile cu privire la utilizator sunt controlate la nivel de utilizator și nu ar trebui în nici un caz controlate de furnizor.

O imagine de ansamblu asupra activității electronice va ajuta bibliotecile să *compare eficient costul resurselor cu nivelul de utilizare*. Bibliotecarii trebuie să cunoască raportul cost per accesare pentru fiecare bază de date, pentru fiecare titlu serial, pentru fiecare articol. În Franța, din 2001 până în 2005, cheltuiala națională pentru surse electronice de documentare a crescut de paisprezece ori. Bibliotecile de Științe exacte, tehnologie și medicina și-au anulat abonamentele deja de câțiva ani, bibliotecile de drept și management întâmpină acum aceleași dificultăți și utilizarea electronică în literatură și științe sociale crește cu rapiditate. Bibliotecile trebuie

să ia tot mai multe decizii importante privind abonamentele și au nevoie să *compare serviciile* oferite de fiecare editură, să compare editurile între ele și posibilitățile de acces la arhivă, să compare materialele tipărite cu cele online.

Imaginea de ansamblu asupra activității electronice nu este aceeași la *diferitele niveluri decizionale*. Biblioteca are nevoie de multe ori de statistici detaliate asupra unei anumite baze de date pentru verificări tehnice sau verificare a calității. Directorul bibliotecii și conducerea universității au nevoie de ajutor pentru a alege între diverse resurse specifice și pentru a-și rezerva bugetul. Nivelele de decizie regionale, naționale și internaționale sunt interesate de aria de acoperire și statisticile globale; ei trebuie să facă mai întâi o comparație obiectivă între universități.

Ce metode putem combina pentru a obține statisticile de utilizare?

Există instrumente oferite de edituri și instrumente ale universităților.

Cele mai multe dintre statistici sunt *produse de editură*. Dar ele sunt cu siguranță incomplete sau irelevante. Unele edituri nu oferă statistici sau oferă statistici nefolositoare. Altele folosesc instrumente specifice și bibliotecarii trebuie să facă statisticile relevante. Acestea sunt de obicei edituri mici sau locale, dar bibliotecile au nevoie și de resursele oferite de acestea, în special pentru domeniile cu acoperire în

literatură și științe sociale. De fapt sunt foarte puține edituri care respectă cerințele pentru statistici. Dar acestea sunt editurile internaționale și cei mai mari furnizori ai bibliotecilor.

Universitățile de astăzi nu pot genera o imagine de ansamblu asupra utilizării resurselor electronice și unele dintre ele organizează instrumente locale pentru a le obține. Poate fi *un simplu motor de numărare* a accesărilor paginilor web și link-urilor la bazele de date folosite pe portalul local. De exemplu, unele portaluri de bibliotecă folosesc serviciul Xiti (2). Această metodă este folositoare pentru a obține statistici globale și o comparație generală. Îi poate oferi utilizatorului când portalul îl autentifică. Dar, și cu metodele suplimentare folosite de fiecare universitate, există o parte din statistici care nu sunt luate în calcul, atunci când utilizatorii au acces direct la o bază de date sau printr-un alt portal. Mai mult, această metoda nu oferă detalii despre modul de utilizare.

În consecință, câteva universități au experimentat o altă metodă locală, *analiza aprofundată a conexiunilor prin proxy*. Rezultatele acestor experimentări sunt cu siguranță mai detaliate și mai consistente decât cu alte metode. Ele sunt aproape complete, exceptând accesul din afara rețelei proxy. Dar ei folosesc o bază de date de informații care necesită investiții masive, multe universități nu dispun de o rețea proxy sau nu o pot dedica

documentării și rețeaua trebuie configurată astfel încât cele mai multe baze de date să poată fi accesate doar prin proxy. Raportul doamnei Barral include un lung studiu asupra acestui instrument și sugerează să fie implementată o lansare națională a bazei de date de informații. Dar acest program a fost considerat prea greoi de către cea mai mare parte a grupului de lucru.

În orice caz, este adevărat 1) că furnizorii de resurse electronice pot controla doar fiecare utilizare a resurselor pe care le oferă, 2) că universitățile pot gestiona numai un director electronic al membrilor lor și din ce în ce mai multe universități folosesc metode de autentificare centralizată. Cea mai bună metodă de a genera statistici de utilizare complete și de încredere ar fi să se folosească împreună instrumentele oferite de edituri/furnizori și cele ale universităților/clientilor. Noile instrumente practic combină cele două variante. *Sistemul de autentificare Shibboleth* este bazat pe o rețea de „furnizori de identitate” și „furnizori de servicii”. *Standardul SUSHI* reprezintă un standard de raportare suplimentar care trebuie folosit împreună cu *Sisteme de Management al Resurselor*. Departamentul tehnic al consorțiului național Francez COUPERIN lucrează acum la dezvoltarea unor astfel de instrumente combinate și a setat un grup de lucru pentru ERMS (3).

Am ajuns oare la stadiul în care putem exploata rezultatele și să le comparăm între insti-

tuții?

Este evident din remarcile anterioare că statisticile de utilizare ale resurselor electronice nu prezintă suficientă încredere pentru a efectua comparații în cadrul unei instituții și cu atât mai mult între instituții diferite. Statisticile resurselor electronice cresc an după an în fiecare bibliotecă și în fiecare țară. Înseamnă că gradul lor de utilizare crește, dar nu știm exact cu cât de mult. O parte importantă a creșterii vine și din îmbunătățirea instrumentelor statistice.

Următoarele cifre pot confirma aceasta afirmație. În urma analizei efectuate la nivel național asupra resurselor electronice în Franța în anul 2003, diversele întrebări au primit răspuns de la 10% la 57% și rata de răspuns crește an după an. O altă analiză efectuată în august 2006 (64 din 104 biblioteci universitare franceze au răspuns) a arătat că, dintr-o listă de 144 de furnizori de resurse electronice, 36 nu au avut nici un sistem de generare a statisticilor, 37 ofereau statistici și restul aveau sisteme de generare a statisticilor specifice. Raportul din 2007 pentru universitatea mea (Jean-Moulin Lyon 3) numără 42 de abonamente la baze de date. Cinci dintre ele furnizate fără statistici de utilizare, două dintre ele cu un sistem statistic global la nivel de consorțiu, fără numărare la nivel instituțional. Numai doi furnizori și 6 din 42 de abonamente oferă statistici de utilizare.

Concluzia este că statisticile de utilizare ale resurselor electronice rămân încă, în ciuda

folosirii tot mai intensive a generatoarelor de statistici, incomplete și nesigure. Există un progres al instrumentelor de măsurare, dar generarea de statistici de utilizare sigure reprezintă un scop al bibliotecilor în următorii ani. Este nevoie de o îmbunătățire și a instrumentelor furnizorului, dar și a instrumentelor bibliotecilor. Această îmbunătățire nu ține numai de o necesitate tehnică. Ea necesită stabilirea de înțelegeri între biblioteci și între biblioteci și furnizorii de resurse electronice. Necesită un efort comun spre standardizare, teste și verificări încrucișate.

Această provocare trebuie abordată urgent. Schimbul de informații și bune practici între membrii LIBER reprezintă o contribuție importantă.

NOTE

1. Vezi site-ul <http://www.sup.adc.education.fr/bib/Acti/Electro/accueil.htm#mission>.
2. Vezi site-ul <http://www.xiti.com>
3. Vezi site-ul http://www.couperin.org/rubrique.php3?id_rubrique=59

Ricky Erway

Autorul

Ricky Erway este Director al Programului RLG (Research Libraries Group) din cadrul OCLC. RLG susține procesele de explorare, inovare și de dezvoltare a comunităților în beneficiul bibliotecilor, arhivelor și muzeelor.

Articol prezentat în cadrul celei de-a 37-a Conferințe Generale Anuale a Asociației Europene a Bibliotecilor de Cercetare (Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche)

Am fost implicată într-un număr de inițiative de digitizare încă de la sfârșitul anilor 80, toate referitoare la colecții speciale. În fiecare caz, „prezervarea” a fost obiectivul cheie. Am identificat standardele de cea mai înaltă calitate fezabile pe atunci și le-am încercat, presupunând că am avea doar o șansă de a digitiza, deci trebuia să iasă bine.

De atunci, am considerat că aceste colecții speciale de digitizare pentru păstrare nu mai au sens.

Proiectele de captură de înaltă calitate la care am lucrat împreună cu alții în ultimii 20 de ani au avut ca rezultat niște colecții digitale nemaipomenite. Colectiv, eforturile noastre nu aveau impact. Inovativ la acea vreme, website-urile noastre frumoase, scumpe, lucrate manual au atras puțini utilizatori. Vremurile însă se schimbă și noi trebuie să ținem pasul.

Google a schimbat complet modul în care gândeam despre digitizarea cărților. Am considerat cărțile ca fiind cea mai grea parte din digitizarea bibliotecii (având capitole și ierarhizări de teme, sute de imagini, ilustrații etc) - nu ne-am imaginat că o să digitizăm toate cărțile. Concentrându-se pe cantitate în loc de calitate, Google a făcut imposibilă apariția unei alternative. Utilizatorii caută permanent pe internet. Iar Google a furnizat și a schimbat cererea.

Acum, cu milioane de cărți noi apărute care intră imediat în fluxul informațional, trebuie să schimbăm modul în care gândim digitizarea colecțiilor speciale. Curând, studenții vor

căuta doar online, iar ceea ce nu se află acolo, nu va fi luat în considerare.

Richard Ovenden, responsabilul cu colecțiile speciale („Keeper of Special Collections”) de la Biblioteca Bodleiană din Oxford, spune (1) că atunci când vine vorba de regândirea priorităților, unul dintre principalii pionieri ai erei accesului crescând la informații electronice va fi întărirea caracterului unic al instituției lor.

Deoarece ajungem să deținem la comun din ce în ce mai multe colecții de cărți, tocmai colecțiile speciale vor face deosebirea între instituțiile noastre. Ironic însă, colecțiile speciale măresc riscul de a fi marginalizat. Dacă nu sunt accesibile, nu sunt folosite. Iar dacă nu sunt folosite, pot dispărea. Neglijarea lor duce la ieșirea din uz.

Manuscrisele, arhivele, fotografiile, cărțile poștale, fișierele, hartile, înregistrările arhitecturale - multe din colecțiile noastre sunt ascunse, neprelucrate, în cutii din depozite. Nimeni nu știe ce e acolo.

Mai grav este că în timp ce materiale neprelucrate din colecțiile speciale sunt absolut ascunse cititorilor, chiar și materialele prelucrate pot rămâne necunoscute lor. Astfel, principalul lucru pe care îl putem face este descrierea acestor colecții. Dar apoi trebuie să împingem aceste descrieri la suprafața web-ului, unde pot fi descoperite. Nimeni nu cere să se uite în depozitele noastre din moment ce nu știe ce se află acolo. Păstrăm acele comori ascunse sau le aducem la lumina

zilei? Descrierea lor este începutul.

RLG a organizat un seminar în septembrie 2007, numit Probleme de Digitizare, pentru a discuta modalitățile de mărire a ritmului de digitizare a colecțiilor speciale. Am provocat vorbitorii noștri să facă câteva sugestii. Audiența, peste 200 persoane, a discutat meritele relative ale propunerilor iar Jennifer Schaffner și cu mine am scris eseul „Shifting Gears” (3), bazat pe rezultatele aceluia eveniment.

Această lucrare va arăta unele din acele idei. Nu toate sunt relevante pentru fiecare instituție, dar unele vor fi aplicabile pentru majoritatea colecțiilor. Partea a doua din lucrare dă exemple de locuri unde principiile sunt puse în practică.

Datorită caracterului lor deosebit, noi ne obligăm să păstrăm originalele în colecțiile noastre speciale. De ce trebuie însă să abordăm digitizarea dintr-un punct de vedere al conservării? Desigur, există excepții dar în principiu, digitizarea trebuie să fie în serviciul accesului mărit la informație. Prin aceasta se mărește valoarea colecțiilor noastre. Dacă nu reușim să facem colecțiile cunoscute și utile, nu mai putem avea suficiente fonduri să continuăm colectarea și păstrarea originalelor.

Aici se găsesc câteva recomandări provocatoare ce au reieșit din discuțiile problemelor de digitizare:

- *Este timpul să ne gândim la digitizare în termeni de acces și să începem să ne deblocăm colecțiile.* Trebuie să păzim originalele și să facem copii digitale gratuite. Această nouă viziune pentru conservare prin scanare și apoi acces este un punct de plecare important și special pentru noi. Văzând cât conținut este disponibil după 20 ani de digitizare dar cât de puțin este utilizat - în special în lumina digitizării în masă a cărților - ne-a determinat să schimbăm abordarea.

- *Selecția a fost deja făcută în mod natural!* Prea mult din timpul și eforturile noastre de digitizare sunt consumate în procesul de decizie referitor la ce să digitizăm. Se presupune că deja am avut grijă în alegerea materialelor deoarece acestea se află în colecțiile noastre din anumite motive. Ar trebui să nu mai fim atât de selectivi în legătură cu ce să digitizăm. Ceea ce de obicei înseamnă încercarea de a ghici ce au nevoie utilizatorii noștri. Mai bine mărim ritmul de digitizare și facem mai multe colecții de-ale noastre accesibile, astfel încât utilizatorii să își facă singuri selecțiile.

- *Nu rămâne în urmă.* Ar trebui să luăm în considerare scanarea unei colecții întregi și dacă acest lucru nu este fezabil, am putea scana mici porțiuni (mostre sau serii) apoi să vedem dacă cererea susține mai mult efort.

- *Să nu ne mai concentrăm pe descrierea la nivel de articol.* Să învățăm de la arhivari și să lăsăm obsesia de a descrie articolele. Să ne gândim la colecții și să renunțăm să

descriem materialele individuale. Trebuie să renunțăm la dorința de perfecțiune. Oricare ar fi nivelul de catalogare, acesta trebuie făcut accesibil pe web. Punerea unei descrieri minimale pe web nu va restricționa utilizarea din partea acelor cu adevărat interesați și care știu pe cine să întrebe mai departe.

- *Când se scanează pentru acces digital, cantitatea este scopul.* Este minunat să ai acces la câteva fotografii frumoase, dar utilizările masive ale colecțiilor nu prea se pot întâmpla până când cercetătorii nu au acces la cantități mari de pagini scanate. Adesea ne ia mult mai mult să selectăm câteva din numărul mare de fotografii decât ar fi durat să le scanăm pe toate. Lorcan Dempsey spune, „Cantitatea este calitatea tuturor. O concentrare pe calitate este un motiv datorită căruia bibliotecile, arhivele și muzeele nu și-au mutat colecțiile în cantități mai mari pe web. Acest lucru reduce vizibilitatea și impactul din moment ce web-ul devine centrul de cercetare, învățare și angajare civică. Problemele de scalare a informației și activitățile fragmentate nu se potrivește cu comportamentul în mediu web al utilizatorului” (4).

- *Infrastructura de construcție.* Trebuie să ne angajăm în programe, nu neapărat proiecte. Avem nevoie de organizare și fluxuri de muncă pentru a face activități corespunzătoare. Acest lucru este esențial pentru planurile noastre, deci trebuie reflectat în bugete, în platforme și tehnologii, dar și

în procesele noastre de lucru. Este momentul să nu mai gândim în termeni de proiecte și să începem să gândim în procese.

- *Încurajarea finanțatorilor să susțină programele de digitizare*, în loc să construim portaluri bazate pe proiecte. Acum, că sectorul privat cunoaște cât de ușor se scanează o carte, ne concentrăm atenția pe colecțiile speciale. Partenerii noștri din sectorul privat au făcut ușor acest lucru creând echipamente și procese ce fac din scanarea cărții o rutină. Arhivarii Internetului au dezvoltat tehnologia creând camere digitale profesionale speciale pentru scanat și software gratuit ce aduce costurile de scanare la aproximativ 10 cenți pe pagină. Acum însă avem nevoie de aparate similare pentru colecțiile speciale pentru a automatiza procesul și a face posibilă digitizarea în masă. Trebuie să încurajăm dezvoltarea tehnicii de scanare cu echipament specific.

- *Lăsați utilizatorii să vă ghideze*. Începeți prin scanarea colecțiilor ce sunt greu utilizate în bibliotecă. Luați în considerare scanarea la cerere - lăsați cercetătorii să identifice ceea ce este de interes, și atât timp cât materialul a fost pus pe pagină și se află în mâinile dumneavoastră, scanați-l și trimiteți-l la „depozitul web”. Dar după ce aveți câteva colecții digitizate, trebuie realizat modul de accesul ușor la ele. De fapt, noi am creat portaluri ce duc la alte portaluri care eventual duc la colecții complexe. Fiecare colecție trebuie descoperită și cercetată individual.

- *Descoperiți ceea ce se întâmplă în altă parte*. Unde sunt utilizatorii noștri? Analiza Trend Web 2008 (5) arată cele mai vizitate 300 de site-uri, preferate de navigatorii web. Amazon, Yahoo, Google, Wikipedia și YouTube predomină, dar nu în mod copleșitor. Nu găsești biblioteci care să se claseze pe locuri fruntașe în această analiză! Nici OCLC, nici JISC, nici TEL. Ce ne spune absența lor? Mediul este dominat de cei ce oferă o cantitate mare de informație. Utilizatorii abandonează conținutul aflat în posesia bibliotecilor în favoarea informațiilor la îndemână, pe moment, de la surse convenabile pentru vizitele lor zilnice de pe rețea. Căutările lor se întâmplă în altă parte, deci trebuie să fim acolo.

Acestea sunt câteva din propunerile provocatoare. Următoarele exemple sunt semne promițătoare. Acestea nu au fost neapărat influențate de Shifting Gears dar exemplifică recomandările într-un mod încurajator.

- Biblioteca de colecții speciale (6) a Universității din Texas nu mai dă fotocopii la cerere. În schimb, scanează la cerere și trimite scanările într-un depozit digital. Într-un final vor putea să dea în format digital majoritatea articolelor către utilizatori locali.

- Universitatea din Wisconsin are un proiect de digitizare online (7). Modelul lor de control, folosind abordările vechi de scanare și metadata, au fost întrerupte când s-a ajuns la un cost pe pagină de 1.53\$. Modelul lor, scanarea în volum fără

documente individualizate era de 33\$/pagină! În timp ce utilizatorii preferau să se abandoneze modelul învechit, aceștia au optat pentru mai mult material în loc de mai multă descriere. Universitatea caută acum moduri de automatizare a izolării documentelor individuale și realizarea căutării prin abordări îmbunătățite. Josh Ranger, purtător de cuvânt pentru proiect, spune: „fiecare dolar cheltuit [online] pentru a face colecții perfecte este un dolar pe care nu îl cheltuim pentru a obține altă colecție online, ci pentru o audiență mai mare”.

- Arhivele de Artă Americană de la Smithsonian Institute utilizează două tactici în același timp. Acestea scanează la cerere pentru cereri venite de la sala de lectură. Chiar dacă cererea este doar pentru o pagină, ei scanează în totalitate (o carte întreagă sau un capitol întreg). Construiesc astfel o adevărată resursă de materiale ce pot trezi interesul altor cititori. Scanează metodic întreaga colecție conform procedurilor de arhivare - fără alege, fără decizii. Rezultatul este accesul nelimitat la conținutul a mii de documente, fotografii, jurnale, schițe, scrieri, și materiale publicate rare (8).

- Comisia EU i2010, care a formulat o strategie pentru Societatea Bazată pe Informație (9), a lansat o inițiativă cu privire la Bibliotecile Digitale și a identificat nevoia de a reduce costurile pentru digitizarea în masă a materialelor specifice, spunând că bibliotecile digitale nu sunt doar un

scop pe termen scurt, ci un proces de lungă durată.

- Arhivele Digitale Carolina (10) de la Universitatea din Carolina de Nord au atras mulți bani pentru a digitiza colecții întregi. Aceștia spun, „Din moment ce avem atât de mult timp și bani pentru un proiect relativ mic (22 000 pagini) putem petrece destul timp pentru cercetarea și experimentarea digitizării în masă a materialelor de arhivă. Rezultatele obținute vor forma un punct de plecare pentru proiecte, iar procedeul de lucru va fi utilizat pe o scară mai mare”

- Colecția de fotografii Hugh Morton de la Universitatea din Carolina de Nord include 200 000 slide-uri. Cererea mare pentru utilizarea colecției a impus o abordare non-tradițională în procesul de digitizare. Colecția era neorganizată, deci au sortat-o cronologic și apoi după format, pentru a permite utilizarea unui proces automat. Vizualizarea în vederea selecției fiecărui slide într-un interval de timp de 5 secunde (astfel, o colecție ar necesita aproape un an) reprezintă un argument suficient pentru a ne lămurii de faptul că selectarea ar costa mai mult decât scanarea tuturor slide-urilor. Unul dintre lucrători a spus „tot ce făceam era să iau o gramadă de lucruri, să le sortez în stocuri mici, să sortez acele stocuri în stocuri mai mici, și în final, să le descriu”. Aceștia vor să facă disponibile

părți din colecție pe măsură ce le finalizează. Apoi lasă utilizatorii să le aleagă, conform nevoilor acestora. Personalul de la proiectul Morton a vrut să informeze lumea despre progresul lor și a realizat un blog (11) referitor la munca lor. Se concentrează către metode ce pun accent pe acces și păstrare, ținând spre calitate și lasă utilizatorii să decidă ce vor să aleagă. Și, nu în ultimul rând, împărtășesc mai departe ceea ce învață de la alții.

- Facem progrese cu scanerile de construcție specială (în vederea digitizării). Lucrurile au fost bine pregătite încă din vremea scanării pe microfilm - astfel, se pot captura cca. 100 cadre pe minut destul de ușor. La RLG, suntem în discuții cu o companie ce furnizează servicii digitale legate de fotografii, cărți poștale și alte articole. Aceștia estimează o rată de digitizare de aproximativ 250 mii de imagini în 3 luni. Sistemul „Stokes Imaging System” constă într-o stație de capturare, diverse dispozitive de manevrare a materialului și software de flux de imagine. Distanța și unghiul camerei pot fi poziționate pe calculator pentru a profita de diversele dispozitive de manevrare. Sunt capturate imagini de înaltă calitate și sunt generate în mod automat documente ușor de accesat. Manevrarea materialului este singura piedică în mărirea debitului, deci SIS a realizat mai multe dispozitive pentru a grăbi acest proces în

timp ce se asigură totuși că originalele nu sunt stricate. Suportul de manuscris și de carte permite digitizarea de imagini din materiale prețioase, la o rată de 100 imagini pe oră, în măsura în care se asigură calitate superioară a imaginii rezultate („sharp focus”). Atât încărcătorul automat de slide-uri, care manevrează cca 175 slide-uri în 45 minute cât și transportorul de film, care manevrează până la 122 metri de film la o rată de 6 cadre pe minut trec originalul printr-un curățător electrostatic cu peri fini înainte de a-l poziționa pentru captură. Placa de tăiere a filmului este realizată astfel încât să faciliteze manevrarea negativelor și transparentele de până la 28 x 35 cm. Un transportor captează materiale reflexive (similare ca mărime) la o rată de 6 imagini color pe minut. SIS funcționează ca un agent de cărți poștale robotizat și este dispus la a dezvolta și alte servicii.

- Biblioteca Regală a Olandei (Koninklijke Bibliotheek) a elaborat recent un raport (12) ce se referă la depozitarea economică, la reconsiderarea formatelor de fișiere și a cerințelor de calitate, ținând spre rezultate nu perfecte, ci mulțumitoare. Ei intenționează să distingă fișierele de genul „imagini master ce trebuie depozitate pentru totdeauna” de obiectele ce sunt depozitate pentru accesul general. Acest lucru va permite o depozitare mai pragmatică și

mai eficientă. Astfel, BRO și-a revizuit întreaga abordare față de digitizare pentru a sublinia cantitatea și nu calitatea.

- Vedem unele semne încurajatoare de la finanțatori. Noi, la RLG, am luat legătura cu agenții guvernamentale din SUA și cu diferite fundații. Acestea caută căi mai eficiente de a realiza digitizarea și căi de a schimba practica noastră de a face materialul rar și unic disponibil tuturor. Arhivele Naționale ale SUA (13) caută proiecte de digitizare ce pot propune din nou metadatele existente. Fundația Mellon, prin CLIR (14), lansează un program agresiv pentru a prelucra colecțiile ascunse, primul și cel mai important pas în mărirea accesului largit.

- Fundația de Cercetare Germană, sau DFG, este organizația centrală, fondatoare, ce promovează cercetarea în instituții de cercetare finanțate public în Germania. Aceștia au revizuit ghidul practic (15) pentru proiectele de digitizare. Astfel, ei vor ca materialele ce erau odată dificil de obținut sau deteriorabile să devină ușor accesibile de acasă sau de la calculatoarele din bibliotecă. Aceștia vor documente digitale legate de alte resurse online - cum ar fi cataloage, bibliografii, literatură secundară etc. - deci potențialul Internetului este complet exploatat. Astfel, acest obiectiv nu este stabilit doar pentru a face aceste materiale disponibile, ci pentru a le integra în

rețea. Ca o regulă generală, DFG spune că nu este nevoie de experimentarea tehnicilor noi, din moment ce o experiență este deja disponibilă. Digitizarea este un serviciu furnizat standard și nu o caracteristică distinctivă a activității lor. Accesul digital la moștenirea culturală ar trebui să fie o regulă în loc de o excepție.

- Un studiu sponsorizat (16) al RLG pentru accesarea parteneriatelor publice/private privind digitizarea în masă a scos la iveală faptul că o importantă activitate la care s-a renunțat este aceea de a crea liber agregări de conținut digitizat. Instrucțiunile din acest raport vor să ajute instituțiile să negocieze mai bine pe viitor. Un grup de experți din bibliotecă digitală Europeană a produs un raport (17) similar în mai 2008.

- Arhivele Naționale ale SUA au reușit să încheie parteneriate cu companii private pentru digitizarea în termenii stabiliți de ei. Aceștia au dezvoltat propriile criterii și acum se află în negocieri cu potențiali parteneri privați ce știu exact care le sunt cerințele.

- Arhivele Naționale din Marea Britanie reprezintă acum principala sursă de informare. De 100 ori mai multe documente sunt livrate pe web decât pe hârtie. Au susținut permanent digitizarea pe scară largă, subliniind că numai digitizarea de colecții aduce beneficii complete. În prezent, ei au peste 60 de milioane de documente

digitale. Întreaga arhivă ar costa încă 5 miliarde de lire pentru a fi digitizată. Dan Jones, șeful departamentului de dezvoltare, nu se sperie la vederea mărimii sarcinii care îl așteaptă. Îl citează pe mareșalul francez Lyautey, care i-a cerut grădinarului său să planteze un copac. Grădinarul a obiectat spunând că acest copac va crește încet și nu va ajunge la maturitate decât peste 100 ani. Mareșalul a răspuns: „În acest caz, nu avem timp de pierdut; plantează-l în după-amiaza aceasta”.

- Universitatea Emory a anunțat obiectivele sale strategice pentru următorii 5 ani. Au două domenii principale - inovația digitală și colecțiile speciale. Recunosc faptul că nu vor avea una dintre cele mai mari colecții „generaliste” din lume, dar ei consideră câștigătoare varianta punerii accentului pe colecțiile speciale în prima linie a strategiei lor.

- Așa cum a spus Martine de Boisdeffre, președintele Sucursalei Regionale Europene a Consiliului Internațional al Arhivelor: „Utilizatorii se așteaptă să se poată conecta la diferite tipuri de materiale culturale. Pentru a face acest lucru posibil, organizațiile trebuie să furnizeze metadatele lor către Europeană. Atâtea resurse digitale excelente se află la suprafața web-ului în prezent, și nu sunt localizate ușor prin motoare de căutare! Europeană va face acest material accesibil.

Avem nevoie să fim siguri că portalurile noastre se deschid, cu uși cu două sensuri”.

- Biblioteca Congresului a lucrat cu serviciul Flickr pentru a crea „Commons” (22), pentru a oferi o mostră a comorilor ascunse în arhivele fotografice publice din întreaga lume, iar totodată să arate cum contribuția personală și cunoașterea publică poate ajuta la dezvoltarea acestor colecții. Pentru un astfel de serviciu, descrierea minimă a documentelor este destul de bună (și poate deveni grozavă!). Utilizatorii adaugă link-uri la biografii sau detalii despre locul respectiv. Muzeul Powerhouse din Australia, Muzeul Brooklyn și Smithsonian s-au alăturat Bibliotecii Congresului. Alte instituții ca Biblioteca Publică Boston crează cadre pentru colecțiile lor.

- Bibliotecile Naționale și cele de Stat din Australia și Asia spun: „Ne aflăm în poziția de a arunca în aer și apoi de a reforma serviciile noastre principale, resursele și infrastructura; de a explora abordări noi, radicale pentru toate tipurile de lucrări” (23). Noua lor perspectivă include declarații ca:

- accesibilitatea este principalul nostru ghid în ceea ce facem;

- ce este important se va găsi în formă digitală;

- nicio activitate de bibliotecă nu va rămâne neschimbată;

- unele lucruri pe care le-am făcut mereu, nu le vom mai face niciodată.

Nimic din cele de mai sus nu sugerează însă faptul că noi vrem să descurajăm accesul la documentele originale din colecția noastră. Tony Grafton, în articolul său²⁴ din noiembrie din *New Yorker*, vorbește despre două căi pe care oamenii de știință vor să meargă: cea digitală și cea bazată pe colecțiile tipărite. Colecțiile speciale trebuie digitizate pentru a fi accesate, astfel încât materialele noastre, atât de importante și necesare pentru cercetători să fie vizibile. Trebuie să mărim accesul la mai multe colecții în mediul online. Dacă cercetătorii știu despre acestea, mai mulți oameni vor veni pentru a utiliza colecțiile generale din instituțiile noastre. Ne vom asigura că avem resurse pentru a îndeplini cererile mărite.

Consider că cererea este o provocare captivantă și oferta este fabuloasă. Aș vrea să văd cum ne mișcăm mai repede pentru a fructifica oportunitatea de a conecta aceste două aspecte.

NOTE ȘI BIBLIOGRAFIE

1. **Ovenden, Richard.** “Special Collections în the next 10 years” presented at the CURL Research Support Task Force meeting, “Special Collections: The Way Forward” at the Wellcome Collection. February 5, 2008.

2. Digitisation Matters speakers. **Susan Chun**, Cultural Heritage

Consultant (talk presented by Michael Jenkins, Metropolitan Museum of Art); **Sam Quigley**, Vice President for Collections Management, Imaging & Information Technology/Museum CIO Art Institute of Chicago; **Barbara Taranto**, Director, Digital Library Program, New York Public Library; **Sharon Farb**, Director, Digital Collections Services, UCLA; **Bill Landis**, Head of Arrangement and Description & Metadata Coordinator, Manuscripts and Archives, Yale University Library; **James Eason**, Principal Archivist for Pictorial Collections, The Bancroft Library, University of California, Berkeley; **James Hastings**, Director, Access Programs, NARA [Mr. Hastings was unable to attend the conference, so Ricky Erway, Program Officer, OCLC Programs and Research, spoke in his stead.] www.oclc.org/programs/events/2007-08-29.htm

3. **Erway, Ricky; Jennifer Schaffner.** 2007. *Shifting Gears: Gearing Up to Get Into the Flow.* Report produced by OCLC Programs and Research. Published online at: www.oclc.org/programs/publications/reports/2007-02.pdf

4. **Dempsey, Lorcan.** “The Special Web” Lorcan Dempsey’s weblog. October 21, 2007. [blog] orweblog.oclc.org/archives/001461.html

5. Information Architects Japan. Web Trend Map 2008 Beta. <http://informationarchitects.jp/web-trend-map-2008-beta>

6. The University of Texas at Austin, Harry Ransom Center, Using the Ransom Center Collections, www.hrc.utexas.edu/research/info

- 7. Ranger, Joshua.** "More Bytes, Less Bite: Cutting Corners in Digitization." MAC Fall Symposium. October 7, 2006. www.midwestarchives.org/2006_Fall/presentations/Ranger%20Mahapresentationranger.doc
- 8.** The Smithsonian Institution, Smithsonian Archives of American Art, Collections Online, Primary Sources on American Art and Artists. www.aaa.si.edu/collectionsonline.
- 9.** European Commission, Information Society. i2010: European Digital Libraries Initiative, "Europe's cultural and scientific heritage at a click of a mouse". http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/index_en.htm
- 10.** University of North Carolina, Carolina Digital Library and Archives, CDLA Projects. cdla.unc.edu/index.html
- 11.** University of North Carolina, A View to Hugh: Processing the Hugh Morton Photographs and Films. [blog] www.lib.unc.edu/blogs/morton
- 12. Gillesse, Robert, Judith Rog, Astrid Verheusen.** Alternative File Formats for Storing Masters 2.0.doc. National Library of the Netherlands, Research and Development Department. March 7, 2008. www.kb.nl/hrd/dd/dd_links_en_publicaties/publicaties/Alternative%20File%20Formats%20for%20Storing%20Masters%202%201.pdf
- 13.** The National Archives, National Historical Publications and Records Commission (NHPRC). Grant Announcement: Digitizing Historical Records. www.archives.gov/nhprc/announcement/digitizing.html
- 14.** Council on Library and Information Resources (CLIR), Current CLIR Activities, Cataloging Hidden Special Collections and Archives: Building a New Research Environment (2008). www.clir.org/hiddencollections/index.html
- 15.** The Deutsche Forschungsgemeinschaft (DFG, German Research Foundation). "Practical Guidelines for the Cultural Heritage Funding Programme. 03/07. www.dfg.de/forschungsfoerderung/formulare/download/12_151e.pdf
- 16. Kaufman, Peter B.; Jeff Ubois.** "Good Terms - Improving Commercial-Noncommercial Partnerships for Mass Digitization". *D-Lib Magazine*. November/December 2007. dlib.org/dlib/november07/kaufman/11kaufman.html
- 17.** European Commission Information Society. i2010 European Digital Libraries Initiative. High Level Expert Group on Digital Libraries Sub-group on Public Private Partnerships. "Final Report on Public Private Partnerships for the Digitisation and Online Accessibility of Europe's Cultural Heritage". May 2008. http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/doc/hleg/reports/ppp/ppp_final.pdf
- 18.** The National Archives. "Draft Nara Digitizing Plan Available For Public Comment". September 10, 2007. www.archives.gov/comment/digitizing-plan.html
- 19.** United Kingdom Serials Group (UKSG). Live Serials. "Mass digitisation of historical records for access and preservation" - Dan Jones, Head of Business Development, National Archives. April 2008. liveserials.blogspot.com/2008/04/mass-digitisation-of-historical-records.html
- 20.** Emory Libraries. An Overview of the Five Year Strategy for the Emory Libraries. web.library.emory.edu/about/publications/Five_Year_Strategy_2007.html
- 21.** Europeana Press Release: „These boots were made for...” European Digital Library Foundation. The European Library. February 2008. www.theeuropeanlibrary.org/portal/organisation/press/documents/Europeana_Feb08_press_release_Final.doc
- 22. Flickr.** The Commons: Your opportunity to contribute to describing the world's public photo collections. <http://www.flickr.com/commons>
- 23.** National & State Libraries Australasia (NSLA). "The Big Bang: Creating the new library universe." June 2007. <http://www.nsla.org.au/publications/papers/2007/pdf/NSLA.Discussion-Paper-20070629-The.Big.Bang..creating.the.new.library.universe.pdf>
- 24. Grafton, Anthony.** "Future Reading: Digitization and its discontents." *The New Yorker*. November 5, 2007. http://www.newyorker.com/reporting/2007/11/05/071105fa_fact_grafton.

Adriana Dumitrescu

Autoarea

Adriana Dumitrescu este coordonator științific de proiecte în cadrul Institutului Național de Informare și Documentare (INID)
E-mail: adumitrescu@inid.ro

1. Mișcarea pentru acces liber

1.1 Scurt istoric

În decursul ultimului deceniu, mișcarea în favoarea arhivelor deschise s-a impus în comunitatea științifică, ca o alternativă de acces la informația științifică și tehnică.

Această mișcare înscrișă într-o politică mult mai extinsă de difuzare liberă și gratuită a cunoștințelor numită *Open Access* a venit să facă față monopolului editorilor comerciali, marcat prin costuri ridicate ale literaturii științifice și restricții de acces la informație. Astfel, cercetătorii au găsit în noile tehnologii ale informării și comunicării soluția ideală pentru cunoașterea cercetărilor lor și difuzarea liberă a acestora pe Internet. Această difuzare se realizează prin intermediul depozitelor sau rezervoarelor de date denumite *Arhive Deschise*.

Prima inițiativă a acestei mișcări este aceea a lui Paul Ginsparg în 1991, care a realizat serverul de preprinturi ArXiv, destinat comunității fizicienilor de la Universitatea din Los Alamos. Apoi au urmat declarațiile în favoarea Open Access: Budapesta, Bethesda și Berlin.

Inițiativa de la Budapesta pentru accesul deschis (Budapest Open Access Initiative) din 14 februarie 2002

Această declarație descrie cele două aspecte ale accesului liber:

- autoarhivarea: se referă la depunerea unui document în text integral, de către autorul său, pe un website cu acces public. Această depunere este însoțită de o semnalare a unor

informații (metadate) care permit o căutare ulterioară (după nume, disciplină, cuvinte cheie, organism etc.);

- revistele cu acces liber: sunt reviste care difuzează în mod gratuit pe Internet articole destinate întregii comunități științifice, cheltuielile de publicare fiind, în general, suportate de autorii înșiși sau de instituțiile din care fac parte.

Declarația de la Bethesda pentru editarea în regim de acces liber din 11 aprilie 2003

Această declarație definește ceea ce este o publicație în regim de acces liber:

- autorul și titularii dreptului de autor asupra unei publicații acordă tuturor utilizatorilor un drept de acces gratuit, definitiv, mondial și permanent și le concesionează o licență care le permite să copieze, să utilizeze, să distribuie, să transmită și să vizualizeze în mod public opera, cu condiția de a indica în mod corect autorul. Se acordă, de asemenea, utilizatorilor dreptul de a face un număr redus de copii pe suport hârtie ale operei, pentru utilizare personală;

- versiunea completă a operei este depusă chiar de la publicarea sa în cel puțin un depozit on-line subvenționat de un organism recunoscut ca acționând pentru accesul liber, difuzarea fără restricții, interoperabilitate și arhivare pe termen lung.

Declarația de la Berlin privind accesul liber la cunoștințele din științele exacte, științele vieții, științele umaniste și sociale din 22 octombrie 2003

Această declarație reia definiția accesului liber din declarația de la Bethesda și o extinde la ansamblul rezultatelor cercetării și la patrimoniul cultural.

Contrar declarațiilor anterioare, semnatarii sunt instituții și nu persoane. Acest fapt a permis mișcării pentru un acces liber să dobândească o validitate instituțională. Reuniunea denumită „Berlin 3” ce a avut loc la Universitatea din Southampton în anul 2005 recomandă semnatarii declarației de la Berlin:

- să ceară cercetătorilor lor să depună o copie a tuturor articolelor lor într-o arhivă deschisă;

- să încurajeze cercetătorii lor să publice în reviste cu regim de acces liber, acordându-le *subvențiile* necesare.

Ecolul acestor apeluri este de necontestat, deoarece numărul arhivelor a crescut la nivel mondial, iar cercetătorii sunt mai interesați ca niciodată de aportul arhivelor deschise.

1.2. Conceptul de arhivă deschisă

Arhivă. Pentru arhiviști, aceasta reprezintă conservarea pe termen lung asociată cu o politică instituțională. În contextul comunicării științifice pe cale electronică, ea se referă mai curând la un rezervor de informații, de documente. Acest termen este totodată strâns legat de numele mișcării „Open Archive Initiative” și, ca atare, de respectarea protocolului

OAI-PMH.

Deschisă. Chiar dacă ideea unui acces liber și gratuit pare înțeleasă, se cuvine să nu o asimilăm în mod necesar cu gratuitatea accesului. Într-adevăr, în contextul mișcării OAI, termenul „open” se referă în special la arhitectura tehnică. Sub acest aspect există o convergență puternică cu mișcarea „Open sources”.

Astfel, arhivele deschise pot fi definite ca fiind rezervoare de articole (prepublicații sau postpublicații) autoarhivate, în regim de acces liber, fără bariere economice sau juridice, care integrează protocolul de interoperabilitate OAI-PMH.

În 1999, Convenția de la Santa Fé a lansat mișcarea numită „Open Archive Initiative” care are ca obiective:

- dezvoltarea și promovarea standardelor de interoperabilitate pentru bazele de articole științifice;

- definirea unui ansamblu de protocoale tehnice pentru descrierea datelor și interogarea lor;

- instituirea procesului de constituire a arhivelor electronice în comunicarea științifică.

Prin arhivarea instituțională sau tematică a publicațiilor științifice, obiectivele arhivelor deschise sunt următoarele:

- dezvoltarea accesului la rezultatele cercetării științifice, deci difuzarea cunoștințelor;

- favorizarea vizibilității naționale și internaționale a lucrărilor de cercetare;

- creșterea impactului pu-

blicațiilor și a notorietății autorilor;

- permanentizarea producției științifice.

Continuând să se adreseze revistelor sau colocviilor, autorii sunt incitați să-și depună publicațiile în arhivele deschise, înainte de evaluarea științifică (preprinturi) sau după aceea (postprinturi).

În conformitate cu arhivele, tipologia documentelor acceptate poate să varieze: articole publicate și/sau acceptate de revistele științifice, documente și comunicări ale congreselor, teze, memorii, postere, rapoarte, suporturi de curs, cărți și capitole din cărți, brevete, descrieri de proiecte, imagini, sunete.

Oricare ar fi tipul de document depus, nivelul științific așteptat este acela al unei publicații prezentate unui comitet de redacție al unei reviste.

Din punct de vedere tehnic, o arhivă deschisă este un depozit de informații (rezervor) care conține documente digitale, oricare ar fi starea lor anterioară, accesibile printr-o interfață de tip motor de căutare. Ea trebuie, totodată, să integreze un sistem de arhivare electronică pe termen lung care să asigure perenitatea publicațiilor și a accesului la ele.

Depunerile sunt efectuate de autori prin intermediul unei interfețe web: trebuie anunțate metadatele publicației (autor, titlu, referințe bibliografice) și trebuie atașat textul integral al documentului. Deseori, specia-

liștii în documentare realizează a posteriori o îmbogățire a metadatelor.

Aceste metadate reiau cel puțin elementele de bază ale sistemului Dublin Core, putând fi adăugate și altele (organism, unități de cercetare, tematică).

Anunțarea metadatelor în cursul depunerii documentului permite alimentarea instrumentelor de semnalare, facilitarea căutării ulterioare și extragerea informațiilor bibliometrice și statistice din corpus.

Documentele pot fi consultate într-un interval de timp foarte scurt după depunerea lor, după o validare pur tehnică. Ele sunt indexate de majoritatea motoarelor de căutare (între care se numără Google și Google Scholar).

Din ce în ce mai mult, organismele financiare (Research Councils UK, Wellcome Trust) pretind depunerea în arhive deschise a publicațiilor provenite din cercetările pe care le finanțează, sau incită cu tărie la o astfel de procedură (National Institutes of Health - NIH).

1.3. Autoarhivare, prepublicare, postpublicare, publicații electronice și documente digitale

Cum se face deosebirea dintre un articol aflat într-o arhivă deschisă și un articol aflat într-o revistă on-line, respectând protocolul OAI-PMH? Doar noțiunile de autoarhivare și de prepublicare (*preprint*) permit distincția dintre ele.

Autoarhivarea (posibilitatea oferită unui autor de a-și depune textele într-o bază de documente) și prepublicarea (variantă neevaluată a unui text) constituie specificitatea arhivelor deschise în raport cu revistele. Dacă aceste noțiuni de autoarhivare și de prepublicare nu au nevoie de arhive deschise pentru a exista, standardul OAI-PMH le conferă o rezonanță deosebită. Într-adevăr, de la apariția web-ului un cercetător își poate face accesibile publicațiile pe site-ul său personal ori pe site-ul laboratorului său. Publicațiile vor putea fi apoi indexate de către motoare de căutare specializate sau generale. Totuși, aceste publicații depuse într-o arhivă deschisă vor putea fi reperate atât ca texte disponibile pe web (dacă arhiva este cercetată de către motoare), dar și datorită utilizării specifice a protocolului OAI-PMH care furnizează metadatele descriptive ce favorizează semnalarea și localizarea documentului.

Autoarhivarea și prepublicarea pun în evidență, de asemenea, problema evaluării științifice. Atunci când un cercetător depune o prepublicație într-o arhivă deschisă, colegii săi au acces în mod direct la conținut, evaluează calitatea acestuia în conformitate cu propriile lor criterii și pot comenta textul (pe loc, ori prin corespondență cu autorul). Cercetătorul este liber să-și corecteze textul în funcție de relevanța

comentariilor. În cazul unei reviste cu comitet editorial, libertatea cercetătorului se transformă în necesitatea de a corecta. Deci ceea ce se schimbă este existența unui comitet editorial, noțiunea de *gatekeeper* revelându-și întreaga semnificație.

În prezent, cercetătorii au de ales între a face publică o prepublicație în cadrul unei comunități largi, fără controlul unui comitet editorial și/sau de a continua schema tradițională a publicării științifice, în care controlul colegial conduce la o evaluare și o validare a conținutului științific al documentului. Arhivele deschise au elaborat instrumente cum sunt Opcit și Citeseer care oferă un alt mod de evaluare a cercetării, dar câtă vreme aceste instrumente nu vor fi stabilizate, utilizate și reperate de către instanțe de evaluare, nici o alegere nu va putea fi făcută în mod real.

O prepublicație (*preprint*) este un text finalizat de către autorul ori autorii săi, dar încă nepublicat (evaluat, corectat etc.) de către un editor. Pe format de hârtie, prepublicația circula în general între colegi, iar de când există serverele arhivelor deschise ea poate fi depusă în acestea.

O postpublicație (*postprint*) rezultă din procesul de publicare gestionat de editori: cercetătorul trimite prepublicația sa, aceasta este evaluată de către un comitet științific, se solicită deseori corecturi din partea autorului, care trimite

apoi textul definitiv (sunt posibile câteva trimeri/ina-poieri de acest tip), se realizează o punere în pagină de către editor (în general cu ajutorul autorului, care respectă o foaie de stil), difuzarea fiind în sarcina editorului.

„Publicația electronică” (*e-print*) este termenul utilizat pentru a indica difuzarea electronică a unui text, fie că este vorba de o prepublicație sau de o postpublicație.

De asemenea, se poate distinge digitizarea documentelor, pentru care nu mai are importanță dacă un text a fost evaluat sau nu și care face accesibile pe cale electronică textele aflate inițial pe format hârtie (articole de revistă, extrase de opere, note ale autorilor etc.), acestea putând fi astfel depuse pe serverele arhivelor deschise.

Protocolul OAI-PMH și diferitele programe care permit arhivarea documentelor fac permeabilă, din punct de vedere tehnic, frontiera dintre prepublicație și postpublicație, dintre revistă și arhivă. Nu este vorba de un amestec al genurilor, dar pentru utilizatorul care caută informații statutul acestor elemente nu se mai situează în prim plan.

1.4. Tipologie: arhive instituționale, pe discipline, tematice și centralizatoare

Studiul unui anumit număr de arhive existente la nivel european a permis desprinderea următoarelor categorii:

- arhive instituționale concepute și gestionate de institute de cercetare și universități

- arhive tematice (discipline) dezvoltate de comunități de cercetători

- centralizatoarele sunt de fapt o meta-arhivă, reprezentând o colecționare de înregistrări respectând protocolul OAI-PMH care trimit, pentru consultarea textului integral, la arhiva originală.

Această tipologie se doarește a fi orientativă, o aceeași interfață putând amesteca genurile și tipurile de documente, implicând diferite tipuri de „actori” (cercetători, comunități științifice, biblioteci, editori).

1.5. Tipuri de documente

Articole științifice. Așa cum s-a prezentat deja mai sus, poate fi vorba de *preprint-uri*, *postprint-uri* și, mai general, de publicații electronice (*e-print-uri*). În cadrul unei definiții riguroase, este vorba de publicații electronice autoarhivate, depuse de autor sau de un terț pe care l-a delegat să efectueze depunerea. Arhivele s-au constituit în principal în jurul *preprint-urilor*, dar în prezent, ele conțin din ce în ce mai multe *post-print-uri* (acord cu editorii, lipsa unei cesiuni a drepturilor).

Documente digitizate. Fie că este vorba, de exemplu, de Gallica, de Numdam sau de Persée, aceste proiecte au în comun digitizarea documentelor. Ele urmăresc să facă publice, sub formă electronică,

documente existente pe format hârtie, dificil de consultat (acces și fragilitate). „Înregistrarea OAI” care conține metadatele (în mod schematic: o indexare cu descriptorii Dublin Core) asociată documentului digitizat permite o mai mare vizibilitate a acestor arhive de documente digitizate care, în unele cazuri, existau înainte de apariția protocolului OAI-PMH.

Teze. Acest tip de documente constituie un alt punct de intrare important pentru arhivele deschise. Ca și articolele științifice, tezele prezintă rezultate recente dar nepublicate (în totalitate). Tezele rezultate din activitatea cercetătorilor și universitarilor care aparțin unui laborator sau unei universități, sunt în general stocate în biblioteci, pe microfize. Difuzarea lor rămâne foarte slabă, astfel că publicarea lor on-line în cadrul arhivelor deschise permite nu doar o mai largă difuzare a rezultatelor științifice ale autorului, ci și o punere în valoare a laboratoarelor și universităților din care provin.

Materiale auxiliare procesului de cercetare. După exemplul băncilor de date genomice, arhivele ar putea constitui pe drept cuvânt locuri în care, la documentul principal ar putea fi adăugate informații complementare: o schemă în culori, o grilă de conversație, o fotografie, o ilustrație animată, anchete, un carnet de laborator, liste statistice etc., pe scurt toate tipurile de rezultate care

sunt greu de publicat pe hârtie, întrucât sunt prea voluminoase ori prea costisitor de produs.

Cărți. În mod normal acest tip de documente nu este avut în vedere de către arhivele deschise. Totuși, un proiect de digitizare cum este Gallica propune monografiile care vor fi accesibile pe un server OAI. Proiectele de digitizare a documentelor vor reformula cu siguranță orientarea față de acest tip de document. Google Print, The European Library, Gallica sau proiectul de „Internet Archive” al lui Brewster Kahle (digitizarea a peste un milion de cărți provenind din bibliotecile a cinci țări), chiar dacă nu respectă în mod necesar protocolul OAI-PMH, vor permite totuși accesibilitatea la documente (cu anumite limite, în funcție de proiect).

Documente de orice format (video, audio etc.). Am insistat îndeosebi pe text și în special pe articolele științifice, dar și alte tipuri de documente pot fi arhivate. Arhivele deschise care se raportează la limbile străine propun secvențe sonore, altele propun secvențe video.

Referințele bibliografice. Deși acest ultim tip de documente pare evident, întrucât principiul protocolului OAI-PMH este acela de a asocia documentului arhivat o referință descriptivă, doar această referință nu ar trebui identificată ca document. Sunt de subliniat mai multe situații. O serie de arhive deschise propun

numai aceste înregistrări de metadate, fie pentru că documentul nu este încă disponibil (poate să nu fi fost încă digitizat, poate fi solicitată de către editor o amânare a autoarhivării, sau nu a fost încă obținut acordul deținătorilor de drepturi), fie pentru că acesta nu va fi niciodată disponibil.

Această operațiune permite totuși constituirea unei baze bibliografice în jurul unui laborator, a unei tematici, a unei comunități, a unei instituții, a unei producții naționale. Chiar dacă se abate de la obiectivul inițial al arhivelor deschise, ea permite ca unele documente puțin sau deloc semnalate în băncile bibliografice, să fie astfel regăsite.

2. Aspecte juridice și tehnice ale unei arhive deschise

2.1. Dreptul de autor aplicat arhivelor deschise

Un ansamblu de raporturi juridice și/sau contractuale leagă autorii/depunătorii, cititorii și administratorii unei arhive deschise. Acestea garantează accesul liber și gratuit la documentele depuse, neutilizarea lor comercială și respectarea dreptului autorilor:

- depunând publicația sa într-o arhivă, autorul cedează administratorului drepturile de reproducere și de reprezentare a publicației sale pe suport digital, dar numai în scopurile învățământului și cercetării. El acordă utilizatorilor un acces liber, gratuit, definitiv la această publicație și îi

autorizează să o reutilizeze (eventual cu anumite restricții) sub rezerva recunoașterii paternității sale (citare);

- acceptând depunerea, administratorul se angajează să respecte integritatea textului și să asigure în mod sistematic ca numele autorului să figureze pe text;

- consultând publicația, cititorul se angajează să nu utilizeze textul decât în scopuri legate de învățământ și cercetare, fără a beneficia de vreo remunerație și menționând întotdeauna referințele sale bibliografice și drepturile de utilizare care îi sunt atașate.

Textele licențelor pentru arhivă trebuie să figureze online. Contractul este acceptat în mod automat de către utilizatori în cursul acțiunilor de depunere sau de teledescărcare.

Autorul depune publicațiile proprii după ce a obținut acordul eventualilor săi coautori.

Pentru a realiza acțiunea, autorul se identifică în cadrul arhivei. El poate depune, după aceea un nou document, poate consulta comentariile administratorului asupra unei depuneri deja efectuate ori statisticile de teledescărcare a documentelor deja depuse.

Se recomandă autorilor să depună cel puțin două versiuni ale publicației lor:

- în calitate de preprint, înaintea validării științifice, pentru a marca prioritatea;

- în momentul publicării, pentru a depune ultima variantă validată științific a documen-

tului, precum și referințele bibliografice ale documentului editat.

Depunerea unui preprint într-o arhivă deschisă nu ridică, în general, nicio problemă juridică.

Majoritatea editorilor consideră această depunere ca un act de difuzare aparte: ei recunosc că aceasta nu constituie o publicare anterioară.

Pe de altă parte, autorul păstrează dreptul de a difuza și a publica o operă depusă într-o arhivă deschisă, în condițiile care îi convin, sub rezerva ca celelalte contracte de difuzare să nu afecteze depunerea.

Dimpotrivă, un document publicat poate fi depus într-o arhivă deschisă numai dacă autorul și eventualii coautori sunt titulari ai drepturilor de reproducere și de reprezentare a publicației lor. De fapt, dreptul de autoarhivare depinde de contractul semnat de către autori în momentul acceptării publicației lor.

Pot exista mai multe situații:

- dacă autorul nu a semnat un contract de editare la publicarea operei sale, el rămâne deținătorul drepturilor asupra textului său și poate să-l depună într-o arhivă deschisă;

- dacă el a semnat un contract de editare care nu prevede exploatarea pe suport electronic, are dreptul să-și depună publicația într-o arhivă deschisă;

- dacă a semnat un contract de editare care prevede în mod explicit exploatarea pe suport

electronic, el trebuie să ceară autorizarea editorului pentru a-și depune textul într-o arhivă deschisă.

2.2. Protocolul OAI-PMH

Protocolul OAI-PMH definește normele cărora trebuie să li se conformeze arhivele deschise pentru ca ele să poată fi interoperabile și deci interogate concomitent, în cadrul unei singure cereri, oricare ar fi localizarea lor, fără copierea sau teledescărcarea documentelor.

Acest protocol definește:

- un model de bază comun pentru formatul metadatelor (Dublin Core simplu);

- un protocol de schimb, bazat pe standardul HTTP pentru cereri și pe standardul XML pentru rezultate, între furnizorii de date (depozite) și furnizorii de servicii (care grupează datele colectate de un sistem de colectare).

Versiunea 2.0 a protocolului este utilizată din iunie 2002 și este considerată ca versiune definitivă.

Furnizorul de date creează un „depozit de metadata”, adică o serie de fișiere XML conținând ansamblul metadatelor care descriu colecțiile și conexiunea la documentele digitale asociate.

Furnizorul definește datele pe care dorește sau nu să le facă disponibile, formatul pentru utilizarea specifică de către un sistem de colectare sau mai multe (cel puțin formatul Dublin Core simplu) și le pune la dispoziție pe propriul său

server. El își poate organiza depozitul în ansambluri și subansambluri de elemente și poate să nu permită unor sisteme de colectare să colecteze integritatea metadatelor unui depozit, ci doar unul sau mai multe subansambluri.

Furnizorul de servicii localizează furnizorii de date care îl interesează și colectează metadatele în mod automat, prin intermediul unui program numit sistem de colectare.

Utilizatorul final interoghează numai depozitul de semnalări al furnizorului de servicii, care îi returnează ca răspuns lista semnalărilor pertinente.

Aceste semnalări propun o conexiune de tip hipertext la document, accesibilă pe serverul furnizorului de date. Acest server este solicitat efectiv doar pentru furnizarea documentului.

Se poate ca furnizorul de date să fie în același timp și furnizor de servicii.

Protocolul OAI-PMH asigură interoperabilitatea tehnică (standardizarea protocolului de schimb), formatele (impuse de XML), descrierea (impusă de Dublin Core), dar nu și interoperabilitatea organizațională sau interoperabilitatea sintaxei și semanticii (metadata similare sau conținând legături de echivalență).

3. Cele mai cunoscute arhive deschise

Din punct de vedere al tipologiei arhivelor, vom exemplifica arhiva HAL a CCSD din

Franța și e-Prints din Marea Britanie, ca arhive instituționale; ArXiv a comunității fizicienilor și @archivSIC, arhivă destinată științelor informării și comunicării, ca arhive tematice.

HAL (Hyper articles en ligne)

Centrul pentru Comunicare Științifică Directă (CCSD) din Franța, unitate proprie de servicii a CNRS, oferă începând din 2001 un instrument de înmagazinare și difuzare a rezultatelor lucrărilor științifice prin intermediul server-ului HAL: <http://hal.ccsd.cnrs.fr/>

Această arhivă are funcția de a fi o poartă de intrare la ArXiv și constituie platforma națională franceză de depunere a pre-printurilor și a post-printurilor.

Acest instrument permite alimentarea unui depozit public, fie prin depunere directă utilizând sau nu o interfață specializată, fie prin depunere indirectă pornind de la un sistem de informare propriu al instituției, legat la server-ul HAL.

Principiu

HAL este un instrument de comunicare științifică directă între cercetători.

Server-ul HAL permite cercetătorilor să depună și să facă publice documente științifice din toate disciplinele. Punerea la dispoziție gratuită on-line a documentelor depuse în arhiva deschisă HAL are ca obiectiv principal o mai bună difuzare și o vizibilitate cres-

cută a lucrărilor de cercetare științifică.

Documentele depuse în HAL nu sunt supuse nici unei evaluări științifice detaliate. HAL asigură doar o examinare a categoriei în care a fost înscris documentul depus.

Autorul/depunătorul este unicul garant al calității științifice a documentului său.

Proprietatea intelectuală a documentului depus rămâne în întregime autorului sau autorilor săi.

CCSD are totuși libertatea de a posta sau nu documentul on-line, fără vreo justificare.

Conținut

Arhiva HAL este deschisă pentru documente publicate, destinate a fi publicate sau nepublicate, dar al căror conținut științific justifică depunerea. Un text depus în HAL trebuie să descrie o lucrare de cercetare realizată conform regulilor utilizate în disciplina respectivă; conținutul științific trebuie să fie comparabil manuscriselor pe care cercetătorii le prezintă pentru publicare comitetelor de redacție ale revistelor științifice sau documentelor colocviilor.

Procedură

Orice autor sau contributor trebuie să-și creeze un cont de depunător înainte de a efectua prima depunere în HAL.

Depunerea poate fi efectuată fie de către unul dintre autorii documentului cu acordul celorlalți autori, fie de către o persoană autorizată.

Dacă un document depus în HAL este publicat, autorului său i se solicită să completeze datele de referință ale documentului depus și în special să semnaleze numărul DOI (Digital Object Identifier, legătură unică și durabilă la documentul publicat on-line).

Legătura cu alte arhive deschise

Orice depunere în HAL dintr-o disciplină științifică existentă în ArXiv, arhivă deschisă internațională în fizică, matematică, informatică și biologie cantitativă, este în mod automat transferată în ArXiv.

Legăturile cu PubMed și Biomed Central sunt în faza de studiu.

Orice depunere în HAL este indexată de Google și Google Scholar.

Utilizări

Utilizatorii arhivei deschise HAL se supun regulilor de utilizare corectă a publicațiilor științifice: respectarea lucrărilor originale și citarea lucrărilor anterioare.

HAL se poate deopotrivă utiliza pentru constituirea și publicarea pe cale electronică (alertând prin mesagerie sau afișând pe site-ul Internet) a listelor de publicații depuse în arhiva deschisă.

Aceste liste prezentate de autor, de laborator sau de instituție pot fi extrase în mod automat de către server-ul HAL respectând formate multiple și personalizate.

O altă arhivă instituțională este ePrints (www.eprints.org) din Marea Britanie care se prezintă sub forma unui serviciu național prin intermediul căruia comunitatea din învățământul superior și cel postuniversitar are acces la producția colectivă a documentelor e-print disponibile în depozitele corespunzătoare din cadrul Arhivei cu Acces Liber, furnizate de universitățile și colegiile din Marea Britanie.

ArXiv <http://arxiv.org/>

Demarată în 1991, **ArXiv.org** este prima și cea mai veche dintre arhivele deschise tematice. Constă dintr-o arhivă electronică și un server de difuzare a publicațiilor provenind din cercetările din fizică, matematică, informatică și biologie cantitativă. Utilizatorii pot regăsi publicațiile din ArXiv prin interfața web a server-ului sau prin mesagerie electronică. Autorii pot depune publicațiile în ArXiv utilizând un formular web. Ei pot, totodată, să actualizeze versiunea documentului depus, versiunile anterioare rămânând și ele accesibile.

Utilizatorii au și posibilitatea de a se înscrie pentru a primi în mod automat prin mesagerie o listă a celor mai recente depuneri efectuate în domeniile de interes, la alegerea lor.

ArchiveSIC este arhivă tematică deschisă în științele informării și comunicării (<http://archivesic.ccsd.cnrs.fr/>).

ArchiveSIC a fost creată în anul 2002 cu obiectivul de a favoriza schimburile multidisciplinare între cercetătorii din domeniul științelor informării și comunicării (SIC). ArchiveSIC pune la dispoziția acestora o platformă de depunere și de consultare gratuită a articolelor din domeniul SIC.

ArchiveSIC a fost creată cu concursul CCSD. Ea este găzduită de platforma HAL.

Depunerea unui document în ArchiveSIC necesită o înregistrare prealabilă.

După crearea unui cont de utilizator, autorul poate să fie autentificat de către ArchiveSIC (nume, prenume, denumirea instituției sale, limbă, domeniu) și poate apoi să depună documentul său.

4. Concluzii

Pentru cercetători, în calitate de autori depunători avantajele publicării într-o arhivă deschisă sunt:

Accesul la un mijloc de comunicare științifică directă și rapidă

Difuzarea articolelor în format electronic se face în prezent pe site-uri personale, site-uri ale colectivelor de cercetare ori site-uri tematice. Dar aceste site-uri constituie o sursă de informare fără o structură omogenă. Durata lor de viață este deseori legată de aceea a unui proiect sau a unei echipe. Ele nu pot deci să garanteze permanența publicațiilor științifice postate on-line și nici re-

perarea lor exhaustivă de către motoarele de căutare sau vizibilitatea lor pe Internet.

Dimpotrivă, o arhivă deschisă permite *organizarea acesteia vizibilității și a acesteia permanente*, ținând cont de problemele de confidențialitate, de drepturile de autor și de reproducere care nu sunt actualmente în totalitate respectate.

Pe de altă parte, depunerea publicațiilor într-o arhivă deschisă permite autorilor *să colecteze comentarii ale altor cercetători*, în special atunci când arhiva propune un sistem de alertare tematică asupra noilor documente depuse.

În plus, rezultatele de cercetare depuse sub formă de *preprinturi* sunt imediat datate, iar *paternitatea lor nu mai este contestabilă*.

Ameliorarea audienței și a vizibilității față de colegi și față de sursele de finanțare

Permițând accesul la producția sa științifică pornind de la un „depozit” validat instituțional și/sau științific, cercetătorul *își sporește recunoașterea de către colegi*.

Fiind mai vizibile, publicațiile sale sunt mai citite și citate, ceea ce *mărește impactul lor*. Numeroase studii arată că disponibilitatea unui articol în regim de acces liber mărește impactul său științific.

Această vizibilitate simplifică, de asemenea, comunicarea cercetătorului cu partenerii săi și îi permite să atragă noi cititori, parteneri potențiali.

Acest fapt poate conduce la colaborări internaționale și la posibilități de finanțare.

Conservarea pe termen lung a fișierelor inițiale (fără a avea responsabilitatea acestei administrări)

Depunerea publicațiilor într-o arhivă deschisă permite durabilitatea fișierelor inițiale ale acestora. Administratorii arhivei își asumă sarcina de a efectua conversiile de format necesare pentru a permite continuitatea accesului la publicații, chiar dacă programele de editare și de citire evoluează.

Disponerea de studii de impact asupra publicațiilor recente

Cei care concep arhivele au elaborat instrumente bibliometrice destinate calculului citărilor pornind de la datele bibliografice ale documentelor depuse, precum și instrumente care măsoară corelațiile dintre numărul de citări ale unui articol și numărul de teledescărcări (deci de lecturi presupuse) efectuate.

Studiile indică o curbă a teledescărcărilor identică cu aceea a citărilor, numai că acestea se produc mai târziu. *Numărul de teledescărcări permite deci să se anticipeze rata citărilor viitoare, ceea ce permite îndeosebi evaluarea tinerilor cercetători în privința publicațiilor recente încă necitate.*

Avantajele la nivel instituțional sunt:

Acumularea și valorificarea cunoștințelor la nivel de instituție

Constituirea unei arhive deschise ar permite organizarea memoriei referitoare la producția științifică scrisă a instituției.

Aceasta ar ameliora depunerea instituțională și ar permite un inventar mai complet al producției științifice scrise a instituției.

Ea ar oferi cercetătorilor garanția că toate publicațiile lor vor fi înregistrate și salvate într-un loc unic și durabil, indiferent de organizarea structurală a instituției.

Facilitarea schimburilor cu partenerii

Ameliorarea accesului la producția științifică ar facilita comunicarea științifică cu partenerii instituției.

Accesul liber este într-adevăr esențial pentru consolidarea capacităților științifice, permițând partajarea cunoștințelor.

Depunerea unei publicații de către autorul său în diferite arhive sectoriale, naționale, regionale sau internaționale permite creșterea vizibilității autorului și contribuie la iradierea științifică a instituției la care este afiliat autorul, favorizând accesul, consultarea și exploatarea rezultatelor de cercetare publicate.

La nivel european, în cadrul recentelor conferințe LIBER/EBLIDA, s-a stabilit ca obiectiv dezvoltarea unei infrastructuri europene de depozite digitale sau, mai exact, dezvoltarea unui prototip pentru interconectarea arhivelor deschise și/sau instituționale la nivel european, reafirmându-se ideea că accesul liber contribuie în mod decisiv la progresul cercetării științifice și al inovării.

BIBLIOGRAFIE

1. **AUBRY, C.; JANIK, J.** (eds.). *Les archives ouvertes. Enjeux et pratiques. Guide à l'usage des professionnels de l'information.* Paris: ADBS Éditions, 2005.
2. **BADOLATO, Anne-Marie; HAMEAU, Thérèse.** Le libre access au résultats de la recherche. În: **AUBRY, C.; JANIK, J.** (eds.), *op. cit.*, p. 17-25.
3. **BOSC, Helene.** *Les archives ouvertes. Enjeux et pratiques.* <http://www.urfist.cict.fr/spip.php?article51>
4. **CHANIER, Thierry.** *Archives ouvertes et publication scientifique - Comment mettre en place l'accès libre aux résultats de la recherche?* Paris: L'Harmattan, 2004.
5. **DEBOIN, Marie-Claude; FILY, Marie-Francoise.** *Déposer ses publications dans une archive ouverte: information aux auteurs du Cirad et sélection d'entrepôts.* 2006. http://archivesic.ccsd.cnrs.fr/sic_00109227/en/

Robert Coravu

Autorul

Drd. Robert Coravu este director general adjunct al Bibliotecii Centrale Universitare „Carol I” din București.

E-mail: coravu@bcub.ro

Preambul

Furnizarea accesului la informația cuprinsă în publicațiile și bazele de date științifice este una dintre principalele misiuni ale bibliotecilor universitare contemporane. Modul în care ele își îndeplinesc această misiune depinde, printre altele, de calitatea selecției pe care o operează în multitudinea de documente, pe suport tradițional sau electronic, care sunt publicate în fiecare an, sau în oferta diversă de produse și servicii a furnizorilor de baze de date. Selecția nu este însă condiționată doar de necesitatea evaluării de conținut, ci și de constrângeri de natură financiară. Costurile din ce în ce mai ridicate ale abonamentelor la revistele și bazele de date științifice reprezintă o problemă care grevează bugetul de achiziții al bibliotecii universitare și care este din ce în ce mai des luată în discuție de comunitatea bibliotecarilor. În vreme ce editorii și producătorii de baze de date desfășoară o activitate comercială, deci interesul lor principal este de a obține profit, interesul bibliotecilor universitare este de a le furniza utilizatorilor specifici - studenți, cadre didactice, cercetători - o paletă cât mai largă de publicații și informații de valoare, care să răspundă necesităților lor.

Pe de altă parte, interesele comerciale ale editorilor intră în conflict cu interesul primordial al autorilor de articole științifice, care este acela de a obține un „impact” al cercetărilor lor. Oamenii de știință, cercetătorii, cei care fac să avanseze cunoașterea în domeniile în care își desfășoară acti-

vitătea, sunt cei care scriu și publică articole în reviste recunoscute în comunitatea științifică. Ei sunt interesați în principal ca rezultatele cercetărilor lor să ajungă cât mai rapid la toți colegii din mediul științific care ar putea fi interesați și să obțină un feedback care să le dea măsura valorii acestor cercetări. Împlinirea acestui deziderat este deseori îngreunată, dacă nu de-a dreptul blocată, de prețurile prohibitive ale abonamentelor la revistele științifice sau de condițiile de acces pe care le impun editorii. Pentru a i se publica articolul într-o revistă științifică de calitate, autorului i se cere, în imensa majoritate a cazurilor, să cedeze copyrightul editorului revistei respective. Editorul devine astfel singurul autorizat să decidă dacă și în ce mod textul va mai fi făcut public ulterior apariției sale inițiale - de exemplu, prin includerea sa într-o bază de date comercială. Ulterior cedării copyrightului, autorul nu poate, de exemplu, să-și publice articolul pe un site Web, pentru că riscă să fie dat în judecată. Pe de altă parte, atunci când încheie acorduri cu producătorii de baze de date comerciale, unii editori impun ca textul integral al articolelor din revistele pe care le publică să nu fie accesibil utilizatorilor acestor baze de date o anumită perioadă după apariția variantei pe hârtie (este vorba de așa-numitul „embargo”). În acest mod, editorii vor să se asigure că nu le vor scădea veniturile provenite din abonamentele la edițiile tipărite ale revistelor; această măsură are însă ca efect întârzierea momentului în care

informația ajunge la cei interesați.

Așa cum subliniază Stevan Harnad, orice obstacol în calea accesului la articolele științifice trebuie văzut și ca un obstacol în calea veniturilor obținute de cercetare și cercetători. Spre deosebire de alte categorii de autori, cercetătorii își obțin veniturile în funcție de modul în care colegii lor le citesc, le citează și le utilizează contribuțiile („venituri din impact”) și nu prin „vânzarea” articolelor pe care le scriu („venituri din publicare”). Cum majoritatea instituțiilor interesate (universități, biblioteci, institute de cercetare etc.) nu posedă mijloacele necesare pentru a plăti drepturile de acces la majoritatea revistelor științifice care prezintă interes pentru ele, Harnad concluzionează că majoritatea articolelor științifice sunt inaccesibile majorității cercetătorilor (1).

Nu în ultimul rând, conflictul dintre interesele celor din mediul științific și cele ale editorilor ridică o problemă de etică: este oare etic ca de pe urma cercetărilor care sunt finanțate din fonduri publice, adică din buzunarul fiecărui cetățean, să beneficieze o instituție privată care, mai mult decât atât, ridică bariere în calea accesului imediat la rezultatele acestor cercetări?

Nemulțumirea comunității științifice față de această stare de fapt a condus la apariția unui curent de idei care militează pentru eliberarea cercetării de constrângerile impuse de editori, concretizat în mișcarea pentru *accesul deschis la informația științifică*. Această

mișcare dorește „schimbarea la față” a lumii învățământului și cercetării, prin punerea la dispoziție, în mod gratuit, a literaturii din periodicele științifice, pentru toți cercetătorii, indiferent de țara în care își desfășoară activitatea sau de instituțiile cărora le sunt afiliați, și protejarea ei printr-o licență nerestrictivă, care să permită orice utilizare în condițiile respectării anumitor reguli de bun-simț privind atribuirea și citarea.

Așa cum voi arăta mai departe, accesul deschis are implicații majore pentru biblioteci, în special pentru cele universitare, legate în mod direct de procesul de cercetare din mediul academic.

Evoluția ideii de acces deschis

Fără a intra deocamdată în prea multe detalii privind conceptul de „acces deschis” (o voi face în secțiunea *Definiții ale accesului deschis*), consider că sunt necesare câteva precizări pentru delimitarea contextului problemei. În esență, accesul deschis presupune ca lucrările științifice să fie stocate imediat după publicare într-o arhivă online publică - deci cu acces gratuit - și să poată fi reutilizate și redistribuite în mod liber. Așadar, accesul deschis (*open access*) nu trebuie confundat cu accesul gratuit (*free access*) (2): accesul gratuit este doar unul dintre elementele care definesc accesul deschis. În al doilea rând, ideea de acces deschis a apărut ca urmare a creșterii exagerate a prețului abonamentelor la revistele științifice al căror conținut este evaluat de terți (*peer-reviewed*) (3) și a

restricțiilor de acces la acest conținut impuse de editori. Scopul principal al accesului deschis este *eliminarea monopolului editorilor asupra publicării lucrărilor științifice care poartă un gir de calitate*; el nu se referă, așadar, la publicații care nu sunt evaluate de terți. În fine, problema accesului deschis are trei aspecte, care privesc problemele de legislație (prevederile privind copyright-ul), licențele de utilizare și folosirea tehnologiilor hardware și software (*vezi Digital Rights Management*) (4). În lucrarea de față, voi aborda doar primele două aspecte, care țin mai mult de filosofia accesului deschis la informația științifică.

Într-o cronologie a evenimentelor legate de evoluția ideii de acces deschis (5), Peter Suber arată că, încă din 1974, bibliotecile aparținând Stanford Linear Accelerator Center (SLAC) și Deutsches Elektronen Synchrotron (DESY) au început catalogarea electronică a lucrărilor preprint din domeniul fizicii; catalogul astfel constituit a fost integrat curând în baza de date online High Energy Physics (HEP) (6). Prin catalogarea preprinturilor, se facilita accesul la rezultatele unor cercetări științifice înainte ca acestea să vadă lumina tiparului; astfel, se căuta ca informațiile să ajungă mai repede la cei interesați și, eventual, să se obțină un feedback care să conducă la optimizarea rezultatelor cercetărilor. De asemenea, Suber menționează titlurile primelor reviste electronice cu acces gratuit apărute înainte de 1990, precum *New Horizons in Adult Education* (7) (1987),

revistă evaluată de către terți care era transmisă abonaților, gratuit, prin intermediul rețelei AEDNET, *Newsletter on Serials Pricing Issues* (8) (1989), buletin informativ editat sub egida ALA care își propune să țină la curent lumea bibliotecilor cu privire la evoluția prețurilor publicațiilor seriale (accesibil gratuit în rețelele ALANET, BITNET și DATALINX) (9), *Psycoloqui* (10) (1989), publicație interdisciplinară evaluată de către terți, sau *The Public-Access Computer Systems Review* (11) (1989), periodic electronic dedicat utilizatorilor finali ai sistemelor de calculatoare din biblioteci. Aceasta dovedește că au existat preocupări timpurii pentru diseminarea liberă a informațiilor științifice, încă din epoca în care Internetul era într-o fază incipientă de dezvoltare..

Odată cu extinderea Internetului, și în special datorită apariției tehnologiei World Wide Web, inițiativele de diseminare liberă a informațiilor științifice care la început produceau efecte, *volens nolens*, la nivelul unor rețele cu acces limitat (precum cele menționate mai sus) au putut să dea roade la nivel global. Continua evoluție a tehnologiilor care sunt implicate în funcționarea Internetului a oferit adeptilor mișcării pentru acces deschis și inițiativelor din acest domeniu oportunități de comunicare, interrelaționare și interconectare din ce în ce mai stimulante.

Un moment semnificativ în evoluția ideii de acces deschis îl reprezintă enunțarea, de către Allen Bromley, a ceea ce este cunoscut drept „Principiile lui

Bromley privind accesul integral și deschis la date privind schimbările globale” (12). În acest document, elaborat în 1991 pentru Programul S.U.A. de Cercetare privind Schimbările Globale (*U.S. Global Change Research Program*), Bromley enumeră, în contextul domeniului pentru care sunt redactate recomandările sale, câteva acțiuni necesare pentru stocarea, prezervarea și diseminarea datelor privind schimbările globale. Unele dintre aceste acțiuni sunt semnificative pentru ideea de acces deschis:

- constituirea, gestionarea, validarea descrierii și distribuirea seturilor de date;

- partajarea deschisă și în integralitate a unor seturi de date globale pentru toți cercetătorii din domeniu (considerată obiectiv fundamental);

- prezervarea în arhive a tuturor datelor necesare pentru cercetarea pe termen lung;

- utilizarea unor standarde naționale și internaționale care să permită procesarea și comunicarea seturilor de date pe scară cât mai largă;

- datele trebuie să fie furnizate la cel mai mic cost cercetătorilor din domeniu, în scopul *accesului deschis* [subl. mea] și integral.

O altă etapă importantă în evoluția ideii de acces deschis este reprezentată de constituirea, la începutul anilor '90, a primelor arhive de preprinturi digitale (*e-print-uri*). Arhivele de preprinturi digitale au fost create în scopul comunicării rezultatelor cercetărilor științifice curente, înainte ca acestea să fie supuse procesului de

evaluare de către terți și să fie publicate în reviste (13). Utilizarea serverelor pentru a furniza acces la colecții de preprinturi a apărut ca o modalitate de a evita întârzierile și costurile ridicate ale publicării comerciale (14).

Unul dintre principiile lui Bromley menționate mai sus - utilizarea unor standarde în scopul comunicării datelor pe scară largă - se regăsește în scopul pentru care a fost creată Inițiativa pentru Arhive Deschise (*Open Archive Initiative - OAI*). Lansată în 1999, OAI „dezvoltă și promovează standarde de interoperabilitate al căror scop este să faciliteze diseminarea eficientă a conținutului” și declară că își are rădăcinile în mișcările pentru acces deschis și pentru constituirea arhivelor instituționale (15). Așadar, OAI a apărut ca urmare a dezvoltării arhivelor de e-print-uri și necesității accesului rapid la colecțiile acestora. Datorită protocolului de etichetare a metadatelor în scopul interoperabilității pus la punct de OAI, articolele stocate în orice tip de arhive electronice (nu doar în arhivele de preprinturi digitale) sunt astăzi accesibile oricui, fără a fi nevoie ca utilizatorii să le cunoască localizarea în rețea. Protocolul permite un acces fără obstacole la toate publicațiile din toate arhivele electronice, ca și cum aceste publicații ar fi reunite într-o singură arhivă virtuală globală.

Bibliotecile au început să se implice și ele, din ce în ce mai susținut, în sprijinul ideii de acces deschis. În 1998, s-a constituit „Coaliția pentru

Editare Științifică și Resurse Universitare” (16) (*Scholarly Publishing and Academic Resources Coalition - SPARC*). SPARC este o alianță de universități, biblioteci și instituții de cercetare care militează pentru conștientizarea problemelor privind comunicarea științifică și sprijină acțiunile care au drept scop lărgirea și eficiențizarea accesului la articolele științifice evaluate de către terți. În 2001, Biblioteca Publică de Științe (*Public Library of Science - PLoS*), o organizație nonprofit de cercetători, a lansat o petiție în care solicita ca toate articolele științifice publicate să fie disponibile gratuit după șase luni de la publicare. Petiția a fost semnată de circa 34 000 de oameni de știință din 180 de țări (17). Curând după acest moment, au apărut trei declarații publice importante cu „bătaie” internațională în care se pledează pentru „accesul deschis la literatura științifică din reviste”.

Definiții ale accesului deschis

Adevăratul „congres de constituire” al mișcării pentru acces deschis este considerat întrunirea care s-a desfășurat la sfârșitul anului 2001, la Budapesta, sub egida Institutului pentru o Societate Deschisă. Scopul principal al întrunirii a fost accelerarea eforturilor întreprinse pe plan internațional pentru îndeplinirea dezideratului ca articolele de cercetare din toate domeniile academice să fie disponibile gratuit pe Internet. Rezultatul a fost „Inițiativa de la Budapesta pentru acces deschis” (*Budapest Open Access*

Initiative) (18), semnată în februarie 2002 de peste 4000 de persoane și organizații din întreaga lume (printre care s-a numărat și Centrul Național de Studii pentru Medicina Familiei din România).

Textul Inițiativei de la Budapesta (19) definește accesul deschis ca fiind accesul online nerestricționat la literatura științifică pe care autorii doresc să o facă publică fără a avea pretenția de a fi remunerați. Este vorba, în primul rând, de literatura din revistele evaluate de terți, dar și de preprinturile neevaluate de terți, pe care autorii doresc să le pună la dispoziție în scopul de a primi un feedback din partea altor specialiști din domeniu sau de a-i anunța pe aceștia cu privire la rezultatele unor cercetări. Accesul deschis la această literatură presupune ca ea să fie disponibilă gratuit, pe Internet, iar orice utilizator să poată să o descarce, să o copieze, să o distribuie, să o tipărească la imprimantă etc., fără limitări de natură financiară, legală sau tehnică, cu excepția celor presupuse de accesul la Internet în sine. Singura constrângere privind reproducerea și distribuția acestei literaturi și singurul rol al copyrightului în acest domeniu trebuie să fie legate de dreptul autorului de a deține controlul asupra integrității operei sale și de a fi recunoscut și citat în mod adecvat. Recunoscând faptul că procesul de publicare în revistele evaluate de terți implică anumite costuri, semnatarii Inițiativei arată că accesul deschis este mult mai puțin costisitor decât formele tradiționale de disemi-

nare și, în același timp, necesită noi modele de acoperire a costurilor și noi mecanisme de finanțare. În acest scop, Inițiativa propune două strategii complementare, pe care le consideră ca fiind la îndemâna autorilor, imediat, fără a mai fi nevoie ca aceștia să aștepte producerea unor schimbări pe piața editorială sau în legislația privind copyrightul:

- *autoarhivarea*: autorii sunt încurajați să-și „depună” articolele evaluate în arhive electronice publice;

- *editarea de reviste cu acces deschis*: autorii sunt încurajați să contribuie la apariția și dezvoltarea unei noi generații de reviste, bazate pe accesul deschis, și să ajute revistele existente să adopte același model. Revistele din noua generație nu vor mai folosi copyrightul pentru a restricționa accesul și utilizarea lucrărilor pe care le publică, nu vor mai solicita taxe de abonare sau de acces și vor apela la metode alternative pentru a-și acoperi costurile (obținerea de finanțare de la fundații și instituții guvernamentale, universități etc.).

În aprilie 2003, o altă întrunire importantă care a avut drept scop susținerea dezvoltării accesului deschis s-a desfășurat în Statele Unite, la Institutul Medical „Howard Hughes” din Chavy Chase, Maryland. În urma acestei întruniri, participanții - oameni de știință, bibliotecari și editori - au elaborat și au făcut publică, în iunie 2003, „Declarația de la Bethesda privind editarea în acces deschis” (*Bethesda Statement on Open Access*

Publishing) (20), prin care cădeau de acord asupra unor pași concreți pe care toate părțile implicate trebuie să-i facă în această direcție. Declarația de la Bethesda nu reia toate caracteristicile accesului deschis, specificate deja în textul Inițiativei de la Budapesta, ci enunță două condiții pe care trebuie să le îndeplinească o lucrare aflată în acces deschis. Din aceste două condiții, am extras și subliniat doar elementele de noutate:

- autorul/autorii și deținătorul/deținătorii de copyright acordă tuturor utilizatorilor o licență de a copia, utiliza, distribui, transmite și afișa în mod public o lucrare, precum și de a realiza și distribui lucrări derivate din această lucrare;

- autorul/autorii și deținătorul/deținătorii de copyright acordă tuturor utilizatorilor dreptul de a face „*un număr mic de copii tipărite*” pentru propriul lor uz;

- lucrările cu acces deschis trebuie să fie depuse, imediat după publicarea inițială, în cel puțin o arhivă digitală online administrată de o organizație „bine definită”, precum o instituție universitară, o societate științifică, o agenție guvernamentală etc., care să garanteze accesul deschis, distribuirea nerestricționată, interoperabilitatea și arhivarea lor pe termen lung.

Cel de-al treilea document major al mișcării pentru accesul deschis a fost adoptat în timpul „Conferinței pentru accesul deschis la cunoaștere în științe și disciplinele umaniste”, care s-a desfășurat la Berlin, în perioada 20-22 octombrie 2003.

„Declarația de la Berlin privind accesul deschis la cunoaștere în științe și disciplinele umaniste” (21) (*Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities*) a fost semnată de peste 60 de organizații: institute naționale de cercetare precum Centrul Național al Cercetării Științifice (CNRS) din Franța sau Institutul Max Planck din Germania, academii naționale de științe precum cele din China, India și Olanda, institute de cercetare internaționale precum Organizația Europeană pentru Cercetare Nucleară (CERN), universități și agenții de finanțare a cercetării din întreaga lume. Întrucât textul Declarației de la Berlin este foarte asemănător celui al Declarației de la Bethesda, nu voi insista asupra lui.

Analiza celor trei documente fundamentale menționate mai sus permite relevarea aspectelor esențiale ale accesului deschis (22):

1. Lucrările cu acces deschis sunt disponibile *gratuit*. Furnizarea accesului gratuit duce la dispariția restricțiilor impuse de preț, ceea ce a constituit încă de la început unul dintre obiectivele principale ale mișcării pentru acces deschis. Singurele costuri implicate sunt cele legate de publicarea digitală, și, în anumite cazuri, de tipărirea contracost a unor publicații, complementare celor online.

2. Lucrările cu acces deschis sunt disponibile *online*.

3. Lucrările cu acces deschis sunt *articole științifice, publicate sau nepublicate* (preprinturi).

4. Lucrările cu acces deschis sunt *libere de plata drepturilor de autor* - autorii lor nu doresc să fie recompensați financiar pentru efortul de a le elabora.

5. Lucrările cu acces deschis pot fi utilizate *cu restricții minime*, legate de atribuirea corectă a paternității intelectuale și de menținerea integrității lor.

Pentru a defini aceste „restricții minime”, s-au dezvoltat diverse inițiative, precum cea a organizației Creative Commons (23). Creative Commons oferă șase tipuri de licențe, care stabilesc posibilitățile pe care le are un autor sau un editor de a păstra copyrightul, dar de a permite anumite utilizări ale operei („anumite drepturi rezervate”). Astfel, licențele Creative Commons se situează între cele două extreme reprezentate, pe de o parte, de copyrightul integral („toate drepturile rezervate”), și pe de altă parte de punerea la dispoziție a operei în domeniul public („niciun drept rezervat”), atunci când autorul sau editorul renunță complet la copyright și nu există nicio restricție pentru niciun tip de utilizare (24).

6. Accesul deschis poate fi obținut prin două strategii: *autoarhivarea și editarea de reviste cu acces deschis*.

Efectele accesului deschis asupra bibliotecilor universitare

În prezent, când principiile mișcării pentru acces deschis, așa cum au fost ele definite prin cele trei documente fundamentale menționate mai sus, încep să producă efecte din ce în ce mai importante, impactul lor

asupra bibliotecilor universitare se reflectă în apariția unui sistem hibrid de comunicare științifică. Acest sistem cuprinde atât elemente ale editării tradiționale, cât și ale editării în acces deschis și produce atât documente la care accesul se face în mod tradițional, cât și documente cu acces deschis.

Peter Suber identifică mai multe efecte ale accesului deschis asupra bibliotecilor (25):

- Bibliotecile pot deține nu doar licențele de utilizare ale unor reviste electronice, ci și propriile copii ale acestora, pe care le pot arhiva pentru totdeauna, fără a fi nevoie de acorduri speciale sau de achitarea periodică a unor taxe de acces.

- Consultarea revistelor electronice aflate în acces deschis nu este restricționată în funcție de parolă, adresă IP, orar, afiliere instituțională, locație fizică, număr maxim de utilizatori simultani etc.; astfel, bibliotecile nu mai trebuie să se preocupe de probleme precum autentificarea utilizatorilor sau administrarea unor servere proxy.

- Bibliotecile pot deține dreptul de a furniza și copia articole în format digital, în orice condiții, pentru orice utilizator, specific sau nespecific.

- Profesorii și alte persoane din mediul universitar pot dona bibliotecilor literatură în format digital și software fără a viola licențele acestora, iar bibliotecile le pot accepta fără a le

limita posibilitățile de utilizare.

- În cazul accesului deschis, nu se mai pune problema „utilizării rezonabile” (*fair use*), acea excepție din prevederile privind copyrightul care permite copierea unei porțiuni dintr-o operă în anumite condiții. De multe ori, formularea acestei excepții este interpretabilă - de exemplu, în actul legislativ românesc care abordează problema copyrightului (26), nu se specifică exact cât se poate copia dintr-un text fără a încălca legea.

- În cazul accesului deschis, bibliotecile nu mai sunt nevoite să negocieze, ca instituții individuale sau reunite în consorții, prețurile sau anumite condiții de acordare a licențelor. De asemenea, ele nu mai trebuie să gestioneze acorduri complexe de acordare a unor licențe care variază de la editor la editor și de la an la an. În acest context, Harnad subliniază că bibliotecile trebuie să se pregătească pentru o restructurare a politicilor lor de achiziție, în condițiile în care vor realiza economii din ce în ce mai mari în urma reducerii numărului de abonamente la publicațiile care nu furnizează acces deschis (27) (asta, desigur, în cazul fericit în care revistele cu acces deschis vor ajunge să fie preponderente față de cele cu acces „tradițional”).

- În cazul accesului deschis, toți utilizatorii au aceleași drepturi de acces, iar accesul este anonim.

- În cazul accesului des-

chis, bibliotecile nu se vor mai confrunta cu situația renunțării la anumite abonamente din cauza constrângerilor bugetare sau a unor condiții inacceptabile de acordare a licențelor de utilizare.

Rolul bibliotecilor universitare în contextul accesului deschis

Așa cum am arătat, accesul deschis prezintă multiple avantaje pentru biblioteci, ajutându-le să-și îndeplinească mai bine misiunea de satisfacere a nevoilor de informare ale utilizatorilor. Ele pot contribui la succesul ideilor legate de accesul deschis în mai multe moduri.

Unul dintre rolurile importante ale bibliotecilor în contextul accesului deschis este acela de a-și informa utilizatorii cu privire la existența unor surse de informare științifică de calitate care sunt disponibile în acest regim: revistele științifice și arhivele cu acces deschis. Bibliotecile trebuie să regăsească, să evalueze și să selecteze acele surse de informare care prezintă interes pentru publicul propriu și să le organizeze în așa fel încât să faciliteze accesul la ele. În acest scop, pot porni de la sursele cumulative deja existente, precum „Registrul arhivelor cu acces deschis” (*Registry of Open Access Repositories - ROAR*) (28) sau „Indexul revistelor cu acces deschis” (*Directory of Open Access Journals - DOAJ*) (29).

Așa cum arată Harnad, bibliotecile universitare trebuie să fie principalii aliați ai cercetătorilor în inițiativa lor de autoarhivare, care este destinată să elibereze literatura științifică din chingile sistemului editorial clasic. Ele trebuie să contribuie la constituirea unui nou spațiu digital, prin gestionarea arhivelor electronice create de universități și, în unele cazuri, să facă autoarhivarea „prin procură” (30).

Bibliotecile contemporane nu mai sunt simple achiziitoare de informație științifică: un număr crescând de biblioteci creează conținut în format digital, în principal prin editarea de reviste cu acces deschis (31) și prin crearea unor arhive instituționale. În ceea ce privește arhivele instituționale (AI), Bailey Jr. identifică mai multe modalități în care bibliotecarii își pot aduce contribuția: să acorde consultanță pentru crearea unei interfețe a AI care să fie clară, ușor de utilizat și eficientă; să acționeze ca agenți ai schimbării, prin promovarea AI în rândul profesorilor și studenților, în funcție de domeniile de interes ale acestora; să arhiveze în AI materialele digitale ale profesorilor, dacă li se solicită acest lucru; să participe la crearea metadatelor AI; să-i instruiască pe utilizatori în ceea ce privește procedurile de căutare și arhivare în AI; să asiste utilizatorii locali și de la distanță în folosirea AI; să răspundă la întrebări privind politicile și procedurile AI; să

folosească AI pentru a răspunde la cereri de referințe etc. (32).

Eforturile de digitizare a unor documente deținute de bibliotecă se înscriu și ele în filosofia mișcării pentru acces deschis, în condițiile în care conținutul digital rezultat în urma acestui proces este, de obicei, pus la dispoziție, integral sau parțial, în mod gratuit. Acest lucru este valabil în cazul digitizării documentelor din colecțiile speciale, care sunt în domeniul public. În cazul proiectelor de digitizare a colecțiilor de carte universitară, realizate de obicei în parteneriat cu organisme private - cum este cazul binecunoscutului proiect Google Book Search - barierele în calea accesului nu sunt eliminate decât parțial, deoarece doar o parte dintre aceste cărți sunt în domeniul public (33).

Nu în ultimul rând, bibliotecile se pot implica în conservarea revistelor cu acces deschis, pentru a împiedica pierderea conținutului acestora în cazul în care, la un moment dat, își vor înceta apariția, dar și a altor categorii de obiecte digitale, precum rapoartele tehnice și prezentările în format digital stocate în arhive non-instituționale (34).

Concluzii

Problema accesului deschis nu mai este de multă vreme una care preocupă doar comunitatea oamenilor de știință, ci este asumată la nivel global. În Declarația de principii de la

Geneva, lansată cu prilejul Summitului Mondial privind Societatea Informației, la punctul B3, intitulat „Accesul la informație și cunoaștere”, se precizează: „Milităm pentru promovarea accesului universal, oferind oportunități egale, la întreaga cunoaștere științifică și pentru crearea și diseminarea informațiilor științifice și tehnice, inclusiv pentru inițiativele privind editarea științifică cu acces deschis” (35) [subl. mea, R.C.].

La nivelul Uniunii Europene, sistemul de editare științifică este văzut ca un element fundamental al sistemului european de cercetare și, în acest sens, în ultimii ani au fost elaborate două documente esențiale: un studiu privind evoluția economică și tehnică a piețelor de editare științifică din Europa (36), realizat la cererea Comisiei Europene, și comunicatul comun al comisarilor europeni pentru Știință și Cercetare, J. Potočnik, și pentru Societatea Informației și Media, V. Reding, privind informația științifică în era digitală (37).

Deocamdată, problematica accesului deschis nu face obiectul unor dezbateri reale în mediul științific și universitar românesc. La noi, problema principală nu este atât cea a accesului restrictiv la conținutul publicațiilor științifice românești, cât cea a accesului limitat la informația științifică din revistele de prestigiu din străinătate și la bazele de date științifice. Limitările sunt cau-

zate de bugetele de achiziții ale bibliotecilor universitare, aflate la un nivel care nu le permite să răspundă în mod adecvat necesităților de informare ale cercetătorilor. De aceea, bibliotecile universitare trebuie să urmărească atent evoluția tendințelor privind accesul deschis, pentru că această evoluție poate duce la transformări importante în ceea ce privește editarea științifică, prin lărgirea accesului gratuit la sursele de informare de calitate. Până atunci, ceea ce pot bibliotecile universitare românești să facă este să-și informeze utilizatorii cu privire la existența surselor de informare științifice cu acces deschis și să faciliteze regăsirea și utilizarea acestora.

NOTE

1. **HARNAD, Stevan.** *Lecture et écriture scientifique "dans le ciel": Une anomalie post-gutenbergienne et comment la résoudre.* http://www.texte.org/conf/index.cfm?ConfText_ID=7. 14.11.2001-30.11.2001 [Conferință on-line]. Accesat: 2.04.2008
2. *** Free access is not Open Access. În: *Open Access Now*, 28th July 2003. <http://www.biomedcentral.com/openaccess/archive/?page=home&issue=2#article1>. Accesat: 3.04.2008
3. O revistă evaluată de către terți este o revistă științifică în care articolele sunt publicate după ce sunt supuse unui proces de evaluare. Evaluarea este efectuată de unul sau mai mulți experți în subiectul abordat de autorul/autorii

articolului, care trebuie să stabilească dacă subiectul acestuia corespunde specificului revistei, să îl evalueze din punct de vedere al originalității, calității cercetării, clarității expunerii etc. și, eventual, să sugereze autorului/autorilor anumite schimbări înainte de a-și da acceptul pentru publicare. În mediul universitar, publicarea într-o revistă evaluată de către terți este o garanție a calității și este folosită drept criteriu de evaluare a activității cadrelor didactice și cercetătorilor.

4. **Digital Rights Management** („Gestionarea drepturilor digitale”) este o sintagmă care se referă la tehnologiile de control al accesului utilizate de către editori și deținătorii de copyright pentru a limita utilizarea mijloacelor de informare sau a dispozitivelor digitale.

5. **SUBER, Peter.** *Timeline of the Open Access Movement.* <http://www.earlham.edu/~7Epeters/fos/timeline.htm>. Ultima actualizare: 10.12.2007. Accesat: 1.04.2008

6. *Ibidem.*

7. <http://www.nova.edu/~aed/newhorizons.html>

8. <http://www.lib.unc.edu/prices>

9. **TUTTLE, Marcia.** Editor's introduction. În: *Newsletter on Serials Pricing Issues*, 1989, an 1, nr.1. <http://www.lib.unc.edu/prices/1989/PRIC1.HTML>. Accesat: 1.04.2008

10. <http://psycprints.ecs.soton.ac.uk>

11. <http://epress.lib.uh.edu/pr/pacsrev.html>

12. **BROMLEY, Allan.** *The "Bromley Principles" Regarding Full and Open Access to "Global Change" Data.* <http://www.worldagroforestry.org/newwebsite/sites/rsu/datamanagement/documents/Session7/>

BromleyPrinciples.asp. Accesat: 1.04.2008

13. *** *History and development of OAI-PMH.* <http://www.oaforum.org/tutorial/english/page2.htm>. Ultima actualizare: 14.10.2003. Accesat: 2.04.2008. Conform aceleiași surse, prima arhivă de e-print-uri a fost arXiv, creată în 1991 de către Los Alamos National Laboratory; ea a acoperit domeniul fizicii particulelor și s-a extins apoi la domenii precum matematica, științele nonlineare și știința calculatoarelor.

14. **RIETZ, Joan M.** *ODLIS: Online Dictionary for Library and Information Science.* http://lu.com/odlis/odlis_e.cfm#eprint. Ultima actualizare: 19.11.2007. Accesat: 3.04.2008

15. <http://www.openarchives.org>. Accesat: 2.04.2008

16. <http://www.arl.org/sparc>

17. <http://www.plos.org>. Biblioteca Publică de Științe a lansat online, în octombrie 2003, prima revistă cu acces deschis evaluată de către terți: *PLoS Biology*.

18. <http://www.soros.org/openaccess>

19. *Budapest Open Access Initiative.* February 14, 2002. <http://www.soros.org/openaccess/read.shtml>. Accesat: 1.04.2008

20. *Bethesda Statement on Open Access Publishing.* <http://www.earlham.edu/~peters/fos/bethesda.htm>. Accesat: 6.03.2008

21. *Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities.* 22 October 2003. <http://oa.mpg.de/openaccess-berlin/berlindeclaration.html>. Ultima actualizare: 20.12.2006. Accesat: 1.04.2008

22. **BAILEY JR., Charles W.** *Open Access and Libraries.* [Preprint]. 11.01.2006. <http://>

www.digital-scholarship.com/cwb/OALibraries2.pdf, p. [5]-[13]. Accesat: 1.04.2008

23. *About Creative Commons*. <http://creativecommons.org/about>. Accesat: 4.04.2008

24. Pentru mai multe detalii privind licențele Creative Commons, vezi <http://creativecommons.org/licenses>

25. **SUBER, Peter**. *Removing Barriers to Research: An Introduction to Open Access for Librarians*. 21.01.2003. <http://www.earlham.edu/~peters/writing/acrl.htm>. Accesat: 7.04.2008

26. *Legea nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe*

27. **HARNAD, Steven**. *Op. cit.*

28. <http://roar.eprints.org>. La data de 7.04.2008, cuprindea 1039 arhive cu acces deschis.

29. <http://www.doaj.org>. La data de 7.04.2008, cuprindea 3310 reviste cu acces deschis.

30. **HARNAD, Steven**. *Op. cit.*

31. Una dintre primele reviste electronice cu acces gratuit este, așa cum am menționat la începutul articolului, *The Public-Access Computer Systems Review*, care este editată începând din 1989 de Biblioteca Universității din Houston.

32. **BAILEY JR., Charles W**. *Op. cit.*, p. [23]

33. *Ibidem*, p. [24]

34. *Ibidem*, p. [25]

35. World Summit on the Information Society. Geneva 2003-Tunis 2005. *Declaration of Principles: Building the Information Society: a global challenge in the new Millennium*. 12 December 2003. <http://www.itu.int/wsis/docs/geneva/official/dop.html>. Accesat: 1.04.2008

36. *Study on the economic and technical evolution of the scientific*

publication markets in Europe. 2006. http://ec.europa.eu/research/science-society/pdf/scientific-publication-study_en.pdf

37. *Scientific information in the digital age: access, dissemination and preservation*. 2007. http://ec.europa.eu/research/science-society/document_library/pdf_06/communication-022007_en.pdf

BIBLIOGRAFIE

1. *** *About Creative Commons*. <http://creativecommons.org/about>. Accesat: 4.04.2008

2. *** *Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities*. 22 October 2003. <http://oa.mpg.de/openaccess-berlin/berlindeclaration.html>. Ultima actualizare: 20.12.2006. Accesat: 1.04.2008

3. *** *Bethesda Statement on Open Access Publishing*. <http://www.earlham.edu/~peters/fos/bethesda.htm>. Accesat: 6.03.2008

4. *** *Budapest Open Access Initiative*. February 14, 2002. <http://www.soros.org/openaccess/read.shtml>. Accesat: 1.04.2008

5. *** Free access is not Open Access. În: *Open Access Now*, 28th July 2003. <http://www.biomedcentral.com/openaccess/archive/?page=home&issue=2#article1>. Accesat: 3.04.2008

6. *** *History and development of OAI-PMH*. <http://www.oaforum.org/tutorial/english/page2.htm>. Ultima actualizare: 14.10.2003. Accesat: 2.04.2008.

7. **BAILEY JR., Charles W**. *Open Access and Libraries*. [Preprint]. 11.01.2006. <http://www.digital-scholarship.com/cwb/OALibraries2.pdf>, p. [5]-[13]. Accesat: 1.04.2008

8. **BROMLEY, Allan**. *The*

"Bromley Principles" Regarding Full and Open Access to "Global Change" Data. <http://www.worldagroforestry.org/newwebsite/sites/rsu/datamanagement/documents/Session7/BromleyPrinciples.asp>. Accesat: 1.04.2008

9. **HARNAD, Stevan**. *Lecture et écriture scientifique "dans le ciel": Une anomalie post - gutenbergiene et comment la résoudre*. http://www.text-e.org/conf/index.cfm?ConfText_ID=7. 14.11.2001-30.11.2001

[Conferință on-line]. Accesat: 2.04.2008

10. **RIETZ, Joan M**. *ODLIS: Online Dictionary for Library and Information Science*. http://lu.com/odlis/odlis_e.cfm#eprint. Ultima actualizare: 19.11.2007. Accesat: 3.04.2008

11. **SUBER, Peter**. *Removing Barriers to Research: An Introduction to Open Access for Librarians*. 21.01.2003. <http://www.earlham.edu/~peters/writing/acrl.htm>. Accesat: 7.04.2008

12. **SUBER, Peter**. *Timeline of the Open Access Movement*. <http://www.earlham.edu/%7Epeters/fos/timeline.htm>. Ultima actualizare: 10.12.2007. Accesat: 1.04.2008

13. **TUTTLE, Marcia**. Editor's introduction. În: *Newsletter on Serials Pricing Issues*, 1989, an 1, nr.1. <http://www.lib.unc.edu/prices/1989/PRIC1.HTML>. Accesat: 1.04.2008

14. **WORLD SUMMIT ON THE INFORMATION SOCIETY**. Geneva 2003-Tunis 2005. *Declaration of Principles: Building the Information Society: a global challenge in the new Millennium*. 12 December 2003. <http://www.itu.int/wsis/docs/geneva/official/dop.html>. Accesat: 1.04.2008

Contribuția lui Donald J. Urquhart la descoperirea și dezvoltarea bibliometriei

Tiberius Ignat

Autorul

Drd. Tiberius Ignat este director general al Institutului Național de Informare și Documentare (INID)
E-mail: tignat@inid.ro

Urquhart: cariera și viața sa ca om de știință

Născut în 1909 în Marea Britanie, Donald J. Urquhart a absolvit fizica și a obținut un doctorat în metalurgie în cadrul Universității Sheffield, la sfârșitul anilor 1920. Prima sa angajare a fost la un departament de cercetare din cadrul universității, iar în 1938 a devenit angajat al Bibliotecii Muzeului de Știință din South Kensington, Londra. După o întrerupere datorată celui de-Al Doilea Război Mondial, în 1948 s-a întors la Biblioteca Muzeului de Știință, dar de data aceasta, în cadrul unui departament special de cercetare științifică și industrială. Ca reprezentant al acestui departament, Urquhart a jucat un rol important în cadrul Conferinței Societății Regale de Informare Științifică din același an. În 1956, Departamentul de Cercetare Științifică și Industrială îi propune lui Donald J. Urquhart să se ocupe de înființarea Centrului Național de Schimb Interbibliotecar pentru Știință și Tehnologie, care a evoluat până în prezent, devenind Biblioteca Centrală Britanică de Documente Științifice.

Urquhart și-a desfășurat activitatea într-o perioadă în care știința facea tranziția de la principiul certitudinii la cel al incertitudinii în cercetare. Aceasta tranziție a început și s-a dezvoltat rapid încă din secolul al XIX-lea, de când Werner Heisenberg descoperă principiul incertitudinii din fizica cuantică, iar Bertrand Russell redescoperă paradoxurile grecești ca baze ale matematicii moderne.

În acest context, omul de

știință Donald J. Urquhart a studiat problemele bibliotecii, bazându-se pe principiile incertitudinii, creând Centrul Național de Schimb Interbibliotecar și gestionând problemele complexe ale colecțiilor de reviste abonate. Făcând acest lucru, Urquhart reușește să sudeze știința și bibliologia într-o disciplină nouă, complexă - bibliometria.

Revoluția studiului probabilistic

Sistemul modern al distribuțiilor probabilistice a început să fie creat în secolul al XVII-lea, dar dezvoltarea explozivă a acestui sistem a avut loc în timpul perioadei de activitate a lui Urquhart. Importanța istorică a acestui cercetător este tocmai aceea de a fi primul bibliotecar care a aplicat sistemul distribuțiilor probabilistice în vederea creării și gestionării unei colecții de bibliotecă. Așa cum asistentul sau șef, Bunn, menționa într-un raport timpuriu cu privire la înființarea Centrului de Schimb Interbibliotecar: „Dr. Urquhart se referă la integrarea utilizării probabilisticii matematice în bibliotecă ca fiind un lucru mult mai important decât cunoștințele de catalogare și schemele de clasificare a documentelor”.

În Marea Britanie, revoluția probabilistică a îmbrăcat două forme. Una a fost revoluția biometrică, care a fost stimulată de teoria evoluționistă a lui Darwin. Biometria consistă în aplicarea metodelor probabilistice și statistice științelor biologice. Cea de-a doua formă a fost revoluția biblio-

■ Contribuția lui Donald J. Urquhart la descoperirea și dezvoltarea bibliometriei ■

metrică. Potrivit Oxford English Dictionary Online (lanșat de către Oxford University Press în 2006), prima utilizare a termenului „bibliometrie” este atribuită profesorului Pritchard, care l-a definit în 1969 ca fiind „aplicarea metodelor matematice și statistice cărților și altor medii de comunicare”. Această denumire i-a fost sugerată de către Sir Maurice G. Kendall, care a jucat un rol determinant în dezvoltarea statisticii în Marea Britanie (în special aplicarea acesteia în agricultură). Totuși, Urquhart este figura predominantă din mijlocul revoluției bibliometrice, meritul său fiind acela de a face legătura între metodele și descoperirile revoluției probabilistice și analiza utilizării surselor de documentare dintr-o bibliotecă. Rezultatul a fost descoperirea unor aspecte importante ale structurării și utilizării literaturii științifice.

Primul pas făcut de Urquhart pentru înființarea Centrului Național de Schimb Interbibliotecar (CNSI) a fost analiza împrumuturilor de reviste de știință și tehnologie făcute de către Biblioteca Muzeului de Știință către alte biblioteci din Marea Britanie de-a lungul anului 1956. A publicat această analiză în noiembrie 1958, în cadrul Conferinței Internaționale de Informare Științifică de la Washington. O alta analiză, având același subiect a fost publicată de Urquhart și Bunn în anul următor. Acestea au fost primele studii făcute în întreaga lume cu privire la utilizarea revistelor de specialitate, iar autorul a precizat că această

cercetare nu a putut aduce nicio concluzie validă pe care să o poată utiliza în dezvoltarea CNSI, dar că a fost necesară pentru bibliotecarii acesteia întrucât majoritatea lor avea la bază studii umaniste și nu posedă cunoștințe practice de cercetare științifică. Mai trebuie menționat că studiul bibliometric asupra anului 1956 a fost denumit (și este recunoscut ca atare) „supralibrary use”, utilizarea suprabibliotecilor și poate fi definit ca fiind utilizarea de către membrii unei biblioteci a unor materiale științifice care nu neapărat se află în posesia bibliotecii, dar pot fi furnizate de către aceasta. Urquhart și Bunn au concluzionat studiile lor cu privire la anii 1956 și 1957 în felul următor: „În general se pare că doar un procent mic de reviste de specialitate contează în numărul total de utilizări al tuturor jurnalelor. La Biblioteca Muzeului de Știință, în 1956, în jur de 350 de titluri au generat peste 50% din utilizările materialelor științifice periodice, iar dacă extindem la 1200 de titluri, acestea au generat peste 80% din utilizări. Și asta în condițiile în care, în acel an, biblioteca a beneficiat de 9120 de abonamente la seriale științifice și avea un număr cel puțin egal de colecții moarte (întrepruse în trecut, n. T.I.)”.

Profesorul Bensman a concluzionat cu privire la studiul făcut de Urquhart asupra anului 1956 ca aducând trei mari descoperiri:

1. Utilizarea revistelor științifice este puternic diferențiată de la titlu la titlu și de la disciplină la disciplină și con-

ține zone de concentrare în jurul unui grup mic de reviste;

2. Această utilizare este puternic corelată cu numărul de biblioteci care dețin aceste titluri;

3. Rezultate măsurării acestei utilizări crează un indicator general al necesarului de împrumut al titlurilor de specialitate.

Ca rezultat al acestor studii, s-a luat decizia de a bifurca abonamentele făcute de către CNSI în două grupe: revistele cu mare cerință de împrumut și revistele mai rar folosite. Din prima grupă, au făcut parte 1200 din cele mai împrumutate reviste, la care s-au adăugat câteva reviste rusești și încă vreo 300 de titluri de reviste medicale împrumutate frecvent (lista acestora fiind luată de Biblioteca Națională de Medicină din Statele Unite, NLM). Aceste grupe au definit de atunci politicile de achiziție și dezvoltare a colecțiilor din cadrul CNSI.

Controversa cu privire la stabilitatea modelului probabilistic

Metoda dezvoltată de Urquhart pentru organizarea și gestionarea colecțiilor de reviste la CNSI a fost pusă însă la îndoială de trei studii cu privire la utilizarea revistelor, organizate cu ocazia integrării CNSI în Divizia de Împrumut a Bibliotecii Britanice. Aceste trei studii au fost conduse de către urmașul său la conducerea CNSI, Maurice B. Line în 1975, 1980 și 1983. Ca și analiza anului 1956, aceste studii au revelat faptul că printr-o mică parte din colecția de re-

■ Contribuția lui Donald J. Urquhart la descoperirea și dezvoltarea bibliometriei ■

viste a Centrului poate fi satisfăcută o parte importantă din necesarul de informații al membrilor săi. Astfel, s-a demonstrat că 50% din cererea de reviste a fost satisfăcută de împrumutul a numai 1345 de reviste (9% din totalul abonărilor) în 1975, iar mai apoi de 1939 de reviste (10%) în 1980 și de 2158 de reviste (12%) în 1983. Surprinzător însă, s-a dovedit că există puțină stabilitate în rândul revistelor cu grad mare de împrumut, în sensul că nu aceleași titluri corespundea de la an la an ca având mare căutare.

În 1984, Maurice B. Line a subliniat acest aspect și a adus în discuție ceea ce el considera ca având un grad mai mare de relevanță în această problemă, și anume citările de articole de revistă din rapoartele Institutului de Informare Științifică (ISI) cum ar fi Science Citation Index, Social Science Citation Index și Journal Citation Reports.

Acest studiu al Diviziei de Împrumut a Bibliotecii Britanice a generat o reacție dură din partea fiului lui Donald J. Urquhart într-unul din articolele sale, intitulat „Teoria probabilistică a lui Poisson primește o lovitură de grație?” (n. T.I., teoria lui Poisson a stat la baza modelului bibliometric construit de Urquhart), iar specialiștii scientometriei acelor ani considerau că articolul îi aparține chiar lui Donald Urquhart.

Aceasta dispută a născut la rândul său noi analize, la finalul cărora s-a evidențiat că teoria lui Donald J. Urquhart a fost corectă, iar în sprijinul său a venit chiar demonstrația practi-

că, prin măsurători statistice cu privire la utilizarea colecțiilor de reviste pe mai mulți ani. Mai mult decât atât însă, s-a evidențiat că cele două modele nu se contrazic și că, rafinată, teoria lui Maurice B. Line este o continuitate a modelului probabilistic al lui Urquhart, iar pentru asta e nevoie de colectarea statistică a datelor pe mai mulți ani. Ceea ce, la acea dată, ISI începuse să realizeze, având deja date statistice de peste 20 de ani.

Concluzii

Donald J. Urquhart a extins revoluția modelului probabilistic la bibliologie, jucând un rol de pivot în crearea bibliotecilor moderne și a științei informației. Ca rezultat, munca sa a adus o contribuție majoră atât la dezvoltarea științei ca întreg, cât și la dezvoltarea bibliometriei în particular. În ceea ce privește contribuția la dezvoltarea științei, Urquhart a fost un susținător puternic al curentului științific care a subliniat faptul că realitatea se bazează pe o lege normală a erorii (sau cum mai este uneori nuanțată, „a haosului”), curent impulsivat puternic de teoria evoluționistă a lui Darwin și studierea statisticilor biometrice. De asemenea, Urquhart trebuie creditat cu introducerea modelului probabilistic în biblioteci și crearea bibliometriei, propunând această metodă ca instrument de lucru pentru dezvoltarea colecțiilor. Munca sa a fost dusă mai departe de către fiul și nora sa (John A. și Norma C. Urquhart), iar modelele sale stau și azi la baza organizării colecțiilor unor prestigioase

biblioteci, cum ar fi Biblioteca Universității din Newcastle sau a Universității din Chicago.

BIBLIOGRAFIE

1. **VICKERY, Brian.** Donald Urquhart, 1909-1994. În: *Journal of Documentation*, vol. 51, nr. 1, 1995
2. **MALTHA, D.J.** Developing User Independence: A Reply to Dr. Urquhart. În: *Aslib Proceedings*, vol. 18, nr. 12, 1966
3. **BENSMAN, Stephen J.** Donald J. Urquhart and the integration of science with librarianship: Part 1. În: *Interlending & Document Supply*, vol. 35, nr.2, 2007
4. **BENSMAN, Stephen J.** Donald J. Urquhart and the integration of science with librarianship: Part 2. În: *Interlending & Document Supply*, vol. 35, nr.3, 2007
5. **URQUHART, D.J.** New Ideas And The Small Firm. În: *Aslib Proceedings*, vol. 7; nr.1, 1955
6. **URQUHART, D.J.** Looking backwards and forwards. În: *Aslib Proceedings*, vol. 27, nr.6, 1975
7. **URQUHART, D.J.** The National Lending Library for Science And Technology. În: *Journal of Documentation*, vol. 13, nr.1, 1957
8. **URQUHART, D.J.** Human Rats. În: *Journal of Documentation*, vol. 19, nr.3, 1963

MISCELLANEA

Marketingul de bibliotecă publică.

Evoluția și implementarea marketingului în bibliotecile românești

Iuliana Ceară

Autoarea

Iuliana Ceară este doctorand al Academiei de Studii Economice din București, specializarea „Marketing”

Aplicate inițial în domeniul bunurilor materiale, conceptele și metodele de marketing au fost adoptate, pe rând, de toate domeniile activității umane, implicit de cel al activităților culturale, iar dezvoltarea cererii și diversificarea tipurilor de servicii de bibliotecă au avut ca rezultat asimilarea și în domeniul biblioteconomiei a unor metode și tehnici de marketing.

Marketingul bibliotecilor a apărut ca urmare a specializării marketingului general, în relație directă cu marketingul non-profit, marketingul serviciilor și a celui cultural, având o serie de elemente comune cu acestea.

Aplicabilitatea marketingului în biblioteca publică este firească, deoarece și cultura se vinde și, implicit, serviciile bibliotecii trebuie să fie rentabile, valorificând orice oportunitate de a pune în lumină oferta. Așa cum în domeniul economic nu poate exista eficiență fără a investiga piața, nici în domeniul biblioteconomic nu se poate face abstracție de cercetarea nevoilor publicului utilizator.

Într-un context de limitare a mijloacelor bugetare și de constrângeri referitoare la costuri, marketingul contribuie la clarificarea alegerilor necesare referitoare la definirea produselor și serviciilor necesare, adaptarea de ordin structural sau geografic a instituției publice, a disponibilităților, a orarului etc., pornind de la analiza nevoilor publicului, dar cu îndeplinirea obiectivelor stabilite.

În ultimele decenii, marketingul a pătruns și în alte domenii situate dincolo de frontiera activității economice ca

educație, sănătate, cultură. În aceste domenii marketingul are o dublă finalitate: economică și socială, cu accent totuși pe latura socială.

Afirmarea marketingului în domeniul bibliotecar presupune asimilarea conceptelor semnificative din domeniul marketingului, crearea unor concepte noi și îmbogățirea celor existente și experimentarea unor metode noi de investigare a consumului și a comportamentului consumatorilor.

Abordarea de marketing de bibliotecă impune cercetarea pieței, studierea permanentă a nevoilor consumatorului, anticiparea lor și chiar crearea unor nevoi la nivelul unor segmente de piață. Marketingul bibliotecar presupune, ca și marketingul general, armonizarea calității și a dimensiunii ofertei cu nevoile utilizatorilor actuali și potențiali, investigarea motivației, a comportamentelor de achiziție și consum și a gradului de satisfacție a acestora.

Particularitățile mixului în domeniul biblioteconomic pun în evidență funcțiile specifice ale marketingului de bibliotecă, funcții care îl diferențiază de celelalte domenii. Marketingul bibliotecar are o serie de funcții generale care constau în investigarea pieței, a consumului de produse și servicii de bibliotecă și a mediului economic și social; adaptarea continuă a politicilor de marketing la cerințele mediului; dimensionarea serviciilor de bibliotecă în raport cu nevoile, motivațiile, preferințele și așteptările calitative ale consumatorilor, dar și cu dezideratele politicii bibliotecar-

■ Marketingul de bibliotecă publică. Evoluția și implementarea marketingului în bibliotecile românești ■

re și a celei culturale în general. Activitatea bibliotecii și cea de marketing s-au intersectat cu aproximativ 20 de ani în urmă. Marketingul de bibliotecă are la bază atât cunoașterea instituției, cât și a utilizatorului, iar prin cunoașterea și studierea lor în profunzime, marketingul poate constitui o relație între ele.

Teoreticienii și analiștii economici au arătat în studiile lor că accepțiunea marketingului a evoluat de la orientarea preponderentă spre produs la orientarea spre producție și apoi spre vânzare. Mai târziu s-a conturat ca alternativă orientarea spre piață (marketing-oriented) având ca obiectiv central determinarea nevoilor, percepțiilor, motivațiilor, preferințelor, cunoașterea consumatorilor, ajustarea la cerințele lor și, în plus, o preocupare preponderentă pentru binele lor și societate în general (marketing societal). Deși orientarea spre marketing a bibliotecilor este destul de importantă, ea a fost puțin discutată în literatura de specialitate. Kurt Murphy (1), Ken Bakewell (2), Maureen Keane (3) constată un fenomen de limitare la acțiuni de publicitate, vânzare sau relații publice. Brigitte Borja de Mozota consacră un articol acestei teme, arătând că mulți specialiști în informare și documentare consideră ca marketing înseamnă folosirea de tehnici pentru a atrage clienți (4). Totuși, ea nu este singura care scoate în evidență aceste aspecte, mulți specialiști afirmând că multe dintre abordări sunt restrictive, asociind marketingul cu promovarea, relațiile

publice și vânzarea produselor și serviciilor lor de informare și documentare. Astfel, se poate spune că bibliotecarii și documentariștii, deși acceptă în principiu conceptul de marketing, au încă o viziune parțială asupra problematicii dezbătute - implementarea conceptelor se realizează până la un anumit punct, iar viziunea este centrată preponderent asupra instituției sau organizației și nu asupra utilizatorilor, în calitate de beneficiari, efectuarea de studii, anchete, planificarea activității făcându-se pe arii restrânse.

Mai puțin de 10% din bibliotecile mici și mijlocii existente în prezent au studiat toate posibilitățile de marketing ce le stau la dispoziție (5). Se impune coordonarea tuturor forțelor în aceeași direcție, pe termen lung, deoarece nimic pe lume nu-l poate convinge pe utilizator să accepte un serviciu de bibliotecă prost.

În viziunea Cameliei Boca, marketingul de bibliotecă este o activitate îndreptată către satisfacerea de dorințe și necesități și către o informare efectivă și eficientă a pieței-țintă asupra importanței folosirii ofertei respective pentru satisfacerea necesităților.

În opinia lui Thieri Giappiconi, marketingul de bibliotecă este un domeniu biblioteconomic care se ocupă de activități (6) precum construcția și amenajarea bibliotecii; procedurile de furnizare a serviciilor, dezvoltarea colecțiilor, bibliografie; gestiunea activităților; comunicare.

Printre principiile marketingului documentar (7) se numără:

- atitudinea față de utilizatori: se vine în întâmpinarea acestora și nu se așteaptă ca doar utilizatorii să-și manifeste cerințele

- relațiile cu utilizatorii: de deschidere, de ajutor, comunicare și schimb fructuos

- evaluarea nevoilor și cerințelor de informare: anchete, interviuri în profunzime, reuniuni de grup

- elaborarea de produse și servicii documentare adecvate

- oferta: nu doar din fondurile interne, ci și din exterior, din rețea

- inovarea: creativitatea, inițiativa, caracterul proactiv

- retroacțiunea: reevaluări, adaptare.

Marketingul de bibliotecă înlesnește comunicarea pe căi raționale între bibliotecă (cea care propune serviciile) și utilizatori (în calitate de beneficiari). Marketingul serviciilor de bibliotecă publică se adresează atât conștientului, cât și inconștientului, prin modificarea atât a atitudinilor, cât și a comportamentelor, atacând utilizatorul din toate direcțiile.

În ansamblul acțiunilor de modernizare a serviciilor de bibliotecă, introducerea unor elemente de marketing preocupă tot mai mult conducerea acestor instituții. Considerând relațiile dintre serviciile unei biblioteci și ansamblul beneficiarilor ca o confruntare dintre oferta globală și un set de cereri diferențiate, ca o relație de piață, atunci se justifică pe deplin implementarea marketingului la nivelul bibliotecii. Într-o societate în progres, doar un marketing eficient poate determina așezarea bibliotecii în locul ei

■ Marketingul de bibliotecă publică. Evoluția și implementarea marketingului în bibliotecile românești ■

cuvânt, de instituție de referință în comunitatea din care face parte, ca veritabil spațiu comunicațional.

În opinia unor specialiști activitatea bibliotecilor publice ca instituții culturale este de natură intelectuală, unde calitatea primează în raport cu cantitatea, de aici rezultând faptul că nu este necesară implementarea marketingului în aceste structuri. Acest tip de gândire face abstracție de schimbările ce au loc în toate domeniile, implicit în activitatea bibliotecilor publice.

Tehnicile și metodele de marketing au o arie vastă de folosire și în alte domenii, în afara celor tradiționale, iar importanța privind implementarea sa a crescut și datorită apariției anumitor fenomene:

- utilizatorii au gusturi diversificate, fiind mult mai sofisticați;
- apariția unor instituții și organizații complexe;
- concurență din ce în ce mai agresivă;
- transformările rapide ale mediului.

Principiile marketingului sunt recunoscute în măsură tot mai mare de către specialiștii în informare din străinătate, urmărindu-se integrarea și asimilarea sa și la nivelul bibliotecilor. Marketingul apare ca un instrument important, dar și ca o soluție de optimizare a activității acestor instituții, în special în ceea ce privește calitatea serviciilor oferite.

Modernizarea produselor și serviciilor de bibliotecă prin introducerea unor elemente de marketing preocupă în aceeași măsură conducerea acestor ins-

tituții și utilizatorii. Se impune, astfel, necesitatea orientării activității bibliotecii spre utilizatori și nevoile lor, ținând seama de cerere, de nevoile de informare, obiectivele colecțiilor și de relația reciprocă dintre colecții și servicii, pe de o parte și utilizatori, în calitatea lor de beneficiari, pe de altă parte.

Marketingul de bibliotecă are ca efect accesul prompt la fondurile și colecțiile bibliotecii, satisfacție maximă în utilizarea serviciilor oferite, un plus de eficiență, factor ce ameliorează activitatea sa. Dar pentru atingerea acestor deziderate trebuie precizată și respectată orientarea sa esențială - asupra utilizatorilor, considerând nevoile lor, latente sau exprimate.

Promovarea viziunii de marketing în bibliotecă presupune conceperea întregii activități în funcție de publicul utilizator, colectivitatea ce reprezintă publicul-țintă fiind divizată în grupuri omogene ce poartă denumirea de segmente de piață. Fiecare serviciu de bibliotecă publică își poate defini publicul pe baza informațiilor statistice din diverse studii, rapoarte etc. sau prin intermediul cercetării directe.

Marketingul de bibliotecă implică tot ce ține de relațiile cu utilizatorii și ajustarea ofertei la cerințele acestora din punct de vedere al produsului, distribuției, prețului, comunicării, marketingul fiind legat direct de utilizatorii bibliotecii și ameliorarea accesului acestora la informații. Din corelarea acestor două aspecte reiese clar faptul că implementarea marke-

tingului vizează conturarea unor strategii concrete, fundamentarea și punerea în aplicare a unor planuri particulare legate de aceste activități, eficientizarea și optimizarea lor.

Wolfram Neubauer descrie marketingul din bibliotecă ca fiind „un proces prin care învățăm să ne înțelegem utilizatorii, iar planificarea orientată spre marketing cuprinde 3 pași: stabilirea sarcinilor, analiza de piață, analiza resurselor” (8).

Analiza situației bibliotecii (condițiile concrete, analiza SWOT) reprezintă punctul de plecare pentru adoptarea celor mai adecvate strategii, pe baza acestora se concep obiectivele, se realizează cercetări de piață (care sunt utilizatorii, câți sunt, ce îi determină să vină la bibliotecă, ce produse și servicii solicită), formularea strategiei și implementarea strategiilor și monitorizarea rezultatelor.

Studiile de marketing documentar pot fi încadrate în următoarele tipologii (9):

- producători, concurența: cercetări de piață, analiza concurenței etc.
- clienți: utilizatori, non utilizatori (relativi și absoluți), profilul utilizatorului etc.
- mediul macro-economic: tehnologic, demografic, economic, social, cultural etc.
- evaluarea factorilor ce influențează piața: comportamentul de cumpărare, motivații, evoluția pieței, tendințe cantitative și calitative, agenți de piață, intermediari etc.

Bibliotecile din România nu au o evoluție aparte în raport cu celelalte structuri instituționale și informaționale din societatea românească. Schimbă-

■ Marketingul de bibliotecă publică. Evoluția și implementarea marketingului în bibliotecile românești ■

rile radicale petrecute în societatea românească au avut în mod indiscutabil repercusiuni și în lumea bibliotecară. De la o nouă concepție în ceea ce privește dezvoltarea colecțiilor bibliotecilor și până la impunerea unor noi raporturi în relațiile bibliotecare internaționale și adoptarea unei politici de automatizare a tratării informației și a serviciilor într-un mod rapid, bibliotecile au fost confruntate în primul rând cu schimbarea mentalității.

Implementarea marketingului în bibliotecile românești este greu de identificat și de valorificat datorită faptului că nu există prea multe dezbateri ale specialiștilor români pe tema marketingului de bibliotecă, cu excepția câtorva articole și comunicări la întâlniri profesionale, iar traducerile din literatura străină de specialitate sunt foarte puține pentru a ne putea pronunța asupra faptului că există o preocupare în acest sens. Chiar de la o primă evaluare a situației putem înțelege că marketingul de bibliotecă nu este conștientizat și aplicat coerent și, astfel, că nu poate fi vorba încă de marketingul structurilor info-documentare în România (10). Condițiile actuale ale bibliotecilor românești nu sunt optime orientării acestora, ca direcție necesară, spre principiile marketingului și implementarea lui, deoarece informatizarea și fundamentarea pe liberul acces și schimb de informații sunt la început de drum la nivel național. Cererea efectivă de informații, precum și metodologia de utilizare a ei au început să se contureze și s-au accentuat abia de câțiva ani

în societatea românească.

Marketingul reprezintă un instrument important ce ajută bibliotecile în vederea adaptării rapide la modificările cu care se confruntă, datorate evoluției tehnologice în domeniul informației și comunicațiilor, dar și apariției unor noi purtători de informație. Robert Coravu, referindu-se la abordarea de marketing în cadrul bibliotecilor românești, subliniază: „O analiză a informațiilor existente în paginile lor Web arată că bibliotecile românești nu excelează din punctul de vedere al abordărilor de marketing. O primă constatare este aceea că, în organigramele acestor biblioteci, nu apar compartimente specializate de marketing și/sau de relații publice” (11).

Foarte puține dintre bibliotecile românești prezente în Internet înțeleg importanța site-ului Web ca sursă de informare privind organizarea și funcționarea bibliotecii și oferta ei de produse și servicii, ca modalitate de orientare în universul resurselor Internet și de comunicare cu utilizatorii.

Marketingul pătrunde în viața bibliotecilor, ca instituții non-profit, prin instrumente și acțiuni specifice domeniului comercial. Mentalitatea conservatoare ce alocă expresiei non-profit lipsa de eficiență, precum și bugetul limitat de care dispune biblioteca publică explică integrarea marketingului într-un ritm lent în cadrul acesteia. Costurile trebuie raportate la beneficiile pe termen mediu și lung ale politicii de marketing, Internetul oferind posibilitatea implementării acestuia fără costuri deosebite. În ultimii ani,

marea majoritate a bibliotecilor românești, fără a fi interesate în mod direct de profit, au început să realizeze că e necesar să fie competitive, atât din punct de vedere financiar, cât și din perspectiva utilizatorilor și că se impune tot mai mult nevoia elaborării propriilor strategii și programe de marketing.

Marketingul presupune ajustarea permanentă a ofertei la nevoile utilizatorilor, dar se impune studierea percepției bibliotecii în societatea contemporană. Astfel, Robert Coravu exprimă în termeni plastici această idee: „Imaginea arhetipală a Bibliotecii este aceea a unei instituții culturale cu rădăcini istorice adânci, percepută ca un spațiu al formării spirituale. Metafora templului, îmbrăcând forme felurite, însoțește de multe ori reprezentările ei tradiționale. Pentru utilizatorul modern, produsul unei lumi laicizate, în continuă căutare a imediatului funcțional, această imagine se dovedește, adesea, inhibantă” (12). Se impune tot mai mult actualizarea imaginii bibliotecii, prin evidențierea aspectelor moderne, atât sub aspect conceptual, cât și tehnologic.

Preocupările de marketing sunt tot mai evidente și câștigă teren, ceea ce determina o mai bună asimilare a experiențelor din diferite instituții bibliotecare din țară și din străinătate, stabilirea unor norme de aplicare prin hotărâri legal-administrative.

Implementarea marketingului este pe deplin justificată dacă avem în vedere relațiile dintre produsele și serviciile unei biblioteci publice și an-

■ Marketingul de bibliotecă publică. Evoluția și implementarea marketingului în bibliotecile românești ■

samblul utilizatorilor acesteia ca o confruntare dintre oferta globală și un set de cereri diferențiate.

Conceptul de marketing reprezintă un proces permanent care constă în revizuirea produselor și serviciilor. Întreaga concepție a bibliotecii trebuie regândită din perspectiva utilizatorilor ca beneficiari, în special construcția colecțiilor de carte.

În România, tendința actuală este de a opta pentru folosirea tehnicilor de marketing specifice prin implementarea lor în cadrul unor programe coerente, atât de către structuri tradiționale, cât mai ales de către biblioteci marcate puternic de impactul noilor tehnologii și de competiția de pe piața informațiilor, fapt ce impune cooperarea tot mai intensă prin stabilirea de parteneriate între structuri tot mai diferite. Totuși, în cadrul procesului de implementare trebuie să se țină cont de diferențele existente între un spațiu geografic și cultural și altul și între o bibliotecă și alta. Alegerile făcute de bibliotecile românești trebuie să considere condițiile specifice concrete, fapt ce influențează modul de percepere, de deschidere față de atitudinea de marketing, precum și alegerile privind implementarea acestora.

Bibliotecile trebuie să cunoască utilizatorii și cerințele lor ca și cum ar fi cercetători de piață, căutând să depisteze și să înțeleagă segmente de piață diferite din punct de vedere al valorilor, nevoilor și motivațiilor, dar trebuie și să înțeleagă valoarea informației în viața de zi cu zi.

Economia pentru profit conduce lumea la acest început de secol XXI și, implicit, instituțiile bibliotecare și ofertele lor de produse și servicii. Bibliotecile publice sunt supuse și ele acestui fenomen, iar întrebarea care se ridică este ce posibilitate are biblioteca publică să-și concilieze misiunea de serviciu public și noțiunea de gratuitate cu ideea de profit. Totuși, experiența statelor occidentale arată că informația ca bun public are susținători puternici, bibliotecile, centrele de informare, institutele de documentare neputând fi înlocuite cu structuri ce au ca baza ideea de profit.

Robert Coravu (13) consideră evoluția rapidă a mediului tehnologic și finanțarea, respectiv autofinanțarea factorii ce determină implementarea cu succes și în cadrul bibliotecilor românești a principiilor marketingului.

Și bibliotecile publice au fost atrase de noua tehnologie, influențate de prețurile în creștere, de restricțiile bugetare și de complexitatea muncii, progresul tehnologic producând modificări substanțiale la nivelul posibilităților de stocare și al facilităților de regăsire a datelor. Tehnologia constituie pentru bibliotecile publice un adevărat panaceu, înzestrându-le cu multiple posibilități de prelucrare a informațiilor și publicațiilor, deși principalul scop al managementului informațiilor reprezentat de culegerea, prelucrarea, memorarea, regăsirea și transmiterea informațiilor este îndeplinit în mediul bibliotecilor publice, independent de gradul de implementare

al noilor tehnologii în cadrul acestora.

Tehnologia oferă cel mai important instrument în ceea ce privește problemele legate de mânăuirea datelor, stocare, acces, căutare, regăsire și relaționare, fapt ce a accentuat funcția bibliotecii publice de centru informațional, de resursă pentru cercetare. Automatizarea și tehnologia aferentă permit stocarea unui număr mare de date, iar prin telecomunicații și rețele biblioteca are un acces tot mai larg la bazele de date externe. Considerând faptul ca tehnologia modernă costă, se evidențiază discrepanța dintre necesitățile bibliotecii și resursele financiare de care dispune.

Dezvoltarea pieței informațiilor depinde de factori politici, economici, istorici, sociali și culturali, iar administrațiile diferă din punct de vedere al naturii și gradului implicării lor în difuzarea informațiilor, domeniul informării neputându-se dezvolta fără un sprijin serios din partea statului.

Costul accesului la sursele de informare reprezintă o problemă importantă. Utilizatorul plătește bibliotecii un cost, în schimbul plății primind un produs sau serviciu. Costul utilizatorului reprezintă pentru bibliotecă un beneficiu, iar marketingul facilitează astfel de schimburi. Majoritatea categoriilor de utilizatori ai bibliotecii nu au mijloacele necesare pentru a-și asuma astfel de cheltuieli (persoanele în vârstă, șomerii, elevii, studenții) în condițiile actuale ale crizei, ale nivelului de trai scăzut al populației, iar biblioteca trebuie

■ Marketingul de bibliotecă publică. Evoluția și implementarea marketingului în bibliotecile românești ■

sa țină seama, mai mult decât oricând, de rolul său social și cultural, gratuitatea fiind, astfel, necesară.

Bibliotecile se văd nevoite să caute noi metode și strategii de finanțare în condițiile lipsei sau insuficienței fondurilor și subvențiilor. Conturarea cadrului legislativ corespunzător fluidizează schimbul de informații, fapt ce permite acestor instituții efectuarea propriilor alegeri din punct de vedere al operațiunilor financiare, comercializarea serviciilor devenind o alternativă și pentru bibliotecile românești.

Noile tehnologii de informare și telecomunicații modifică investițiile bibliotecilor, iar pe măsură ce se investește mai mult, numărul informațiilor crește și serviciile devin mai rapide. De aici rezultă nevoia bibliotecilor publice de a-și întări finanțarea prin intermediul unor noi metode și strategii.

Deși tradiția impune o gratuitate deplină a serviciilor, bibliotecile publice pot introduce noțiunea de servicii plătite, comercializarea acestora reprezentând primul pas spre economia de piață, dar ideea de informație ca marfă nu trebuie să îndepărteze biblioteca de rolul și activitatea sa și nici de utilizatori, biblioteca reprezentând o sursă de informare și un spațiu cultural cu posibilități formativ-morale de netăgăduit.

Totuși, resursele bibliotecii publice nu pot fi realizate din activități proprii fără a afecta funcția fundamentală a instituției și dreptul cetățeanului la informare gratuită și la cultură. Bibliotecile publice ca instituții de cultură au nevoie de sub-

venții, principiul autogestiuunii nefiind valabil în cazul lor, dar nici subvențiile alocate de stat sau de alte organe de finanțare nu pot asigura nivelul necesar satisfacerii nevoilor utilizatorilor prin intermediul serviciilor de bibliotecă.

Bibliotecile nu percep informația ca marfă, deși utilizatorul este pregătit să plătească mulți bani pentru o informație unică. În condițiile economiei de piață devine necesară culegerea și crearea informațiilor care pot deveni marfă, puține biblioteci din societatea noastră dispunând de asemenea informații.

Bibliotecile publice trebuie să-și sporească resursele prin introducerea metodelor moderne de marketing ce vizează extinderea ariei lor de preocupări comerciale cu condiția ca veniturile rezultate să reprezinte resurse suplimentare pentru îmbunătățirea activității bibliotecilor, nicidecum o limitare sau retragere a subvențiilor publice sau a instituțiilor și organismelor de finanțare.

Prin intermediul metodelor de marketing se poate interveni în ajustarea ofertei de produse și servicii prin informatizare și automatizare, îmbunătățirea fișierelor, asocierea la servicii naționale și internaționale, concomitent cu utilizarea informației pe grupuri de utilizatori. Se impune în acest sens îmbunătățirea ofertei, dar și implementarea unei comunicații adecvate pentru a face cunoscute resursele bibliotecii în vederea atragerii de noi grupuri de utilizatori.

Gândirea de marketing în cazul bibliotecii publice impune

găsirea clienților, a utilizatorilor care vor să folosească informația strânsă în colecțiile sale și nu doar aranjarea la raft a colecțiilor legate, iar viziunea unui viitor atât de dificil determină bibliotecile publice să considere orice soluție referitoare la modul în care trebuie să funcționeze cu eficiență maximă. Schimbările dramatice în ceea ce privește condițiile financiare ale bibliotecilor publice determină abordarea tipică economiei de piață a activităților, produselor și serviciilor lor, rezultând astfel necesitatea autojustificării.

Conceptul de marketing al fiecărei biblioteci trebuie să fie elaborat ținând cont de condițiile locale. Un program de marketing bine gândit pentru biblioteca publică are ca rezultat servicii publice îmbunătățite, concentrate asupra nevoilor și motivațiilor grupurilor țintă deservite de bibliotecă, dar și eficiență crescută în realizarea misiunii bibliotecii prin revizuirea permanentă a programului de marketing.

Încercările de a transfera experiențele sistemelor occidentale nu sunt eficiente în lipsa unei analize lucide a posibilităților și necesităților bibliotecilor românești. Este evident faptul că bibliotecile românești au jucat și joacă un rol important în relansarea pieței informațiilor, dar și că potențialul lor nu trebuie înlocuit cu structuri bazate prioritar pe profit. Adoptarea ideii de tarif pentru serviciile de bază - acces, împrumut de publicații, împrumut interbibliotecar, multiplicare xerox - nu reprezintă decât un prim pas în cadrul

■ Marketingul de bibliotecă publică. Evoluția și implementarea marketingului în bibliotecile românești ■

unui program de marketing coerent. În aceeași ordine de idei, chiar dacă opțiunea bibliotecilor românești ar fi gratuitatea, principiile marketingului ar putea fi implementate și integrate cu succes. Preocupările privind îmbunătățirea accesului utilizatorilor la documente și ameliorarea diseminării informațiilor se regăsesc și în marketing, cu singura diferență că se realizează metodic, perseverent și integrat într-un program de marketing.

Încă nu putem vorbi de marketing în structurile infodocumentare de la noi. Condițiile actuale sunt dificile, iar bibliotecile se confruntă cu o problemă spinoasă, aceea de a face mai mult cu mai puțin și chiar cu din ce în ce mai puțin. Rezolvări, soluții nu poate da nimeni, dar exemplul unor biblioteci din străinătate care au găsit oportunități tocmai în situații de criză și și-au luat destinul în mâini, schimbându-și viitorul, merită a fi menționat și studiat, dacă nu chiar și urmat. Dacă biblioteca publică va continua să facă mai mult cu mai puțin - pe măsură ce bugetele cresc doar puțin, rămân aceleași sau chiar sunt micșorate - nu îi va stimula pe ordonatorii principali de credite să îmbunătățească bugetul acesteia, dimpotrivă, acțiunea sa provocând tocmai răspunsul opus, ceea ce pune biblioteca publică în situația de a nu avea pe cine să învinovățească decât pe ea însăși.

Dacă bibliotecile publice românești, ca specialiste în informare, nu preiau inițiativa pentru a schimba situația și implicit soarta, aceasta va fi

realizată de structurile de care depinde biblioteca, de către forurile tutelare care nu știu multe lucruri despre ceea ce reprezintă biblioteca pentru comunitatea din care face parte și nici despre activitatea sa, prin tăierea fondurilor și subvențiilor. Herb White a avertizat bibliotecile cu aproximativ 16 ani în urmă în *Library Journal* din 15 septembrie 1992: „Nu vom avea niciodată sprijinul convenit pentru biblioteci din partea autorităților publice până când vor înțelege faptul că fondurile sărace au ca rezultat biblioteci nesatisfăcătoare”. Acesta este un avertisment căruia trebuie să i se acorde încă atenție de către bibliotecile publice din România (14).

Controlul întregii activități a bibliotecii publice vizează resursele umane, materiale și cele de informare, controlul financiar fiind fundamental datorită constrângerilor bugetare cu implicații directe și imediate asupra celorlalte resurse. Bibliotecile publice sunt în subordinea Consiliilor Județene și a Consiliilor Locale în țara noastră, iar direcțiile județene pentru cultură, culte și patrimoniu cultural controlează îndeplinirea obiectivelor acestora și respectarea legislației în vigoare privind bibliotecile.

Posibilități privind implementarea marketingului la nivelul bibliotecilor publice românești există, trebuie doar să se conștientizeze importanța marketingului ca mod de abordare și apoi să se aplice efectiv. Valorizarea întregului potențial al bibliotecii din perspectiva marketingului ajută la observarea numeroaselor oportunități

pentru promovarea colecțiilor și serviciilor.

Implementarea principiilor marketingului este de dorit și posibilă în cazul bibliotecilor publice românești în condițiile în care are loc o redefinire a misiunii, concomitent cu aplicarea unei strategii în aval - ce privește utilizatorii în calitatea lor de clienți - și în amonte - ce privește forul tutelar, finanțatorii în calitatea lor de furnizori.

Printre efectele principale ale implementării marketingului în biblioteca publică la nivelul colecțiilor și serviciilor putem considera calitatea, accesibilitatea, diversificarea și modernizarea, raționalizarea, adaptabilitatea, adresabilitatea, de aici rezultând o relație radical îmbunătățită dintre oferta de produse și servicii de bibliotecă publică și cererea în continuă schimbare a utilizatorului.

Un aspect căruia bibliotecile publice sunt nevoite să-i acorde atenție pentru a putea funcționa la standarde înalte este fundamentarea principiilor și instrumentelor de marketing în direcția calității ofertei, în sensul garantării satisfacției utilizatorului și astfel a realizării unei relații de durată cu acesta. Marketingul de bibliotecă poate deveni - prin conjugarea sa cu calitatea ofertei și prin întreaga lui orientare spre binele utilizatorilor, al comunității și al societății în general - marketing societal, conferind angajare publică bibliotecii.

Problema cea mai importantă în activitatea de dezvoltare a colecțiilor este accesibilitatea. Pentru cei implicați în intermedierea info-documentară

■ Marketingul de bibliotecă publică. Evoluția și implementarea marketingului în bibliotecile românești ■

și implicit pentru bibliotecă, accesul la informație într-o manieră adecvată, în orice moment, capacitatea de a transfera acea informație pentru a fi prezentată și procesată când și unde este necesar, a devenit măsura eficienței și calității activității desfășurate.

Realitățile socio-culturale impun o delimitare clară a relațiilor într-o dinamică permanentă cu colectivitatea, adaptarea demersului bibliotecii publice prin diversificarea produselor și serviciilor atât culturale, cât și informaționale. Diversificarea serviciilor trebuie să mizeze pe faptul că încă de la înființarea ei, biblioteca publică este prin excelență deținătoarea documentelor primare, particularizându-se în acest mod în contextul celorlalte instituții culturale și sisteme informaționale.

Biblioteca publică se simte nevoită în măsură tot mai mare să se preocupe și de îmbunătățirea colecțiilor sale prin intermediul unor noi purtători de informație (multi-media, în special) și să asigure accesul utilizatorilor la aceștia. Ea este solicitată să stocheze o cantitate mereu mai mare de informații (globale, parțiale sau individualizate) și să-și ajute utilizatorii în activitatea intelectuală de pusă prin diseminarea acestor informații deținute.

Pentru a fi mereu cu un pas înaintea cererii utilizatorilor, biblioteca publică trebuie să acopere aria culturală și editorială de care aceștia sunt interesați (tradițiile culturale, lucrări cu caracter monografic etc.), chiar dacă nu beneficiază de avantajele oferite de Legea 111/1995 a Depozitului Legal.

Bibliotecile publice dispun de diverse modalități de completare a colecțiilor de care dispun: contactul cu editurile, cu diverse firme particulare din comerțul de carte și nu numai, autori, instituții de învățământ superior, asociații culturale, organisme nonguvernamentale etc.

De câțiva ani sunt dezvoltate și răspândite din ce în ce mai mult abordări noi de definire, producție și ofertă documentară de servicii în lumea bibliotecilor la nivel mondial, raționalizarea colecțiilor și calitatea serviciilor reprezentând noi tendințe în domeniul biblioteconomiei.

Specialiștii și-au pus problema adaptării bibliotecii publice tradiționale la schimbările mediului tehnologic și la nevoile în continuă dinamică ale utilizatorilor încă din anii 80, considerând mai multe aspecte ce se dovedesc încă de actualitate: biblioteca va fi organizată sub forma unei colecții de materiale electronice pentru care va plăti anumite drepturi de acces sau toate bibliotecile publice vor avea acces la toate materialele în baza unei taxe; biblioteca va fi în măsură să ofere servicii, în calitate de intermediar, pe care utilizatorii nu le pot accesa prin intermediul propriilor terminale; cum va selecta și actualiza materialele electronice biblioteca.

În trecut, imaginea bibliotecii publice era asociată cu așa zisa elită intelectuală, dar în societatea contemporană integrarea marketingului în cadrul acestei structuri are ca efect adresabilitatea largă a colecțiilor și serviciilor sale către toate categoriile socio-demo-

grafice ale colectivității, vizând satisfacerea cerințelor de lectură ale acestora. Azi se remarcă latura educațională a bibliotecii publice, valoarea sa formativă și informativă prin colecții și servicii pentru utilizatori de toate vârstele, fără discriminări de rasă, religie, naționalitate, limbă, statut social.

Biblioteca publică este o instituție deschisă tuturor și de aceea trebuie să sesizeze în permanență disfuncționalitățile ce apar în modul în care sunt satisfăcute nevoile de lectură de grup și individuale ale utilizatorilor, dinamica acestor nevoi fiind reflectată în toate circuitele funcționale ale instituției și în comportamentul de achiziționare al membrilor colectivității ce apelează la serviciile acesteia. De aici rezultă preocuparea majoră în scopul echilibrării, în măsură tot mai mare, a cererii informaționale a utilizatorilor (cultură, educare, instruire, divertisment etc.) cu oferta bibliotecii reprezentată de colecțiile sale de documente.

Biblioteca publică se integrează funcționalității complexe a celorlalte instituții componente ale sistemului cultural. Deși în societatea actuală și-au făcut apariția noi instituții și organizații ce folosesc diverse mijloace de comunicare, aceasta continuă să dețină un loc important prin încercările de diversificare și modernizare a demersului său informațional și comunicațional.

Concurența dintre biblioteca publică și aceste instituții și organizații nu este de eliminare, manifestându-se doar în modul de distribuție și redistribuire a bugetului de timp al utilizato-

■ Marketingul de bibliotecă publică. Evoluția și implementarea marketingului în bibliotecile românești ■

rilor acordat preocupărilor intelectuale, de aici rezultând necesitatea colaborării și integrării cu toate elementele sistemului educațional și informațional. Biblioteca publică este instituția care, alături de celelalte componente ale sistemului cultural, polarizează o multitudine de interese intelectuale din rândul colectivității, în principal datorită colecțiilor sale și mai ales a caracterului enciclopedic al acestora. Ea devine tot mai mult un complement de neînlocuit al acestor instituții și organizații cu rol în educația permanentă.

Instituție publică prin adreșabilitate și caracterul enciclopedic al colecțiilor sale, biblioteca publică reprezintă centrul permanent al intereselor de lectură ale tuturor membrilor unei colectivități. Totuși, datorită posibilităților materiale limitate comparativ cu oferta editorială, ca și a posibilităților reduse de stocare, prelucrare și valorificare la nivelul cerințelor actuale, marketingul bibliotecii ca structură non-profit impune complementaritatea cu colecțiile altor biblioteci, indiferent de tipul acestora, precum și cu alte surse apropiate ca structură ce dețin informații de interes pentru utilizatori.

Tot în această direcție, datorită presiunilor social-culturale, a cerințelor în continuă schimbare ale utilizatorilor și a schimburilor social-culturale, biblioteca publică se vede nevoită să apeleze și la alți parteneri din cadrul sistemului de informare și documentare (centre de calcul, edituri și alți creatori de baze de date) din dorința de a răspunde eficient

cerințelor de lectură.

Pentru a răspunde acestui deziderat, biblioteca publică trebuie să-și sincronizeze demersul propriu cu cel al altor instituții de cultură și organizații nonguvernamentale, acționând în mod sistematic în direcția integrării activității sale cu celelalte instituții cultural-educativ-informative care deservesc colectivitatea. Relația ei cu aceste instituții este complexă, atât sub aspectul contribuției bibliotecii publice cât și a poziției ei de beneficiar al acestora.

Posibilitatea din ce în ce mai mare a accesului rapid, în orice moment și din orice locație la informație stabilește obiective și perspective noi pentru bibliotecile publice din punct de vedere al tehnologiei digitale. Acest fenomen impune eforturi și preocupări în vederea identificării funcțiilor pe care biblioteca le poate îndeplini într-o societate în care comunicarea de natură electronică devine principalul canal de informare. Proiectul este destul de complex, întrucât mutația la nivelul bibliotecilor de la depozitarea de cărți la depozitarea computerizată se va face lent și va fi costisitoare, impunându-se o cooperare și o folosire în comun a resurselor. Acest fapt va duce la extinderea rețelelor computerizate de biblioteci, ceea ce va avea ca rezultat transformarea bibliotecii într-un centru de informare pe măsura reducerii costurilor pentru comunicarea datelor, fiind posibil pentru tot mai multe biblioteci de dimensiuni reduse să se racordeze la rețelele naționale și internaționale.

Editorul Tom Dunne, la BookExpo America în iunie 2007, afirma: „Bibliotecile reprezintă, probabil, clientul nostru secund cel mai mare după librării”.

Există multe obstacole care deconectează editorii și biblioteca publică. În opinia Norei Rawlinson, fost editor al revistei Library Journal, mulți editori încă mai cred că bibliotecile publice nu achiziționează mai multe exemplare ale aceluiași titlu. Bibliotecile publice influențează foarte mult soarta cărților care nu se bucură de prea mult succes, cumpărând multe copii ale cărților de mare succes. Ele cumpără multe exemplare de cărți, nu doar titluri noi, ci și pentru a înlocui exemplarele vechi, uzate, murdare, fără ca editorii să observe modul în care bibliotecile influențează vânzările de carte dincolo de cele mai bine cotate cărți.

Cu aproximativ 14 ani în urmă, Barbara Hoffert (Library Journal - 1 septembrie 1993) a realizat un reportaj în care un editor a fost surprins să audă că bibliotecile publice urmăresc cât de bine este primită cartea unui autor pentru a decide dacă o vor achiziționa pe următoarea. Și astăzi editorii rămân surprinși, instrumentele pe care bibliotecile publice obișnuiesc să le folosească pentru a decide ce și cât să achiziționeze devenind mult mai sofisticate.

Bibliotecile nu fac afaceri din vânzarea cărților, dar fac afaceri prin susținerea și promovarea fiecărei cărți. „Bibliotecile”, consideră fostul editor Library Journal - Nora Rawlinson, „prezintă potențial

■ Marketingul de bibliotecă publică. Evoluția și implementarea marketingului în bibliotecile românești ■

pentru a fi următorul mare mijloc de promovare pentru edituri”, prin simplul fapt că aduc cititorii către cărți.

Din punct de vedere teoretic, bibliotecile nu se află în situație de piață, creșterea numărului utilizatorilor neavând ca efect creșterea încasărilor, contrar firmelor private. De aici rezultă cooperarea ca tendința structurală a profesiilor biblioteconomice, termeni ca acorduri, parteneriat fiind mai potriviți acestor structuri.

Relația bibliotecă publică - rețea de biblioteci publice - colectivitate trebuie să funcționeze cât mai bine în scopul realizării principiilor formative și informaționale, biblioteca publică fiind, ca instituție socio-culturală, parte componentă a rețelelor de biblioteci.

„Strategia Națională de Dezvoltare a Bibliotecilor în perioada 2004-2007” a prezentat o diagnoză a mediului intern și extern în care bibliotecile își desfășoară activitatea și a stabilit obiectivele generale, precum și pe cele specifice pentru fiecare tip de bibliotecă ce reprezintă parte integrantă a sistemului național. Unul dintre obiectivele specifice bibliotecilor publice a fost perfecționarea sistemului de măsurători și de indicatori de performanță care să faciliteze evaluarea bibliotecilor publice în funcție de gradul de satisfacere a cerințelor utilizatorilor, standardele naționale și internaționale și performanțele bibliotecilor publice europene (15).

Primul sistem național complex de colectare anuală a datelor statistice privitoare la biblioteci, inițiat de „Institutul

Național de Statistică și Studii Economice” permite atât o mai corectă evaluare a performanțelor, cât și participarea la sisteme similare internaționale (cel al UNESCO, LIBECON, de exemplu).

Raportul Statistic Anual prezintă un instrument util centralizării datelor referitoare la problematica complexă a bibliotecii, presupunând evaluarea activității fiecărei biblioteci sau a unor rețele, justificarea necesarului de resurse și analiza indicatorilor de performanță propuși prin programele proprii de funcționare a secțiilor, filialelor și a instituției în ansamblul său.

În țara noastră există o lacună din punct de vedere al informațiilor statistice despre biblioteci, inclusiv despre bibliotecile publice, ceea ce îngreunează procesul evaluării progresului și al constatării disfuncționalităților. Acest fapt se constată și în cazul altor țări central și est europene, ceea ce a determinat apariția în Europa a unei preocupări deosebite în ceea ce privește elaborarea unui model de raportare aplicabil în toate țările, având drept rezultat compararea internă și internațională în raport cu aceleași criterii și stabilirea strategiilor la nivel național pentru bibliotecile publice.

În ceea ce privește măsurarea activității bibliotecilor publice, în România este cunoscut Programul Național Performanțe Românești în Bibliotecile Publice (16) - PROBIP - 2000. Acest program a urmărit evaluarea rezultatelor bibliotecilor publice prin intermediul instrumentarului specific. Preo-

cupările pentru evaluarea performanței au devenit prioritare pentru biblioteci în momentul în care condițiile economice au impus un control mai riguros al resurselor și justificarea serviciilor, ceea ce a condus la elaborarea unor standarde naționale pentru indicatorii de bibliotecă și propunerea unor indicatori de performanță pentru bibliotecile publice românești.

Acest tip de statistică este necesară deoarece România se caracterizează în continuare prin date insuficiente despre biblioteci, făcând imposibilă comparația, lipsa datelor financiare, colectarea manuală a datelor în mare parte, lipsa criteriilor de selecție și compilare a datelor și evaluări care nu sunt orientate spre rezultate și spre satisfacția utilizatorilor.

Obiectivele acestui program au fost: stabilirea și aplicarea unui set de măsurători și indicatori de performanță pentru evaluarea activității de bibliotecă; realizarea și utilizarea unui nou tip de statistică națională care să cuprindă și date financiare; stabilirea datelor statistice care trebuie raportate și a sistemului de colectare a lor.

Printre factorii care au determinat apariția nevoii de evaluare a performanței în cadrul bibliotecilor publice românești se numără: necesitatea obținerii de resurse, ce presupune gândirea activității în termenii economiei de piață în vederea justificării solicitărilor și lipsa unor instrumente de comunicare cu finanțatorii (autoritățile care finanțează trebuie la rândul lor să justifice resursele alocate bibliotecilor,

■ Marketingul de bibliotecă publică. Evoluția și implementarea marketingului în bibliotecile românești ■

trebuie să aibă criteriile de apreciere atunci când decid destinația banilor publici); nevoile utilizatorilor pentru servicii noi de informare, pentru dezvoltarea și optimizarea celor existente, pentru calitatea serviciilor; utilizatorii sunt mai pretențioși și așteaptă mai mult de la bibliotecă; volumul mare de informație publicată; necesitatea integrării cu bibliotecile europene ce presupune armonizarea cu practicile și standardele europene, fapt ce ne conferă posibilitatea comparării.

Obiectivele principale ale studiilor ce privesc măsurarea activității trebuie să pornească de la două standarde internaționale - ISO 2789 pentru statistica de bibliotecă și ISO 11620 pentru indicatori de performanță și de la experiența practică din România:

- stabilirea unui set de indicatori de performanță de bază, aplicabili în toate bibliotecile publice și obligatorii, dar și a unui set de indicatori suplimentari pe care managerii de bibliotecă publică să-l utilizeze în funcție de obiectivele și interesele specifice;

- realizarea unei statistici naționale și stabilirea modelului general al acesteia care să ajute la evaluarea activității de bibliotecă publică în funcție de cerințele managementului european și a necesarului de resurse, determinarea tendințelor și facilitarea comparațiilor prin calcularea indicatorilor de performanță și corelarea standardelor și reglementărilor românești cu cele europene.

Considerând comunitatea pe care o deservește și complexitatea demersului său cul-

tural și social în care există activități greu de cuantificat, bibliotecă publică folosește datele cantitative pentru o viziune globală asupra rezultatelor, având posibilitatea detalierii unor aspecte legate de dinamica subansamblurilor sale (secții, servicii) și a relației dintre ele în scopul îmbunătățirii performanțelor sale. Pe baza acestor date, bibliotecă publică se va axa pe acele subansambluri care s-au dovedit viabile, dinamice și pe crearea acelor care sunt cerute de comunitate, fără a pierde nicio clipă din vedere scopul său, obiectivele stabilite, resursele disponibile și diversitatea situațiilor și a condițiilor locale.

Performanța bibliotecii publice implică dimensiuni multiple și totuși continuăm să evaluăm numai ceea ce este ușor. O temă comună în cadrul clasificărilor este numărarea cărților și bugetelor pentru colecții, dar se impune tot mai mult schimbarea acestor metode perimate ce consideră doar intrările-ieșirile. Trebuie să considerăm satisfacția utilizatorului, utilizarea electronică a datelor, precum și activitățile, evenimentele, cursurile, seminariile și inițiativele ce depășesc granițele clasice ale acestui domeniu.

Problema cea mai mare este cea privind compararea continuă a merelor cu perele și ignorarea cireșelor și a portocalelor, din necesitatea găsirii de noi modalități pentru a măsura eficacitatea. Trebuie să ascultăm și să reacționăm la nevoile utilizatorilor noștri mai mult decât să le satisfacem pe cele proprii.

Uniunea Europeană a lansat diferite programe în ideea dezvoltării industriei informației în țările membre, iar bibliotecile, ca cele mai stabile structuri info-documentare, sunt direct vizate din punct de vedere al conceperii strategiilor și obiectivelor conforme cu țările Uniunii Europene, dar și cu realitățile socio-economice din România.

Un raport realizat de Americans for Libraries Council (ALC) - „Worth Their Weight: An Assessment of the Evolving Field of Library Valuation” (17), urmărește atent sporirea efortului de cuantificare a valorii bibliotecilor, după cum a reieșit din rezumatele a 17 studii de evaluare și influență și care indică analize mai bune pentru viitor, proiect finanțat de Bill și Melinda Gates Foundation. Coautorii Susan Imholz, consultant la ALC și Jennifer Weil Arns de la Universitatea din Carolina de Sud, Facultatea de Biblioteconomie și Știința Informației menționează: „În timp ce domeniul evaluării bibliotecii este încă insuficient dezvoltat, am observat câteva tendințe dominante”, considerând că domeniul devine tot mai complex, avansând de la chestionarele simple la cercetările complexe și de la aprecierile economice simple cost/beneficiu la algoritmi și previziuni economice complexe.

Totuși, domeniul este într-o oarecare măsură mai puțin dezvoltat și autorii recomandă un mediu mult mai formalizat pentru cercetători, bazat pe Internet în scopul transmiterii de informații și instrumente

■ Marketingul de bibliotecă publică. Evoluția și implementarea marketingului în bibliotecile românești ■

pentru realizarea unor studii mai complexe în viitor.

Mulți specialiști subscriu opiniei autoarelor raportului ALC, sugerând faptul că cercetătorii ar trebui să urmărească studiile din domenii asemănătoare, inclusiv artele, mediul înconjurător și educația (18).

Se impune în măsură tot mai mare să fim la curent și să știm cât mai multe lucruri despre colecțiile și serviciile de bibliotecă, despre tehnicile și instrumentele bibliotecare și de marketing, despre publicul utilizator ale cărui nevoi le deservim, despre spațiul geografic în care ne desfășurăm activitatea, să cunoaștem evenimentele prezente, dar și tendințele principale spre care se îndreaptă biblioteconomia, marketingul și societatea noastră. Este vital să fim la curent cu tot ce se petrece în viața economică, culturală și socială și să ne concentrăm atenția și asupra produselor și serviciilor oferite de bibliotecile din țară și din străinătate, din rețeaua bibliotecilor publice și din celelalte sisteme.

NOTE ȘI BIBLIOGRAFIE

1. **MURPHY, Kurt R.** Marketing and library management. În: *Library administration and management*, an 5, nr. 3, 1991, p. 55.
2. **BAKEWEL, Ken.** Editorial. În: *Library Management*, an 13, nr. 4, 1992, p. 1.
3. **KEANE, M.** Marketing and librarianship: yin and yang or uneasy bedfellows? În: *Australian Library Journal*, an 39, nr. 2, 1990, p. 116-126.
4. **BORJA DE MOZOTA, Brigitte.** Esquisse d'un model de

conception marketing de la documentation. În: *Documentaliste. Science de l'information*, an 34, nr. 1, 1997, p. 3-12.

5. **CIORCAN, Marcel.** *Relațiile bibliotecii cu publicul: sinteză documentară*. București: Editura Centrului pentru Formare, Educație Permanentă și Management în Domeniul Culturii, 1997.

6. **GIAPICONI, Thierry.** De la bibliothéconomie au management. În: *Bulletin des Bibliothèques de France*, an 43, nr. 2, 1998, p. 26-34.

7. **SAVARD, Rejean.** *Adapting marketing to libraries in changing and World Wide Environment*. Comunicare la a 63-a conferință IFLA, Copenhaga, sep. 1997. În: *Bulletin des Bibliothèques de France*, an 45, nr. 6, 2000, p. 109-110.

8. **NEUBAUER, Wolfram.** *Marketingul în biblioteci*. București: Editura Kriterion, 1998, p. 154.

9. <http://www.bcub.ro/continut/unibib/costache.php>. Accesat: iulie 2008.

10. *Ibidem*.

11. **CORAVU, Robert.** *Imaginea bibliotecii în mediul universitar: strategii de optimizare*. http://www.geocities.com/conanbibliotecarul/Comunicare_Brasov.rtf. Accesat: ianuarie 2008.

12. *Ibidem*.

13. *Ibidem*.

14. **FIALKOFF, Francine.** Too Clever by Half? White's words of warning are still relevant. În: *Library Journal*, 15 mai 2006.

15. **COMISIA NAȚIONALĂ A BIBLIOTECILOR.** *Strategia Națională de Dezvoltare a Bibliotecilor Publice în perioada 2004 - 2007*. <http://www.anbpr.org.ro>

16. Programul Național Performanțe Românești în Bibliotecile Publice - PROBIP - 2000 pentru monitorizarea performanței bibliotecilor publice în perioada 1998-2000, inițiat de Asociația Națională a Bibliotecarilor și Bibliotecilor Publice din România

(ANBPR), de Consiliul Directorilor din Bibliotecile Publice din România (CDBPR), program susținut de Ministerul Culturii și Cultelor. <http://www.anbpr.org.ro>

17. Raport al Americans for Libraries Council (ALC) - *Worth Their Weight: An Assessment of the Evolving Field of Library Valuation (Își merită investiția: O apreciere asupra dezvoltării domeniului evaluării bibliotecii)* - <http://www.actforlibraries.org/alcreports.php>.

18. **ODER, Norman.** Library Valuation Studies Get Look-Analysis points to increasing quality, need for further research. În: *Library Journal*, 15 iunie 2007.

Marcela Groza

Autoarea

Marcela Groza este bibliotecar la Biblioteca Facultății de Matematică din cadrul Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca

E-mail: marcelagroza@yahoo.com

„Singurul lucru de care ar trebui să ne fie frică este... frica însăși”

Franklin D. Roosevelt

„De cele mai multe ori suntem mai mult speriați, decât răniți; și suferim mai mult din cauza imaginației, decât din cauza realității”

Seneca

„Un mod de a trăi un viitor este de a crede că e inevitabil”

Richard Bach

1. Introducere

Suntem în perioada în care ne putem imagina o infrastructură, nativă în Internet, care permite aplicațiilor software să analizeze colecțiile digitale nu doar după cuvinte cheie și informații statistice dar și după conținut semantic. Pentru a atinge acest statut tehnologia WWW a avut nevoie de trei etape:

- Webul 1.0 (1994-2004) - acest retronim a fost introdus în 2004 pentru a desemna ceea ce a însemnat Internetul în această perioadă din punct de vedere tehnic, și anume pagini web statice și butoane în format gif.

- Webul 2.0 (2004-2006) - introduce o nouă abordare în dezvoltarea instrumentației tehnice și a designului web care are ca scopuri pe lângă stimularea creativității și partajarea informației, în primul rând facilitarea colaborării între utilizatori. Aplicațiile specifice au fost grupate în următoarele nivele: i) aplicații de nivelul 3 - presupun o colaborare doar pe Internet a agenților umani, având nevoie de depășirea unei mase critice pentru a avea

succes: eBay (1), Wikipedia (2), Skype (3), precum și toate aplicațiile de interacțiune socială sau blog); ii) nivelul 2 - aplicațiile pot opera offline, dar avantajele reies doar în cazul unui acces online (Flickr) (4); iii) nivelul 1 - operează offline, dar beneficiază de avantajele conexiunii online (iTunes) (5) și respectiv iv) nivelul 0, în care aplicațiile funcționează în ambele modalități (GoogleMaps) (6).

- Webul 3.0 (2006) - este termenul pe care inventatorul World Wide Web-ului, Tim Berners Lee, l-a introdus pentru a delimita o colecție revoluționară de tehnologii care urmăresc identificarea automată a conținutului semantic al documentelor online. Astfel de tehnologii deschid calea spre *Inteligența Artificială*, spre raționarea într-o manieră cvasi-umană asupra colecțiilor digitale. De aici și până la apariția și proliferarea e-bibliotecarilor nu mai rămâne decât un pas.

2. Sumarizarea automată a documentelor

Suntem de asemenea într-o perioadă în care tendința economiei globale este de a elimina pe cât posibil intermediarul. Dacă privim bibliotecarul ca intermediar între cititor și carte, existența lui pare amenințată, cu atât mai mult cu cât tehnologia oferă alternative din ce în ce mai eficiente. Problema abordată în continuare este în ce măsură automatizarea rolului de bibliotecar este fezabilă din punct de vedere tehnic. Una din sarcinile de bază ale bibliotecarului - indexarea - se realizează automat printr-o etapă inițială

de sumarizare a textului.

Sumarizarea automată este procesul de creare a unei versiuni mai scurte a textului de către un program software. De exemplu, Microsoft Word are incorporat o astfel de unealtă încă din 1997 în meniul *Tools-Summary*. Aplicațiile la care și-a dovedit deja utilitatea se referă la sumarizarea știrilor și expedierea rezumatului respectiv prin SMS sau WAP (*Wireless Application Protocol*); sau la prezentarea succintă a rezultatelor întoarse de motoarele de căutare (rezumatul paginilor relevante). Apariția acestei instrumentații tehnice are loc în anii '60 în Statele Unite, unde colecțiile digitale erau prea numeroase pentru a putea fi stocate în bazele de date disponibile la momentul respectiv. Ca urmare, rezumatele generate au fost cele stocate, catalogate ulterior de către bibliotecar și indexate digital.

Situația actuală este total diferită: capacitățile de stocare sunt ieftine și considerate ca fără limită prin proliferarea Internetului și a bazelor de date distribuite, iar colecțiile digitale sunt ubicue. Problema care se pune însă se referă la filtrarea informației și identificarea publicației relevante. Performanțele tehnice la care s-a ajuns în sumarizarea automată sunt relevante prin faptul că un rezumat reprezentând doar 20% din dimensiunea textului original este un surogat eficient al textului sursă. Sumarizarea automată a colecțiilor digitale poate fi împărțită din punct de vedere tehnic în două metode:

- *extragerea textului* presupune identificarea celor mai relevante pasaje pe baza unor date statistice și augmentarea acestor pasaje utilizându-se tehnici din procesarea limbajului natural. Pe baza lor este generat un rezumat non-redundant,

având proprietatea că pierderea de informație raportată la documentul sursă este minimizată;

- *abstractizarea textului* prezintă parsarea textului pe baza unor cunoștințe lingvistice. Textul este inițial reprezentat formal pe baza semanticii conținute. Având această reprezentare formală sunt identificate concepte care descriu mai concis aceeași informație. Identificarea conceptelor se realizează automat prin interogarea unor ontologii, în care diferite domenii ale realității sunt formalizate (se utilizează OWL - *Ontological Web Language*) și publicate pe Web. Aceste ontologii se adresează în primul rând agenților software, deși motoarele de căutare precum Swoogle (*Sematic Web - oogle*) au fost construite pentru căutățile efectuate de agentul uman.

Ambele metode iau în considerare următoarele dimensiuni ale problemei:

1. Textul sursă: în funcție de numărul de documente căroră le este generat sumarul (documente unice/multiple), de genul textului inițial (știre, carte, articol de revistă), de specificitatea documentului sursă (text general sau un domeniu specific), sau de lungimea textului inițial (documentele peste 50 de pagini sunt considerate lungi);

2. Scopul: rezumatul generat poate avea diferite roluri specifice (alertă, previzualizare, informare) sau se adresează unei audiențe țintă în funcție de cum este configurat rezumatul;

3. Formatarea: rezumatul rezultat poate reprezenta un text (extras, abstract) sau poate apărea în format tabelar. De asemenea, poate avea fie caracter neutru, fie evaluativ.

Deși există sisteme de evaluare automată a acurateței rezumatelor generate (SEE -

Summary Evaluation Environment, SweSum - sumarizator de texte în limba suedeză, ROUGE), ultimile tușe ale abstractelor aparțin încă agentului uman.

Una din consecințele automatizării sarcinilor bibliotecarului constă în uniformizarea serviciilor oferite utilizatorilor. În prezent, nivelurile de pregătire și de competență ale bibliotecarilor variază, iar factorii care contribuie la aceste inegalități includ: tipul instituției în care bibliotecarul își desfășoară activitatea, fondurile financiare disponibile, obiectivele și prioritățile instituției sau deschiderea managerilor spre nou (8). Un produs software specializat pe catalogare automată asigură o acuratețe constantă a procesului respectiv, cu avantajul suplimentar al garantării promptitudinii procesului de catalogare și indexare. Această promptitudine este cu atât mai importantă cu cât, în general, interesul și rata de consultare a unei publicații sunt mai ridicate imediat după publicarea respectivului document.

3. Dialogând cu bibliotecarul virtual

Un alt aspect tehnologic se referă la recunoașterea de către un sistem software a comenzilor vocale pe care utilizatorul le poate adresa. Serviciile bibliografice care sunt fezabile pentru utilizarea facilităților de recunoaștere a vorbirii sunt următoarele: accesul la sistemul OPAC (*On-line Public Access Catalog*), selectarea publicațiilor sau acordarea împrumutului. Practic, sistemul afișează un meniu de cuvinte cheie, în funcție de context, pe care utilizatorul le poate rosti în fața unui microfon. Pe baza recunoașterii acestor termeni sis-

temul reacționează corespunzător, oferind un răspuns în limbaj natural (figura 1).

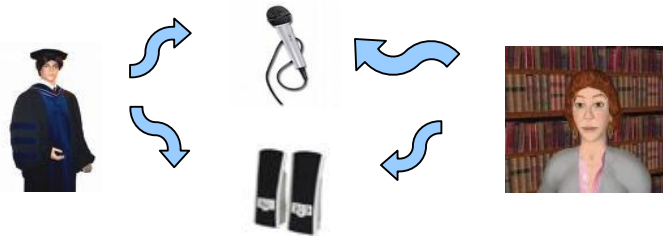

Figura 1. Bibliotecarul virtual poate recunoaște comenzile vocale ale utilizatorilor

Un exemplu de bibliotecar virtual este Lillian (9). Întrebările la care acesta poate răspunde sunt sub forma următoarelor șabloane comunicative: „Există o bibliotecă în apropiere de ...?”, „Există cartea... în biblioteca ...?”, „Cine a scris ...?”, „Despre ce este vorba în ...?”, „Cu ce se aseamănă ...?”, „Ce altceva a mai scris ...?”, „Dă-mi toate cărțile scrise de ...?”. Se poate observa că la o parte din aceste întrebări un bibliotecar uman nu ar putea răspunde cu acuratețe constantă.

Alte exemple elocvente se referă la bibliotecarii virtuali din Second Life (10), mulți dintre aceștia fiind „angajații” virtuali ai unor biblioteci universitare. În general sunt specializați pe diferite domenii ca: drept, medical, science fiction. Galileo Law Directory, Health InfoIsland Medical Library, Montclair State University Second Life Library, ICT Library, IBM library, Kuhrang Public Library, Genealogy Research Library, Talis Library SciFi Portal sunt câteva exemple de colecții digitale prin care interfața este realizată de avatari cu rol de bibliotecar virtual. Lectura publicațiilor respective se realizează într-un mediu grafic computerizat corelat subiectului cărții. Și pentru a da frâu

imaginației, în continuarea acestei idei ne putem imagina o lume în care o animație specifică este generată pe măsură ce cartea este răsfoită în funcție de conținutul semantic al paginii curente. Un avantaj al colecțiilor digitale specializate pe un domeniu constă în faptul că ele contribuie la crearea unui spațiu în care utilizatori cu interese asemănătoare stabilesc interacțiuni sociale în spiritul Webului 2.0. Aceste interacțiuni sunt susținute la nivel tehnic de forumurile sau blogurile asociate de obicei acestor biblioteci digitale. Bibliotecile universitare, care au drept cititori-șintă un public familiarizat cu navigarea internautică format preponderent din studenți, se bucură de un număr ridicat de accesări online în Second Life.

3. Concluzii

S-a ajuns la un nivel în care specializarea informației științifice și cantitatea de informație sunt atât de mari, încât bibliotecarul face cu greu față cerințelor de catalogare și indexare exactă a publicațiilor. În acest context, o opțiune spre care societatea informațională va evalua va fi cea în care rolul bibliotecarului va fi de monitorizare și validare a rezultatelor unor produse software cărora operațiile specifice le-au fost

transferate. În această lucrare am trecut în revistă o serie de tehnologii emergente care susțin convergența bibliotecilor spre o astfel de realitate virtuală. Însăși apartenența tradițională a bibliotecilor la filonul istorico-filosofic pare amenințată din această perspectivă a tehnologiei informației.

NOTE ȘI BIBLIOGRAFIE

1. <http://www.ebay.com>. Accesat: 7 iulie 2008.
2. <http://www.wikipedia.org>. Accesat: 7 iulie 2008.
3. <http://www.skype.com>. Accesat: 7 iulie 2008.
4. <http://www.flickr.com>. Accesat: 7 iulie 2008.
5. <http://www.apple.com/itunes>. Accesat: 7 iulie 2008.
6. <http://maps.google.com>. Accesat: 7 iulie 2008.
7. **LUNGU, Camelia**. Industria cărții își caută propriul iTunes. În: *Comunicații Mobile*, 2005. <http://www.comunic.ro>. Accesat: 7 iulie 2008.
8. **PORUMBEANU, Octavia-Luciana**. *Utilizatorii și intermediarii de informații și documente în epoca contemporană*. București: Editura Universității din București, 2003.
9. <http://www.daden.co.uk/chatbots/livebots/lillian>. Accesat: 7 iulie 2008.

RECENZII

BULUȚĂ, Gheorghe;
PETRESCU, Victor.

Bibliologie românească: idei, portrete, controverse.

Târgoviște: Bibliotheca, 2008.

283 p.

ISBN 978-973-712-383-1

(Colecția *Universitaria*.

Informare - Comunicare)

Pe data de 22 octombrie 2008, domnul Gheorghe Buluță mi-a dăruit - după bunul său obicei - ultima sa carte, pe care a scris-o, de această dată, împreună cu domnul Victor Petrescu. Trebuie spus, încă de la început, că domnii Gheorghe Buluță și Victor Petrescu se numără printre cei mai activi cercetători contemporani ai fenomenelor *carte și bibliotecă* din România.

În discuția pe care am avut-o cândva cu domnul Buluță, Domnia Sa mi-a mărturisit că scrie despre lucrările tuturor, dar mai puțin alții scriu despre lucrările sale. I-am promis atunci că voi scrie despre viitoarea sa carte și iată că a venit acel moment. I-am spus de intenția mea și redactorului șef al „Revistei Române de Biblioteconomie și Știința Informării”, domnului Robert Coravu, care, înainte de vacanța de Crăciun, mi-a spus că nu tipărește ultimul număr al revistei noastre până când nu primește recenzia în cauză. Așa încât am început să citesc lucrarea domnilor Buluță și Petrescu cu multă luare-aminte în cele două săptămâni de vacanță.

Pentru a scrie credibil despre o carte, după părerea mea, îți trebuie cel puțin trei lucruri: pricepere profesională, capaci-

tate de analiză și sinteză și multă obiectivitate. Mă voi strădui să respect aceste principii, ținând seama că o recenzie călduță nu ajută pe nimeni iar în domeniul nostru, ar trebui să existe o dezbatere de idei, o școală reală a emulației care ar putea crea lideri. Puținele recenzii care se publică - cele mai numeroase în revista „Biblioteca” - nu sunt deloc sau aproape deloc critice, evidențind calitățile și scăderile unei lucrări, atitudine care ar constitui un sprijin pentru autori și o atenționare a eventualilor cititori. Ce altceva putem aștepta de la o recenzie?

Revenind la cartea de față, e bine să precizăm că această lucrare a apărut la Editura „Bibliotheca” - de reținut că există o asemenea editură cu sediul la Târgoviște. Pe versoul paginii de titlu se menționează că lucrarea apare în Colecția „Universitaria. Informare - Comunicare”, coordonată de domnul dr. Victor Petrescu. Iată deci că acolo unde există personalități se creează și instituții corespunzătoare. Felicitări domnului Victor Petrescu, care de peste trei decenii a făcut din Târgoviște un loc în care s-a publicat și se publică asemenea lucrări.

O primă remarcă: pe versoul paginii de titlu se face precizarea că pe copertă s-au reprodus „portretele a trei dintre fondatorii bibliologiei românești: N. Georgescu-Tistu, Dan Simonescu și Ioachim Crăciun”. Cu toată simpatia pe care o avem pentru Dan Simonescu - căruia de altfel îi este și dedicat acest volum -, pe profesorul cu care am dat mulți

dintre noi doctoratul și a cărui bonomie a rămas proverbială nu-l putem considera fondator al bibliologiei românești. Profesorul Simonescu a avut numai în a doua parte a vieții preocupări bibliologice legate de bibliotecă și în numeroasele discuții avute cu el, cu ani în urmă, mi-a mărturisit că doar accidental s-a apropiat de știința bibliotecii, în urma eliminării sale din învățământul universitar ca profesor de literatură română veche. Generația noastră avea însă nevoie de un lider și a găsit acest lider în persoana profesorului Dan Simonescu.

O carte trebuie judecată în funcție de ceea ce își propune autorul să realizeze și ceea ce a realizat efectiv. În „Cuvânt înainte”, domnii Buluță și Petrescu (spre a-i cita în ordine alfabetică, așa cum se află și pe pagina de titlu) scriu: „Lucrarea noastră își propune să prezinte un volum **important** (sublinierea noastră) de informații referitoare la personalitățile care au activat și activează în bibliologia românească și la concepțiile, accepțiile, teoriile și modelele care s-au acumulat în timp prin contribuțiile publicate de acestea”. Într-adevăr ei s-au străduit să realizeze acest lucru. A fost o muncă deloc ușoară care a solicitat o bună cunoaștere a fenomenului bibliologic românesc (sau biblioteconomic, pentru că autorii pendulează între conotațiile semantice ale celor doi termeni fără a fi decizi asupra cărui termen să rămână). De altfel, autorii se numără printre cei mai buni cunoscători ai istoriei domeniului, o istorie

care se prelungește până în contemporaneitate. Așadar, nu oricine putea scrie această carte.

Întorcându-ne la „Cuvântul înainte”, datele despre învățământul biblioteconomic din Brașov, Cluj-Napoca, Oradea, Sibiu sunt ușor inexacte. În aceste locuri nu se mai desfășoară specializări în „biblioteconomie și muzeologie” sau „biblioteconomie și arhivistică”; după Bologna, specializarea este pretutindeni „biblioteconomie și știința informării”.

Lucrarea se deschide cu capitolul „Bibliologia - știința comunicării scrise”. Este o foarte utilă trecere în revistă a evoluției conceptelor de biblioteconomie și bibliologie, îndeosebi referitor la secolele XIX și XX, când într-adevăr studiile teoretice s-au ocupat și de problemele terminologice. În analiza lor, autorii se opresc asupra teoreticienilor români și francezi, și numai tangențial asupra celor anglo-saxoni, care practic nu mai vorbesc de bibliologie, termenul fiind cunoscut doar de bibliotecarii mai vechi. În urma parcurgerii studiului, reții că bibliologia este o „știință de frontieră” (între cine și cine?), „o știință a comunicării scrise” (p. 19). Ne întrebăm dacă bibliologia se ocupă și de „documentele electronice” sau numai de documentele clasice, având ca suport hârtia? Și o altă întrebare: bibliologia mai este știința-mamă a biblioteconomiei și bibliografiei, pentru că autorii la p. 24 vorbesc de „domeniul bibliologiei și ansamblul disciplinelor componente”? De altfel, studiul nu

face o clară distincția între bibliologie și biblioteconomie. În orice caz, cei care se ocupă de bibliotecă ignoră astăzi tot mai mult termenul de bibliologie. Și chiar termenul de *biblioteconomie* pierde teren în fața *științei bibliotecii*, termen utilizat în exclusivitate de americani care nu mai spun deloc *librarianship*, ci *library science*. Cred că și la noi ar fi utilă o discuție pe teme de terminologie biblioteconomică, dacă ar avea cine să o facă. În orice caz, o clasificare terminologică este absolut obligatorie în orice activitate umană și nu întâmplător standardele și legile sunt precedate de explicarea termenilor utilizați. Personal nu sunt de acord cu ceea ce se afirmă la p. 24, și anume că „terminologia are o importanță secundară, esențială fiind eficiența activității de bibliotecă”. Și chiar dacă prin aceasta autorii vor să spună „hai să o dăm încolo de terminologie, important este ceea ce facem în bibliotecă” tot nu sunt de acord cu ei. Pentru a nu ne mai încurca în sferile semantice ale termenilor de bibliologie și biblioteconomie, cred că cel mai simplu ar fi să acceptăm definițiile date de standardele ISO care spun în esență că bibliologia se ocupă de carte, ca obiect fizic, iar biblioteconomia de bibliotecă (organizare, gestiune, legislație).

Conținutul propriu-zis al cărții poate fi ușor împărțit în două părți: o primă parte care se vrea „o panoramă a bibliologiei românești”, cu personaje, „idei și controverse care au animat-o și, mai ales”, cu „galeria de portrete ale celor pe

care, în România, îi considerăm bibliologi” și a doua parte care este o antologie de texte, intitulată „Pagini de bibliologie românească”.

Materialul din prima parte este prezentat sub titlurile: Precursori; Fondatori; Bibliologi uitați; Teoreticieni și Practicieni. Autorii țin să ne avertizeze că au inclus în rândul personalităților și pe cei care au fost buni conducători de bibliotecă, ceea ce mi se pare firesc, cum firească mi se pare și prezentarea, în funcție de anul nașterii (deși și această metodă își are neajunsurile ei) a activității bibliologilor. Mai puțin firesc mi se pare spațiul acordat fiecăruia dintre ei. Astfel s-au prezentat pe 2 - 3 pagini, persoane a căror activitate, teoretică și practică, este neînsemnată, în timp ce altele sunt expediate pe o pagină sau chiar pe mai puțin. Cel mai nedreptățit mi se pare a fi profesorul Ion Stoica, cel mai important teoretician contemporan în biblioteconomie și știința informării și un excelent director de bibliotecă, creatorul celei mai moderne biblioteci românești actuale, căruia i s-a afectat puțin peste o pagină. Domnul Ion Stoica nu este prezent nici în antologia cu texte de biblioteconomie. Dacă judecăm după principiul obiectivității, găsesc că autorii, în acest caz, dar și în altele, au marșat prea mult în funcție de simpatii. Pentru unii autori, s-a mers până la analiza detaliată a unor capitole din lucrări, fără ca acestea să fie puncte forte în biblioteconomia românească, preluându-se pur și simplu paragrafe întregi din recenzii, în

timp ce despre alții cu lucrări mai numeroase și adesea mai reprezentative s-a spus puțin, expediindu-i în doar câteva paragrafe. Există și date inexacte despre activitatea anumitor persoane, ca de exemplu George Anca, despre care se afirmă că „se implică în procesul de informatizare a bibliotecilor din România” (p. 116), când de fapt este un adversar al informatizării și modernizării bibliotecilor, chiar a celor școlare, văzând un real pericol în transformarea acestora în centre de informare și documentare - mărturie în acest sens stau memoriile înaintate la Ministerul Educației, Cercetării și Tineretului și articolele publicate în „Biblioteca”.

De asemenea, se afirmă despre aceeași persoană că este „membru și secretar al Comisiei Naționale a Bibliotecilor” (p. 116), când de fapt nu mai face parte din această comisie de mai mulți ani. Asemenea exemple se pot înmulți.

Fără îndoială că autorilor le-a venit greu să controleze datele primite de la autorii în viață, de la care au solicitat asemenea date, și poate că ar fi fost util să se menționeze sursa datelor utilizate și tehnica de lucru folosită.

Ne surprinde că în acest volum nu sunt cuprinși și alți colegi ai noștri, universitari, cu lucrări remarcabile în domeniul biblioteconomiei, cum este, de exemplu, domnul conf. univ. dr. Ionel Enache (autor al mai multor cărți în domeniul managementului și marketingului de bibliotecă) și doamna conf. univ. dr. Simona Antonescu

(autoare de lucrări în domeniul sociologiei și psihologiei lecturii). Și chiar colegile lor mai tinere, de asemenea conferențiare, d-na Elena Tîrziman și d-na Agnes Erich, dar din care, paradoxal, se reproduce un text în partea de antologie. Iarși nu ni se spune la ce an (de naștere al autorilor) se oprește analiza și de ce. Trebuie luat în calcul numai criteriul cronologic sau și cel valoric? Or, toate acestea ar fi trebuit clar precizate în cuvântul înainte.

În partea a doua, „Pagini de bibliologie românească. Antologie” sunt cuprinse texte din Vasile Popp, Ioan Bianu, Nerva Hodoș, Alexandru Sadi-Ionescu, N. Georgescu-Tistu (3 texte), Ioachim Crăciun, Th. Ludu, Mircea Tomescu (2 texte), Dan Simonescu (2 texte), Corneliu Dima-Drăgan, Sidonia Puiu, Gheorghe Buluță (2 texte), Victor Petrescu, Elena Tîrziman și Agnes Erich.

Ideea de a pune laolaltă texte relevante pentru istoria științei cărții și a bibliotecilor este excelentă. Studentul și bibliotecarul în formare sau perfecționare le găsește grupate fiind scutit de efortul de a le căuta în diverse volume. Sper că autorii au rezolvat problema copyright-ului pentru aceste texte (știind că dreptul de autor din legislația românească actuală se extinde 70 de ani de la moartea autorului), spre a nu ajunge la litigii cu proprietarii sau moștenitorii proprietății patrimoniale.

Poate că era bine ca sfârșitul fiecăruia text să se marcheze anul în care acesta a fost publicat și alte elemente bibliografice. Autorii fac acest

lucru în „Note”, plasate după reproducerea tuturor textelor, dar fără o indicație din text e puțin probabil să fie găsite de cititor.

După antologia de texte urmează o *Bibliografie* (probabil cu lucrări reprezentative în domeniu - nu ni se spune!) cu două secțiuni: volume; studii și articole.

Lucrarea se încheie cu un rezumat în limbile franceză și engleză, util în vederea consultării lucrării de necunoscătorii de limba română sau pentru eventuala circulație a ei dincolo de granițele țării.

În final, apreciem că domnii profesori Gheorghe Buluță și Victor Petrescu au făcut o lucrare pe care nimeni altcineva la noi, cred, nu ar fi putut-o realiza în acest moment. Această privire panoramică asupra evoluției biblioteconomiei românești presupune buna stăpânire a domeniului, care vine numai după zeci de ani de activitate profesională.

Cele câteva observații și comentarii ale noastre au rolul de a sprijini reeditarea acestei cărți valoroase prin eliminarea micilor inadvertențe.

Considerăm că lucrarea de față ar trebui să se găsească în toate bibliotecile; o recomandăm, de asemenea, să fie achiziționată de bibliotecari și studenți, spre a fi folosită ca lucrare de referință pentru studiu și cercetare.

**Prof. univ. dr.
Mircea Regneală**

Documente audiovizuale și multimedia în biblioteci: ghid IFLA.
Traducere și adnotare de
Mircea Regneală; anexe traduse
de Gabriela Raicu și Corina
Dovîncă.
București: Editura ABR, 2008.
243 p.
ISBN 978-973-85962-4-5
(Colecția *Biblioteca ABR*; 23)

Continuând tradiția editării unor instrumente de lucru de actualitate, care să răspundă nevoilor de informare și perfecționare profesională ale bibliotecarilor contemporani, Asociația Bibliotecarilor din România a publicat la sfârșitul acestui an, în binecunoscuta colecție *Biblioteca ABR*, lucrarea intitulată *Documente audiovizuale și multimedia în biblioteci: ghid IFLA*.

Volumul, realizat la inițiativa și sub coordonarea profesorului Mircea Regneală, cuprinde traducerea și adaptarea *Recomandărilor IFLA privind documentele audiovizuale și multimedia*, dar și (în cele șase *Anexe*) alte materiale de specialitate. Prin transpunerea în limba română a acestora se urmărește, după cum subliniază coordonatorul lucrării, „o înțelegere mai exactă a multimediei și a implicațiilor pe care acest suport le are în zone precum proprietatea intelectuală și dreptul de autor”, a aspectelor legale ale creării, achiziției și utilizării acestei categorii de documente (*Argument*, p. 11). Cei interesați de subiecte precum digitizarea documentelor, constituirea de consorții sau licențele de bibliotecă vor găsi în acest volum informații utile

și recomandări provenind de la organisme internaționale cu autoritate precum IFLA, EBLIDA (European Bureau of Library, Information and Documentation Associations/Biroul European al Asociațiilor din Domeniul Bibliotecilor, Informării și Documentării) sau ICA (International Council of Archives/Consiliul Internațional al Arhivelor).

Anexa I cuprinde date privind Secțiunea Audiovizual și Multimedia a IFLA, preluate de pe pagina Web a asociației.

În Anexa II și Anexa III sunt incluse extrase din *Legea nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe*, care prezintă interes pentru problematica documentelor audiovizuale și multimedia.

Anexa IV cuprinde versiunea în limba română a *Acordului de Licență a Standardului Liblicense*, care constituie un model pentru bibliotecile universitare implicate în negocierea cu editorii în vederea încheierii unor acorduri de licențiere a informației pe suport digital.

În Anexa V sunt incluse două documente prezentate de Tuula Haavisto în cadrul unui seminar desfășurat în aprilie 2001, la București, care a fost dedicat problematicii accesului la resursele electronice și licențierii. Este vorba despre *Accesul la resursele electronice: aspecte privind licențele în biblioteci și Bibliotecile și obținerea de licențe*.

Anexa VI este dedicată traducerii unui *Ghid pentru proiecte de digitizare a colecțiilor din domeniul public, în special a celor deținute în*

biblioteci și arhive (2002), redactat de un grup de experți alcătuit din reprezentanți ai IFLA și ICA.

Având acces la „bucătăria internă” a ABR, știu că s-a dorit ca volumul să fie finalizat până în luna septembrie, pentru a fi lansat la Conferința Națională a asociației, desfășurată la Pitești. Această grabă se reflectă, uneori, în calitatea traducerilor și, adesea, în cea a tehnoredactării. Per ansamblu însă, volumul își atinge scopul propus, acela de a răspunde nevoii de acces la informații de actualitate, practice, privind o temă de mare interes pentru bibliotecile contemporane, așa cum este cea a documentelor audiovizuale și multimedia.

Robert Coravu